

41982

Slovenisches

Lesebuch für Deutsche

an

Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten.

Hiezu ein slovenisch-deutsches Wörterbuch.

Nach dem handschriftlichen Nachlasse des Josef Tendovšek redigiert,
ergänzt und herausgegeben

von

Anton Štritof.

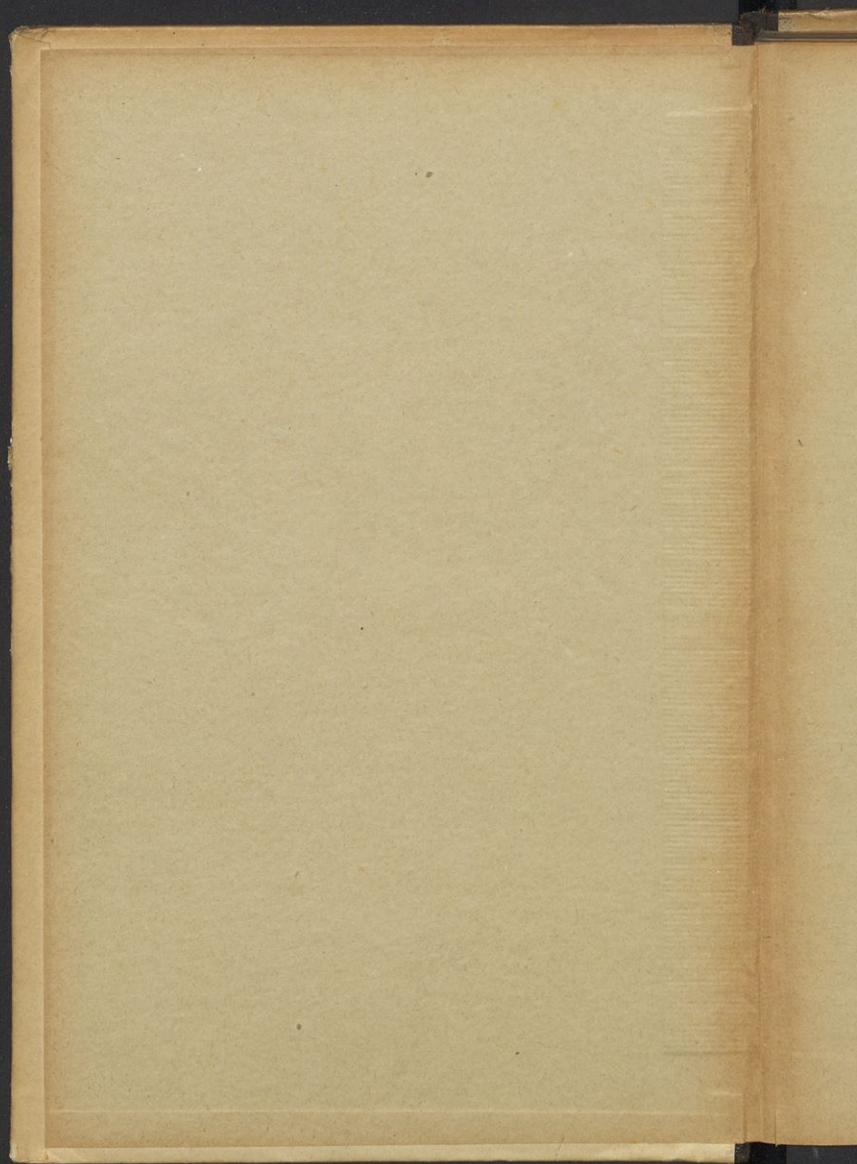

Preis, gebunden 1 K 60 h, broschirt 1 K 50 h.

Wien.

Am kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage.

1897.

Slovenska Čítanka za Nemce

na

srednjih šolah in učiteljiščih.

S slovensko-nemškim slovarjem.

Nadaljevanje počétnice „Slovenisches Elementarbuch“, spisal Josip Lendovšek.

Sestavil **Josip Lendovšek.**

Po rokopisni ostalini pisáteljevi uredil, popolnil in izdál

Anton Štritof.

Velja vezana 1 krono 60 vinarjev, sešita 1 krono 50 vinarjev.

Na Dunaju.

V cesarsko-kraljevi založbi šolskih knjig.

1897.

Slovenisches

Lesebuch für Deutsche

an

Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten.

Hierzu ein slovenisch-deutsches Wörterbuch.

Fortsetzung des Werkes „Slovenisches Elementarbuch“ von Josef Lendovšek.

Zusammengestellt von Josef Lendovšek.

Nach dem handschriftlichen Nachlasse des Verfassers redigiert, ergänzt und herausgegeben
von

Anton Stritof.

Preis, gebunden 1 Krone 60 Heller, broschirt 1 Krone 50 Heller.

Wien.

Am kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage.

1897.

~~41989~~

41982

Šolske knjige, v c. kr. zalogi šolskih knjig na svetlo dane, se ne
smejo prodajati draže, nego je dolóčeno na čelni strani.

Die in einem f. f. Schulbücher-Verlage herausgegebenen Schulbücher dürfen
nur zu dem auf dem Titelblatte angegebenen Preise verkauft werden.

Pridržujejo se vse pravice.

Alle Rechte vorbehalten.

030038219

Bemerkungen über die Betonung.

Im Slovenischen werden für gewöhnlich keine Accente geschrieben. Um aber die oft recht schwierige Betonung (zumal einem Nichtslovenen) zu erleichtern, bedient man sich folgender Zeichen:

1. Der Acutus (´) bezeichnet den gedehnten Hauptton; z. B. várovati, dájati, jágnje, srecé.

2. Der Gravis (`) bezeichnet den geschärften Hauptton; z. B. bajé, prepàd, brát.

3. Der Circumflex (^) bezeichnet die tiefgedehnten (breiten) e- und o-Laute; z. B. kôpati, bôsti, pôln, počêsati, rešêto, pêta.

Diese Art der Tonbezeichnung ist in unserem Wörterbuche vollständig, d. i. bei jedem Worte durchgeföhrt. Im vorliegenden Lesebuche aber ist, um das Störende der zuvielen Accente zu vermeiden, von einer derartigen vollständigen Accentuierung theilweise Umgang genommen worden. Es erscheinen nämlich hier unbezeichnet:

1. alle einsilbigen Wörter, außer wenn sie bei verschiedenartiger Betonung auch eine verschiedene Bedeutung haben, wie z. B. káj (was?) und kaj (etwas), dá (er gibt) und da (ja), kúp (der Kauf) und kúp (der Haufe);

2. alle jene mehrsilbigen Wörter, die den Ton auf der vorletzten Silbe haben, z. B. živali, iskati, nevarnost, außer wenn sie bei verschiedenartiger Betonung auch eine verschiedene Bedeutung haben, wie z. B. gospôda die Herrschaft und gospôda den Herrn (acc. sing.), môčen stark und môčen mehlig, Mëhl-, kôla (Gen. v. kôl) und kôla der Bauernwagen, móra er muß und môra der Asp.

Betone daher jedes mehrsilbige Wort, welches kein Accentzeichen hat, auf der vorletzten Silbe. Ob dieser unbezeichneten vorletzten Silbe der Acutus oder das Dacherl zukommt, mit andern Worten, ob sie einfach gedehnt oder (bei e und o) tief und breit auszusprechen ist, darüber, wie auch über die Art der Betonung der unbezeichneten einsilbigen Wörter gibt das Wörterbuch genaue Auskunft.

A. Berila v nevézani besedi.

1. Pes in ovca.

Ko so živali še govorile, je ovca rekla gospodarju: „Čudno ravnaš, da ničesa ne daš nam, ki ti dájemo volno, jágnjeta in sir; same si móramo iskati živeža; psu pa, ki ti ni za nič, deliš svoje jedí.“ Pes odgovorí na to: „Jaz sem, kateri vas váruje, da vas ne ukrádejo tatjé, ne raztígajo volkovi; ko bi vas jaz ne vároval, bi se še pasti ne smele zaràd nevárnosti.“ — Potèm so privoščile ovce psu boljšo hrano in strežbo.

Kdor vidi le svoja dobra dela, zasluženja družih pa ne pozná, je potreben náuka.

Fr. Metelko.

2. Hrast in trst.

Hrast se je bahal s svojo trdnostjo in stanovítnostjo in trstu očital njegovo slabóst, da se pred vsakim vetrom trese in uklanja. Trst je pa pohlevno trpél zaničevanje in molčal. Kmalu potèm vstane velik vihár: ker se hrast ne dá ušibiti, ga veter prelomi in podere, trst se pa ponižno priklanja, pa hitro spet vstane.

Trdovratnost in svojeglavnost nímata obstanka, ampak ponižnost in potrpežljivost.

Fr. Metelko.

3. Skopuha.

Skopúh zbolí; pokliče skópega zdravnika, ki ga srečno ozdraví. Skopuhu se mili denarjev; misli torej zdravnika drugače plácati. Nalije dvanájst stekleníc z vodo, zamaši je s smolo in reče, da so napôlnjene z dragim vinom iz dežele Šampanje. Zdravnik vzame z veseljem steklenice, shrani je varno v kleti in si iz same skoposti

ne upa dotakniti se jih. — Kmalu umrje. Dédiči se sméjejo po njegovi smrti, odmašé steklenice in píjejo; kar jim udari smrdljiva voda v nos.

Takó znajo skopuhi drug drúgega mej sabo in ves svet za nos vódití.

V. Vodník.

4. Navzočnost duhá.

Ko je kralj Fríderik Vélíki po pridobljeni zmagi ogledováł vrste svojih vojakov, ki so čakali daljnjih povélj, stopi neki voják iz vrste ter se približa kralju rekóč: „Veličanstvo, dovolite mi jedno besedo!“ To rekši, pomolí kralju prošnjo za službo částnika. Kralj ga pogleda in, šaljiv kakor je bil, pravi: „Dobro; eno besedo že dovolim, če pa bódeta dve, te ukažem ustreliti.“ — Trenutek samó se pomisli voják, potém se ojunači in pravi: „Podpíšite!“ — Kralj, iznenadjen nad tem, se obrne h generalom rekóč: „Ta si bo znal pomágati tudi v trenutku največje nevárnosti!“ ter usliši prošnjo vojaku.

„Vrtec“.

5. Rojenice.

(Národna právljica.)

Rojenice so novorojencu usójale, kakó bo umíł. Prva pravi: „Kača ga bo píčila“, druga: „Ubíl se bo“, tretja: „Utonil bo“.

Fant je dorastel, šel na drevó po ptiče in segel v luknjo, preden je vanjo pogledal; bila pa je kača notri, in ta ga píči. On se ustraši, da pade z drevesa na skalo in s skale zdrsne v vodo, ki je bila pod skalo.

I. Tušek.

6. Neték.

(Národna právljica.)

Terica sreča sílnega možá. Ta jo čudno pogleda, prime jo za roke in strese, da so jej zaklepetali zobjé. Povédala je dogodek prijáteljicam svojim, in te so jej rekle, da nikdar več sita ne bo, kajti to je bil „Neték“, ki imá do človeka táko moč, da mu še takó obilna hrana ne zaleže dosti, ako ga je le malo potresel. In res,

terica je použila svoj kos kruha, pa je bila še bolj lačna. Šla je od ženske do ženske, vsaka jej je dala polovico júžine svoje, a ni bila sita. Takó se jej je godilo vse življenje.

M. Cílenšek.

7. Varčnost v malem.

Pogorelci neke vasí póšljejo dva možá míloščino pobirat. Prídeta neko jutro na dvorišče bogátega kmeta, ki je ravno pred hlevom kregal hlapca, ker je bil pustil črez noč dva konopca zunaj na dežjù. — „Jój!“ pravi pogorelec proti továřišu, „tu je trd mož, tukaj ne bova nič dobila.“ Vendar se ojáčita, pozdrávita kmeta in ga popróšita míloščine. Kmet ja pelje v hišo, prinese jima kosila, podarí jima zlat in obljubi, da hoče sam pripeljati v pogorelo vas žita za semě. Nató mu rěčeta pogorelca: „Kakó je to, da ste bili na hlapca takó hudi zaradi majhne rečí, ko ste proti ubožcem vendar dobri?“ in mu povesta, káj sta o njem míslila. Kmet odgovorí: „Ravno zatégadelj, ker várujem svoje najmanjše rečí, sem obogatél, da še drugim lahko pomagam. Bogastva bode malo, kjer se na naglem vkup spravlja; kjer se pa po malem sproti nabira, bo veliko postalo.“

V. Vodník.

8. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pókalo. Vsaka zver se stiska v svoj kotec. Medved počiva v svojem brlogu, zajec čepí pod svojim grimom, in lisica obira v svoji votlini kostí, ki si jih je od daleč nanosila; le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more dobiti strehe. Vsakdo se ga bojí.

Ves zmrzel prileze lisici na prag in prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga velíkega mraza ne bode konec. „Hodi le dalje!“ velí lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lépšega prostora!“ — „Usmílite se me vendar, dobra mamka!“ prosi jež, „ne bom vam delal nobene nadlege. Lepó čedno se bom stisnil v kotec, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vídite, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, kar koli mi porěčete.“

Lisica, če ravno sama zvita, dá se preprósiti in vzame ježa pod streho. Nekóliko dnij sta se dobro imela; bil jima je kratek

čas. Ko se pa jež privadi svôjega stanú, začnè se stégati in pikati ubogo lisico s svojo tñjevo kožo. Lisica mu jame očitati: „Ali več ne veš, káj si mi obetal?“ Jež se pa le steguje in zbada lisico rekóč: „Starka, če ti ni prav, pa idi drugám!“ Lisica se umiče, dokler more; poslednjič pobegne, jež si pa osvoji vso luknjo.

A. Slo m š e k.

9. Kakó se je škorec rešil smrti.

Živali so po svoje bistróumne in se dadó marsičemu priučiti; znano je, káj vse zna nekteri pes, konj i. t. d. Nekteri ptiči pa se naučé celó govoriti. To je gotovo najvišje, česar dobi žival od človeka. Posebno spreten v tem oziru je škorec.

Nekjé je živel črevljár, ki je naučil mládega škorca več rekov, n. pr.: „Dober dan!“ „Kakó je káj?“ in še več jednaci. Škorec pa si ni zapomnil samó, kar je moral; zapomnil si je tudi, kakó je črevljár včasih vzdihováł: „Moj Bog!“ — „Naj bo v božjem imenu!“ — Védel je tudi, kakó je črevljár karal svôjega učenca: „Potepúh! Ti grdún ti!“

Ljudjé, ki so hodili k črevljárju v vás, so imeli od sile krátkega časa pri škorci; govoril je zmirom káj vmes, ker znal je še veliko drugih beséd.

Nékega dne ugleda škorček odprto okno in — frk! — bil je zunaj. Milo je gledal črevljár za njim, ali ni ga bilo več.

Škorec letí na bližnji griček in zagleda trumo ptičev. „Dober dan!“ kliče za njimi.

Poljanci pa so debelo glédali in dalje frčali, ker jim ni ugajal neznani glas. Škorec pa letí za njimi, češ, oni bolje vedó kám nego jaz.

Kmalu se ujámejo ptiči v mrežo. Tudi škorec se zaletí med nje s krikom: „Naj bo v božjem imenu!“

Potém pride ptičar, zgrabi ptiča za ptičem, mu zavije vrat in ga telebi na tla. Nazadnje prime tudi škorca. Le-tá zakriči: „Potepúh! Ti grdún ti!“ — Pomíslite, kakó grozno se prestraši ptičar. Mislil je: „Zdaj me zadene kazen božja.“ Ko se malo osrči, popraša škorca: „Kdó si pa ti?“ — „Črevljár!“ odgovorí škorec. Zdaj še le se domisli ptičar črevljárjevega škorca, ktérega je poznál kot stárega znanca. Vrne ga črevljárju, in vsi so bili veseli.

A. Umek.

10. Brátovska ljubezen.

Bila sta brata. Jeden je imél ženo in več otrók, drugi pa je živel sam zase. Po máteri sta podédovala polje. To polje sta brata skupno obdelovala z dogóvorom, da si razdelita, kar bo na njem vzrastlo.

Rastla je pšenica na polji, in ko pride čas žetve, požánjeta brata pšenico in jo povéžeta v snope. Snope postávita v dva enako velika kupa in jih pustita na polji.

Po noči pa pride bratu, ki je živel sam zase, dobra misel v glavo. Pravi namreč sam sebi: „Moj brat imá ženo in otroke, té mora rediti. Ni prav to, če je moj kùp ravno takó velik kakor njegóv. Vstal bom, pojdem na polje, vzamem od svôjega kupa nekóliko snopov in jih znosim na njegóv kùp; tega še opazil ne bo in ne bo mogel ugovárjati.“ In kar si je izmislil, to je storil.

Ravno tisto noč pa se prebudí tudi drugi brat in reče svoji ženi: „Moj brat je še mlad in je čisto sam; nikogar nima, da bi mu pomagal délati, in nikogar, da bi ga tolažil, kadar je žalosten. To ni prav, če mi dobívamo ravno tóliko snopov s polja kólikor on. Vstaniva in pójdiva na polje ter prenesiva nekóliko snopov z nášega kupa na njegóv!“ In takó tudi storita.

Drugi dan prideta obá brata na polje, in vsak se čudi, viděč, da sta obá kupa še popôlnoma enako velika, in nista mogla razumeti, kakó je to prišlò.

Naslednji noči naredita ravno takó kakor poprejšnji večer; vsak je spet prenesel nekóliko svojih snopov na drúgega kùp. Pa kakó se začúdíta, ko sta bila kupa zjutraj zopet obakrat enólika. En brat je bil namreč ravno tóliko snopov prenesel kólikor drugi.

Naposled, četrto noč, pa skléneta obá brata — vsak zase — páziti, bi li ne bilo mogoče izvédeti, od kód je to — in tu se srčcata s snopi na rami, ktere sta hotela zopet prenesti.

To pa so ljudjé izvédeli. Ménijo torej, da kraj, kjer so ti snopi stali, mora biti ljúbemu Bogú prijétnejši nego vsak drugi zaràd dôbrega, kar se je tu zgodilo, ter postávijo na tistem prostoru svetišče Gospodu.

11. Cesárjeva mati — kuma.

Cesarska rodovina prebiva po letu navadno nekóliko časa na svoji graščini v Išlu, v krasnem in zdravem gorskem kraji na Gornjem Avstrijskem. Tudi l. 1837. je prebivala mati našega presvétlega cesarja, nadvôjvodinja Sofija, ondi ter šla nékega jutra v priprosti obleki, kakor je imela navado, s svôjimi otroki na izprehod. Na potu zagleda kmeta, ki je nesel otročička v naročji, večkrat postál, popraskal se za ušesi in se oziral na vse strani, kakor bi kôga pričakoval. Otročičku v móževem naročji menda ni ugájalo, ker se je neprestano jokál, kar je kmeta še bolj vznemírjalo. Da bi otroka utolažil in bi gospóda mimo odšli, sede na klop ob cesti.

Nadvôjvodinja, mimo idóč, se ustavi pred kmetom, nagne se prijazno k otroku in ga kmalu utolaži. Potém vpraša kmeta, zakáj nosi ubogo dete takó zgodaj z doma in ga ne pustí, da bi se naspalo. „Vam je lahko govoriti,“ odvrne kmet, „ker ne veste, v kakšni sili sem jaz, ubogi kmetič. Jaz prebivam s svojo ženo visoko v hribih ter spadam tukaj sem v župnijo. Danes bi mórali môjega otroka křtiti, ali z bábico tu sem prišedši, ne nájdeva domá gospóda oskrbnika, ki so obljubili, da bodo kum môjemu otroku; odšli so bajè v Gmunden, in jaz ne vem, káj mi je zdaj storiti. Bábica išče drúgega kuma, a našla je mordà kakšno znanko in se zdaj ž njo pogovarja, meni pa lahko v tem umrè otròk brez sv. krsta.“

„No, če ni nič drúgega, temu se lahko pomore, bova pa jaz in moj soprog krstna kuma vášemu otroku.“

„O da bi takó dobri bili, gospá milostiva!“

„Le vstanite in kar z menój pójdite!“

„Lepó vas zahvaljujem, gospá milostiva; Bog vam bode to povrnil na vaših otrocih,“ odgovarja veseli kmetič. Nadvôjvodinja idóč pokliče svôjega soproga, ki je slonél na oknu, in kmalu so šli vsi v župnijsko cerkev. Gospód župnik so se začúдили, ko so uglédali takó vzvišene krstne kume, in ko je kmetič izvédel, kdó njegovo hčerko pri krstu drží, se je ustrašil, da ni mogel niti besédice izpregovoriti. Po sv. krstu je prejél za otroka obilo darilo ter tekél, prevelikega veselja ves zmeden, z otrokom domóv. Domóv prišedši, ni dolgo mogel nič pámetnega povédati. Žena se je že bala, da jej

bode mož zblaznel, ker si ni mogla razložiti njegovega nenavadnega vedenja. Iz začetka je izgovarjal le posamezne besede in pretrgane stavke, iz katerih je le polagoma njegova žena poizvedela, kaj se je dogodilo.

„Žena, ljuba moja žena! Kólika milost! kólika čast! In kóliko denarja! Le pogléj! jaz še niti sam nisem videl, kóliko je zlatá in srebrá! In takó prijazna sta bila krstna kuma! Pogléj, tu sem so milostiva gospá poljubili našo Sofijo! Naša hčerka je tudi Sofija kakor njena kuma. Bog ohrani in blagoslovi slavna kuma naše hčerke in ž njima vso cesarsko rodovino!“

Takó je govoril mož, in solze veselja so tekle raz srečno lice priprôstega hribovca. Ko je razumela žena, kar jej je pripovedoval mož, se je veselja razjókala tudi óna, in vsi skupaj so prosili Boga, da podeli srečo in blagoslòv Sofijinim krstnim kumom. In Bog vé, ako ni morda molitev pobožnih priprostih ljudij tudi kaj pripomogla, da je postál takrat sedemletni sin nadvôjvodinje Sofije pozneje sedanji cesar Franc Jožef I.

Iv. Skúhala.

12. Cesarsko življenje.

O cesarskem življenji imá mnogo ljudij jako krive pojme. Veliko ljudij namreč misli, da vladarji — cesarji in kralji — nímajo drúgega dela, nego da dobro jedó in pijó, se lepó zabávajo in v mehkih pósteljah spé. Tudi rimski starešina Ovinij Kamíl je imél o cesarskem življenji take misli, in ker je bil jako bogát in plemenítega rodú, je imél le še edino željo postati cesar.

Takrat pa je sedél na cesarskem prestolu v Rimu hrabri in strogi cesar Aleksander Sevér; izvédel je željo in naklepe mehkúžnega Ovinija ter ga je dal ob ugodni príliki k sebi poklicati. Ko je bil prišél Ovinij pred cesarja, pové mu ta, kaj je slišal o njem ter ga lepó zahvali, da želí on drage volje nase vzeti težko breme vladarstva, k čemur sicér slavni možjé le neradi privólijo. In da mu njegovo željo izpolni, véde ga potém v javni zbor ter ga predstavi zbranim starešinam kot svôjega pomočnika in po smrti kot svôjega naslédnika na cesarskem prestolu.

Ovinij, izprva ves prestrašen, da se je izvédela njegova grešna namera, je bil zdaj silno vesel, da se je njegova želja izvršila takó

ugodno in lahko. — Ovíniju je jako ugájalo izprehájati se po cesarski palači, oprávljati se s cesarskim nakitom in vzprejémati poklone vélikih gospodov. A táko brezskrbno življenje ni trájalo dolgo. Cesar Aleksander mu kmalu odloči različna opravila, katera zahteva vladárjevo življenje; tudi od cesárjevih naméstnikov je dobival vedno več poročíl, prošenj, vprašanj i. t. d., takó da je moral noč in dan mísliti, túhtati, písati, in na sladko spanje še mísliti ni utegnil. Ves živòt mu je otrpnil, in najboljše jedí in pijače mu niso dišale.

Nastane boj. Ovinij si misli: zdaj bom vsaj prišél na čisti zrak in se za nekóliko časa otresel sitnih vladarskih skrbíj, ko bom spremljal svoje vojake na bojišče. Za to bom že sam skrbél, da bode to potovanje ugodno.

Cesar Aleksander pa je bil drugih mislij. Hodil je peš pred svôjimi vojaki proti sovrážniku ter je rekel Ovíniju, naj tudi on peš hodi zraven njega, da bodo imeli vojaki lep vzgléd, in da izpólnita vladarsko svojo dolžnóst: z mečem v roki brániti ljubo domovino proti sovrážniku.

Ovinij bi bil sicér rad ugovarjal, pa si ni upal; bal se je, da ne bi izgubil pri svojih vojaki, ki so visoko cénili junaštvo, vsega spoštovanja, ko bi se védel manj junaški nego njegòv tovariš Aleksander.

Ovinij torej hodi zraven Aleksandra pred vojaki, ali to le prvi dan, drugi dan ni mogel več peš hôditi. Aleksander mu dovoli, da zajaše konja ter jezdi zraven njega; a črez dva dni tudi jézditi ni mogel več. Zdaj sede na kóla; ali noč in dan na vozu sedeti, od vseh straníj poročila prejémati, na vse straní zapovedovati, zraven tega pa védeti, da je sovražnik blizu, ki utegne vsako uro nanje plániti — vse to mu silno ogrení cesarsko življenje, po katerem je nekdam takó hrepenél.

Ubogi Ovinij ni védel, káj bi počél. Strah pred sovrážnikom mu je bil hujši od smrti; zraven tega pa je moral prenášati neugódnosti, muke in skrbí vsake vrste brez konca in kraja. Zdaj mu je bila ljubša prosjaška obleka v mirni várnosti nego cesarska krona v tej smrtni nevárnosti.

To razodene tudi svôjemu továrišu, cesarju Aleksandru, češ, naj le sam vlada rimsko cesarstvo, on noče več biti cesar; rajši hoče na mestu umreti, nego še dalje prenášati te skrbí, strahe in težave.

Aleksander mu smehlja je izpolni tudi to željo ter ga pošlje s popolno várnostjo nazáj v Rim, kjer je Ovinij zanaprél zadovoljno živel na svojih posestvih ter na mehkih blazinah in pri dobro obloženih mizi kmalu pozabil cesarsko življenje in trpljenje; le v sanjah so ga še včasih múčile prebite nezgode njegóvega cesárskega življenja.

Iv. S k ú h a l a.

13. Nespámetna sramežljivost.

Neki diják je prišél na Dunaj v višje šole. Bil je ubogih rodíteljev in si je moral sam za živež skrbeti kakor sto in sto drugih, poučujóč deco po hišah.

V neki hiši so še kósili, ko je prišél prvič učít. Ponúdi jo mu jako priljudno kolača. „Lepa hvala! kósil sem že malo popréj.“ — „E, nikdar ni vreča takó polna, da bi ne moglo noter zrno!“ zavrne ga priljudni gospodár.

On pa hvali in se brani, izgovarja se, da je že jedel. Zató ga néhajo siliti. Gospódiču je pa krulilo po trebuhu takó, da se počnè gospodarju dozdevati, da ni hotel naš gospodič kolača le zbog neumne sramežljivosti.

„Brez zamere, kám pa hódite jest na Dúnaji?“ — Diják, ki je bil še le kake tri ali štiri dni na Dúnaji in ni poznál po imenu še nobene gostilnice razven ene izmed najimenítnejših, odgovorí v tej zadregi: „V gostílnico, ki se jej pravi Pri rimskem cesarji.“

„Aj, tja! Po čem je pa káj ondi govédina? — po čem pečenka? i. t. d.“ Takó poprašuje nalášč gospodár, ki se mu je máhoma zdelo, da gospodič laže. Ta mu je odgovarjal res vse napačno.

Po kosilu gre gospodár s svojo gospó vred v drugo izbo; otroci z domačim učíteljem pa ostánejo v prvi za malo mizo, ki je stala nekóliko korakov daleč od vélike. Na tej-le je pa ostalo še nekóliko kosov kolača. Lačni gospodič prišeta do nje. Jako mu diší koláč Gospodič se ozrè, otroci ga ne glédajo — vrata druge stanice so priprta — smuk en kos v žep! — Ali o joj! pri tej priči se odpró vrata druge stanice. Ubogi gospodič ves obledí, ko ugleda gospodarja, ki mu velí, naj se oglasi, preden odide. „Oj koláč, oj nesrečni koláč! — požrl si mi kruh!“ — takó je vzdihováł siromák sam s sobój. Kakor šiba na vodi se je tresel, gredé po končanem

uku h gospodarju. Od strahú in sramote se mu ni upal poglédati v očí.

Gospodár mu pa velí na samem prav po očetovsko: „Dragi moj prijatelj, lepó vas prosim, odvádite se take krive . . . da ne rečem neumne sramežljivosti! Ubógemu biti, to človeku ni sramota, ako ni ubóžnosti sam kriv. Kdor je siromašnih rodíteljev, ostaje siromák do . . . smrti ali vsaj dolgo časa. — Tudi jaz nisem bogátega rodú, tudi jaz sem se moral trúdití nekđaj za ljubi kruhek takó kakor vi; vem, kakó se živí po svetu; lahko si mislim, kakó živíte ob pičem zaslužku; vem pa tudi, da je več takih sramežljivcev, kákoršen ste vi; pa mislim, da taka sramežljivost ni prava. Kar je pošteno, nájdalje veljá. To pómnite. Pozábiti hočem to, kar se je zgodilo, kakor da bi se ne bilo. Iz očíj v očí sem vam govoril; živa duša naju ni slíšala; nihčè ne vé, káj se je zgodilo, razven mene; pa ne povém nikomur. Ne sramujte se torej nikogar, pa tudi mene ne; povedal sem vam svoje misli le zató, ker je res, kar právijo: ‚Pri malem se začnè, pri velikem se neha.‘ Kriva sramežljivost jih je zapeljala že sto in sto Iznebíte se je torej, bodíte pošteni, kakor doslé, in učíte mi deco takó lepó, kakor ste pričeli; lahko boste imeli pri meni zaslužek ves čas, doklér ostánete na Dúnaji. Vzemite še to-le; dénite si v žep! (Dal mu je nekaj v papir zavítega). Zdaj pa pójдите z Bogom!“

Ubogi naš diják, ki si ni upal ne zíniti, hoče predôbremu gospodu poljúbiti roko; ali ta mu jo izmakne in ga spremi do vrat takó prijazno, kakor bi se ničesar ne bilo zgodilo.

Na pol žalosten, na pol vesel pride siromák domóv. Ves zamišljen ni pogledal, káj je v papirji, doklér ni prišél domóv. Káj je bilo? Lep kos kolača. Dva kosa ga je imél po tem takem in se najedel do sita; ali ta, ki mu ga je dal gospód, ta mu je bil veliko bolj v slast od ónega.

Še večkrat so mu postregli v hiši dôbrega gospoda s kolačem in z drúgimi rečmi, pa branil se ni več takó nespámetno kakor ondaj.

Zdaj pa je visók gospód in pripoveduje rad to resnično zgodbo s hvaléžnim srcem do ónega, ki ga je ozmerjal in takó očetovski poučil.

14. Volk in lisica.

Lisica sreča v gozdu volka, ki je ves pobit in klavern ležal pod grmom in premišljeval brž ko ne minljivost vsega posvêtnega.

„Dober dan! Káj vam pa je, stric, da ste takó žalostni in se držite, kakor bi bila danes pepelnična sreda? Saj je še predpúst —.“

„O, pri meni se je že davno začél štiridesetdanski post, stradam, da bi se kmalu lupil; saj sem že takó slab, da se mi ne ljubi iti na lov.“

„O, če ni drúgega kot lákota, temu se lahko pomaga. Pri gozdnarju je danes ženitovanje, in vse je že skoro na pol pijano. Le hitro na noge, in pójdiva tja! Plena nama ne bode mánjkalo.“

Volku so se jele sline cediti, up ga pokrepčá, in obá se napótita proti gozdnárjevi hiši, iz ktere se je že od daleč slíšalo úkanje in rájanje.

Ko prídeta blizu hiše, ustavi ga lisica rekóč:

„Stojte malo! mórava se poméniti, kakó bi se dala ta reč izvesti. Jaz menim, da bi bilo takó-le najbolje: jaz sem majhna in bom skúsila na kak naçin priti v hišo. Vam bi pa tega ne svêtovala, ampak splazite se v hlev, ker tam bi znali najbolje opráвити.“

„Je že prav!“ reče volk in jo zavije za svíslimi proti hlevu. Lisica pa se izmuza v kuhinjo in, ker je dekla ravno nesla peèenko v hišo, stopi za njo, skoçi naglo na klop in od tod za peç. Ker imajo po deželi navado, postávljati jedí na peç, je míslila, da bode za peçjó najbolje opráвила, pa se je zmotila. Na peçi ni bilo drúgega kot skleda godlje.

Lisica ni veliko márala za godljo, jedí na mizi so ji veliko bolj dišale; torej se ne dotakne godlje, ampak premišljuje, kakó bi spráвила gôste izzà miz. Na zadnje si jo izmisli.

Ravno ko stopi dekla zopet v hišo, zavpije lisica za peçjó:

„V hlevu je tat!“

Svatje so vsi míslili, da jim je dekla to povédala, plánejo izzà miz, in lisica ostane sama v hiši. Hitro je na mizi in pojé naglo, kar ji je najbolj dišalo. Ko se najé, skoçi zopet za peç, potakne glavo v godljo in šine skoz okno.

Med tem pa zasáčijo svatje v hlevu tatú in ga neusmíljeno bíjejo; naposled jim vendar uide in ves polomljen komaj privleče zadnji konec do gozda.

Tukaj ga že čaka lisica in ga popraša z milim glasom: „Kakó ste oprávil, stric?“

„Oprávil sem, da se Bogú smili; saj vidiš, da so mi stolkli ves zadnji konec; stavim, da ni več cele koščice v njem. Ravno sem jel ovce dobro tígati, kar me zasáčijo in —“

„O káj ti! ti si še dobro oprávil proti mēni; ali jaz, jaz! Le pogléj mojo glavo, kákšna je! takó so mi jo zbili, da mi že povsód možgani ven glédajo.“

Volk pogleda lisico in ker vidi, da je res hudó zdélana, pozabi nekóliko svoje lastne bolečine. Nekaj časa gresta tiho naprēj, potēm povzame zopet lisica besedo in reče volku: „Jaz ne morem več naprēj, nesite me vi!“

„Káj, da bi te jaz nosil? Saj sam komaj grem! Iz tega ne bo nič.“ Ali lisica mu ne dá mirú, in ker ga tólikanj lepó prosi, se je zadnjič usmili in ji reče: „No, takó pa naj bo! Pa le na vrat sedi, ker križ imám ves zbit!“ Lisica se usede, in volk jo nese po gozdu naprēj. Črez nekóliko časa začnē lisica govoriti: „Bolník zdrávega nese, bolník zdrávega nese.“ — „Káj mi tu govoriš?“ zagrmí volk, „če si zdrava, pa le brž doli!“

„O dobrótljivi striček! saj sem le míslila reči: zdravi bólnega nese. Zdaj vsaj vídite, kakó sem zdélana, da že ne vem, káj govorím, in da se mi je jelo po glavi blódití.“ Volk ji verjame in jo potrpežljivo nese naprēj. Ko prídeta do mlake, začnē lisico žéjati, najedla se je bila namreč dobrih rečij.

„Stojte malo! takó me žeja, tu se moram malo ohladiti!“ Ko se napije, reče volku: „Glejte, glejte, hleb sira leží v mlaki!“ (Bila je namreč ravno polna luna, ki se je vídela v mlaki.) „Lahko ga dobiva, todà to vodo mórava poprēj izpiti.“

Volku je sir dišal, začnē piti, pije in pije in tóliko časa pije, da poči.

Lisica si pa izmije godljo z glave in se veseli, da je strica volka speljala na led.

15. Sin in mati.

Na desnem bregu reke Save je stala majhna vās. Nočna tihota je kraljevala nad bājticami, le tu pa tam se je skoz majhno ôkence posvetila kaka lúčica — gotovo známenje, da prebivavci še ne spé. Pa kdó bi tudi mirno spal v takih časih, v časih, ko si ni nihčè svest, ali ne bodo zdaj in zdaj divje ropne čete planile nadenj ter mu, vse pograbitvi, pustile le golo življenje? Francozi so namreč gospodáril in se šopíril po deželi kranjski; le na Gorenjskem, na levem bregu reke Save, je bilo še nekaj vojnih čet avstrijskih.

Ravno stopa neki človek v mésečni svetlobi črez polje proti lévemu bregu. Zdaj gre, zdaj zopet postaja in pazljivo posluša — dolg bel plašč in svetla čelada na glavi ga razodévata avstrijskega kónjika. Dospél je na breg. Pazljivo se ogledovaje, stopi med košato drevje, vrže plašč in čelado pod bližnji grm, odpaše sabljo in stopi tik vode. Zdaj pripodí veter temen oblák po nebu, svetla luna se skrije — v tem hipu se prekríža ter pljuskne v vodo. Voda zašumi, in valovi ga zagrnejo, pa le za trenutek; kmalu se prikaže nad vodó in zdaj začnè takó čvrsto in z móčnimi rokami deliti valove, da je bil kmalu onkraj Save.

Dospevši na suho, stopa varno in zmirom pazljivo okrog sebe pogledujoč proti neki bājlici. Luč še brlí skoz ôkence. Voják pogleda skoz okno — na obrazu se mu zasveti nebeška radóst — ugledal je v ízbici še živo — svojo preljubo staro mámico. Sama mámica mu je še živela na svetu; očeta so mu že davno pokopali, tudi sêstrico mu je že pobrala nemila smrt. Še eukrat móra vídeti, še enkrat objeti svojo predrago mamko, ker jutri že se imá avstrijska vojska pomákniti nazáj na Štájersko. Ta želja ga je prignala po takó nevarni poti v domačo bājtico.

Lahno potrka na ôkence in kmalu zasliši máterin glas: „Kdó je zunaj?“

Od veselja skoro ne móre odgovoriti. „Jaz sem, jaz, le urno odprite!“

Vrata se odpró. „Jezus, Marija! Ali si ti, Janez? Moj Bog, kakšen pa si? Saj vse od tebe curljá!“ Takó govori starka in objema sina, ki si ga je že davno míslila mrtvega.

Ne bom popisoval veselja máterinega, ne radosti sínove; ne bom pravil, kakó pazljivo je poslušal mladi junák mater, pripovedujočo,

kakó hudó gospodari sovražnik po deželi in kóliko imajo pretrpeti; tudi ne, kakó se je čudila stara mamka, ko ji je sin popisoval nevarno pot, po kateri je prišel do nje. — Ura je minila kot trenutek. Sin se je moral lóčiti. Še enkrat se objámeta, še enkrat poljubi voják mámico ter se posloví — znabiti za vselej.

Tudi zdaj mu ne kaže po drugi poti nazáj kot črez Savo. Mati sicèr brani, pa káj se hoče, on móra črez: če ga tu zapazi francoska straža, je izgubljen. Še enkrat seže máteri v roko, potèm plane v vodo. Mámica gleda za sinom, oj kakó se ji strahú trese srcé, da bi ga ne zadela kaka nesreča! Nepregibno ga sprémljajo njene oči.

Precèj daleč je že priplaval, komaj ga móre še vídeti, kar zadoní v temno noč strašni „kdó je?“ francoske straže. Strahú se strese mati. Straža se približa, zopet doní strašni klic, mámica vidi, kakó kaže eden izmèd vojakov na Savo, še enkrat zadoní: „kdó je?“ — in trije bliski se skoro na enkrat zasvétijo iz francoskih pušek — sredi reke pa se zasliši mil glas — voják je zadét — izgubljen!

Kjé bi vzel moči, da bi mogel popisati občutke stare mámice o tem pogledu? Roke stegne proti vodi, méni, da bo sinka objela — rešila, skloni se napréj — voda zašumí in — nemili valovi pokópljejo tudi staro drago mámico!

Drugi dan so našli vašcanje na bregu dvoje utoplencev.

A. Zupančič.

16. Vraža in sodník.

Peter pride *Pavla* tožit, da mu je dolžán 50 gld. in da mu jih noče z lepa vrniti. Sodník pošlje po *Pavla*. Ta pride in velí: „Res, da sem mu jih bil dolžán, ali kedáj sem mu jih že vrnil!“

Pet. Gospód sodník, to ni res; posodil sem mu denár, a vrnil mi ga še do danes ni. Pogodila sva se le na tri mésece, minilo pa jih je že desét. Tirjal sem ga že večkrat; vselej mi je obetal, kedáj misli pláčati, pa ni bil nikdar mož-beseda.

Pav. Bog se mi ne daj z mesta gániti, ako mu nisem plačal tega dolgá že zdavnaj. Pozabil je.

Pet. (Odmaje z glavo.)

Sodník (*Pavlu*). Imate li kako pričo, da ste mu res vrnili teh 50 gld?

Pav. Priče nimam, zato ker sem mu dal denár na samem; pa prisežem, ako je treba stokrat, da sem mu ga vrnil.

Sodn. Pómnite li to prav dobro?

Pav. Prav dobro.

Sodn. Morebiti pa se móтите? Lahko, da ste bili naménjeni pláčati, potém pa ste se premislili ali pa ste pozabili?

Pav. Káj še, gospód! Dobro vem, da sem mu štel ta denár.

Sodn. Kjú ste ga šteli?

Pav. V njegovi hiši.

Sodn. Kedáj?

Pav. Ne vem prav kedáj, to pa pomnim, da je bilo v nedeljo popoldne, ko je bil sam domá.

Sodn. Priséžete li, da ste Petru res plačali ta dolg?

Pav. Saj sem že rekel, ako je treba, stokrat!

Sodn. (sodníjskemu slugi). Prižgite sveči! (Sveči gorita; med njima stoji razpelo. Sodník razloží Pavlu prav živo, káj je prisega in kake kazni se je bati tákemu, ki priseže po krivem. Potém ga popraša, je-li ga je še volja priseči.)

Pav. Kakó pa!

Pet. Prijatelj, ne prisegaj po krivem! Káj misliš? Ne veš li, da gubiš dušo?

Pav. Zakáj bi jo gubil? Saj sem plačal! Pozabil si.

Sodn. (sodníjskemu slugi). Odprite okno! — (Pavlu) Desno roko in tri prste na kvišku!

Pav. (se ogleda; pa ne vzdigne desnice, kakor treba, ampak se popraska za ušesom). „E, véste káj, gospód takó prav prav dobro vendar ne vem, sem li plačal ali ne. — Naj pa bo, rajši plačam, nego“ (Izveče mošnjo in našteje Petru 50 gld.).

Zakáj pa se je premislil Pavel takó na naglem?

Naš modri sodník je védel, da véruje ondód preprosti narod, da vzame krivopriséžnika, ako je odprto ktero okno, pri tej priči . . rogač. Ker se je dozdévalo sodniku, da hoče Pavel po krivem priseči, zato je rekel okna odpreti — in zato se je premislil Pavel takó naglo, ker se je bal, da ne bi priletel . . nekdó po-nj in ga odvlekel s seboj.

I. Návratil.

17. Usinara.

(Índijska právljica.)

Ko je kralj Usinara ob Jamuni darováł, priletí v njegovo naročje bojazljiv golobček, katérega je preganjal jastreb. Róparica je kárala kralja, zakáj jej odjemlje hrano. Nató odgovorí kralj: „Je-li ne veš, požrešna ptica, da je králjeva dolžnóst, várovati tístega, ki išče pomoči?“

Jastreb odvrne: „Če nimam hrane, ne morem živeti; tudi žena in otroci pogínejo; če so si dolžnosti navzkriž, naj obveljá tista, ki je večja.“

„Prav lepó in modro govoriš,“ odgovorí kralj, „mordà si kralj ptičev; izberi si bike, merjasce in jelene, z vsem ti postréžemo.“ Jastreb reče nató: „Merjascev, bikov in jelenov ne máram, nego hrepením po hrani, katero mi je odkazal stvarnik.“

„Vse ti dam, le goloba ne.“ — „Pa daj mi lástnega mesá tóliko, kar tehta golób.“

Nató si odreže kralj kos mesá in ga dene na téhtnico, pa je bilo prelahko; potém ga odreže še več; pa je bilo še vse premalo; naposled stopi sam na téhtnico.

Zdajci reče jastreb: „Jaz sem Indra, nebeški kralj; tebe smo hoteli samó poskušati; izvrstno si se obnesel; neusehljiva slava se ti bo prepévala na svetu, in po smrti prideš zaradi svojih krepostij v družbo bogóv!“

Priobčil K. Glaser.

18. Sójenice.

(Národna právljica.)

Bil je nekđaj kralj, ki dolgo ni imél sina. Dogodí se pa, da se mu narodí sin, in to je bilo njemu jako drago. Máhoma dá napráviti velike gostí, in kdorkoli je došel k njemu, je dobro došel. Dogodí se, da dójdeta pozno na večér dva berača; tudi ona sta dobila piti in jesti in potém sta zaspala v hlevu. Po noči se odprè hlev, in notri dojdó tri belo obléčene ženske, a to so bile sójenice. Prva od onih sójenic velí: „Káj bo to dete? Naj bo voják!“ Druga velí:

„Ne, naj bo generál!“ Tretja velí: „Ne, nego on naj ubije, kadar bo imél dvajset in dve leti, mater in očeta!“

V jutro vstáneta berača, se najesta, dójdeta v hišo in govorita: „Joj, joj, da bi vi znali, káj znamenuje to vaše veselje, vi bi se jókali.“ Mórala sta pred kraljem povédati, káj vesta. In povédala sta mu vse. A mati se je od tedáj vedno jokala nad sinom. Ko je že sin odrastel, je vprašal mater, zakáj se joče. Óna mu pové, da bode zaklál rodítelje svoje. Sin pa veli: „A jaz, jaz jih ne bom zaklál.“ Pa misli, misli, kakó bi ne zaklál rodíteljev, in gre v neko šumo, da se tam zažgè, da ne bi moral zaklati rodíteljev. Zakuri si drva, ojači se in skoči v ogenj in tam zgorí; ali srcé je ostalo čisto celo in je jako dišalo. Nekdaj je hodila ondód bogata hči in je šla gledat ono srcé; a ko je je podihnila, je máhoma iz srcá postál deček, a to je bil oni isti sin. Deček je rastel in je bil jako pámeten. Nekdaj je hotel iti domóv k svojim prejšnjim rodíteljem. Ko je odšél neki večér proti domu, mu je bilo rečeno, da mu domá krádejo. Brž hití domóv, vzame sabljo s stene in začnè sékati po póstelji, kjer sta ležala kralj in kraljica, njegòv prejšnji oče in njegova prejšnja mati. Takó je sekal, da ja je umoril.

Kar mu je bilo sójeno, to je storil.

Po M. Valjavcu.

19. Ríbica, ki nosi srečo.

Mlad ribič je sedél v čolníču na morji in nastavljal svoje mreže ríbicam, ki so veselo plávale po vodi. Dejál pa je mladenič sam sebi: „Oj, da bi pač ujél óno ríbico, ki prinese človeku srečo, ríbico, o kateri mi je pravil pokojni oče! O poznám jo, plavuti imá ozki in kakor z zlatom obróbljeni, a njen rep se blestí kakor démanti! Kdor ujame to ríbico, pravil mi je oče, priveže jo le za vado v mrežo in kmalu ujame po več sto najlepših in najdražjih rib. Da bi jo imél to ríbico, kakó lahkó bi potèm obogatel in imél vsega obilo! Zidal bi si kraj morjá krasno palačo in v njej bi živel brez vseh skrbíj, kakor živi velika gospôda. Vse bi me pozdrávljalo, vse bi se mi klánjalo. Na vsak moj migljaj bi se vzdígnilo mnogo rok, da izpôlnijo mojo željo. Srečen in zadovoljen bi živel do konca svôjega življenja.“

Takó je govoril ribič sam sebi in gledal, kakó so plesale ríbice okoli njegove mreže in kakó vesele so bile svoje prostosti.

Ali káj gleda takó zamišljeno mladi ribič ravno sedáj pod vodo, kjer se vrté ríbice? Kám se je zaglédalo njegovo okó, káj opazuje takó natanko? Oj dà, ríbica je, plavuti imá ozki in z zlatom obróbljeni, a rep se jej bleští kakor démanti! „Oj, to ni druga nego óna ríbica, o kateri mi je pravil pokojni oče! Oj, da bi vsaj prišla v mrežo, da bi se vsaj hotela približati, in takój bi jo imél, ž njo pa sreče obilo! O pridi, pridi, ríbica, z zlatom obróbljena, z démanti okróžena, pridi, usmili se ubógega ribiča!“

Todà glej! ríbica zbeží, urno plavajóč od čolna, kakor bi se bila ustrašila ribiča in njegove mreže, ž njo pa splava tudi úpanje mládega ribiča po vodi — —.

Stoj, ribič mladi! Ne veš li več, da ti je pravil rajnki oče, da móra tisti, ki hoče ujeti sreče ríbico, vsak dan móliti in se priporóčati Bogú? Si li ti storil danes to, si li storil včeraj? Káj pogleduješ takó žalosten za ríbico? Odplávala je, in ž njo je odplávala tudi tvoja sreča — — —.

M. Šašelj.

20. Práprotovo seme.

„Ali res kedáj goveda govoré?“ poprašam še deček staro tetko, ves radoveden, káj mi bodo povédali. „I seveda govoré, ali to se zgodí le enkrat v letu. Morebiti da večkrat govoré, ali samó enkrat jih človek lahko sliši; govoré pa takrát, ko imajo nektera zélišča svojo največjo moč. Tisti pa, ki taka zélišča ali pa seme takih zelišč pri sebi imá, ta sliši, káj se med sebój pogovárjajo.“ —

„Kedáj pa imajo zélišča svojo največjo moč?“ poprašam dalje tetko, ki so mi bili takó prijazni. „Sedi k meni, pa ti povém.“ Hitro sem bil pripravljen; sedem k njihovim nogam in skrbno pazim na vsako besédico.

Tetka pa začnó blizu takó-le: „Med zélišča, ki imajo včasih čudno moč, da nam utégnejo v mnogih rečéh pomágati ali v kvar biti, prihodnjo srečo ali nesrečo prerokovati, spada tudi praprot. Ali vsa bilina ni za to dobra, le seme se móre lahko porábiti. Práprotovo seme pa imá svojo moč ravno o kresu, kadar je najdaljši dan, pa najkrajša noč. Poslušaj, káj se je nekđaj pripetilo. Imél je neki gospodar hlapca. Vroč dan je bil; kosila pa sta ves dan na trávníku ter zvečer že trudna prišla domóv. Gospodár ukaže hlapcu po večerji,

naj žene obá vola na pašo, ker pójdejo drugi dan po senó na najdaljni travnik. Hlapec uboga, dasi ne preràd, ker bi bil rajši šel spat. Komaj pride na travnik, kamor je vola zagnál na pašo, že truden sede na kamen in zadremlje. Vzbudivši se, ne vidi več volóv. Hitro poskoči na noge in jiju gre iskat. Dolgo je že hodil in ves truden je bil od dólgega pota. Preklinjal je, grozèč se, da bo vola pretepel, ker sta se mu skrila. Ali kmalu ja je zapazil na veliko veselje v neki dólínici, kjer sta med práprotjo mirno ležala in prežvekovala. Stopi po láhkoma bliže ter se pripravlja, da bi ja dobro pretepel. Ali ves se prestraši, ko zasliši glas stárega vola, ki je govoril mlájšemu te besede: „Blagor tebi, tovariš, ki boš še dolgo časa živel in si še služil pri gospodarji dobro klajo; jaz pa bom moral že prihodnjo jesén pogíniti, in moje mesó bodo pojedli ljudjé, kakor je že njihova navada.“ Žálostno je to izrekel proti mlájšemu továrišu, in debela solza se mu je udrla po lici. „Prihodnjo pomlád pa,“ pravi dalje, „orál boš ti z novim továrišem za repo; ali ko bódete izorali že nekóliko brazd na njivi, se bo izpòd brazde prikazala velika in strašna kača. Udrla jo bo za gospodarjem, ki bo ravno plužil, ter ga bo smrtno píčila v nogo.“ — „Pa káj, ali se mu ne bóde moglo pomágati?“ popraša mlajši. „Nobeden drugi bi mu ne mogel pomágati, le samó hlapec,“ odgovorí starec. „Hlapec bi mu pomagal, ako bi pokazal kači, brž ko jo bo ugledal, z gorjačo pravo pot do gospodarja. Ali vstaniva in pójdiva domóv; hlapec naju že išče, in gorjé nama, če naju dobí.“ To izrekši, vstáneta in gresta proti domu; hlapec pa je šel miren in pohleven za njima, še dotáknil se ni nobénega, takó se je bal. — Ko se je približala jesén, je prodál gospodár res stárega vola; in prodán je konec storil v mesnici. — Prihodnjo pomlád, ko so orali za repo, se je zgodilo vse natanko, kar je govoril vol na kresni večér. Kača je prilezla izpòd brazde ter jo udrla naravnost za gospodarjem. Ali hlapec je dobro pazil nanjo ter jej z gorjačo stolkel črepino. Gospodár, vidèč, kakó čudno ga je rešil hlapec, ga popraša ves zavzét, od kód je to védel. Ta pa vse pové, kar sta se vola pogovarjala. Hlapec vendar ni čisto nič védel, zakáj je ravno takrát slišal vola govoriti. Nič ni védel, da se mu je bilo vsulo práprotovo seme v škornje; ko bi bil pa védel, bi ne bil ničesar slišal.“

Takó so tetka zadostili moji radovédnosti.

Zapisal A. Bénigar.

21. Kralj Matjáž ni umrl.

(Národní pripovedki).

I.

Kralj Matjáž ni umrl; še živi s svojo črno vojsko pod neko goro v skálnati votlini. Sedí pri okrogli mizi, okoli mize so njegovi junaki, nobeden se ne gane, kakor bi bili okameneli. A kadar se bliža pólnočna ura, se kralj vzdigne, potegne bridko svojo sabljo iz nožnic in jo začne brúsiti; isto storé njegovi vítezi; eno celo uro brúsijo sablje, potém jih vtáknejo nazáj, in zopet nastane tišina. To se godí vsako noč. Ko bo Matjáževa brada trikrat prirastla okoli kamenite mize, bo vstal kralj Matjáž s črno vojsko. Pod košato lipo bo zbiral svoje čete in udaril potém na sovražnike krščanske vere, na Turke.

II.

Korošec je peljal vino z Ógerskega domóv. Nékega dne se pelje skozi gozd brez konca in kraja. Pride z vozom mimo visoke gore. Zagleda kóčico, zídano v skalo, takó da se je komaj vídela streha iz skale. Pred durmi vidi stati junáškega víteza, ki je imél sabljo opásano. Ko se približa Slovenec, ogovori ga vitez in ga vpraša: „Priatelj, ti si z vrhnih krajev. Povéj mi, ali lázijo še zmirom mravlje na tri gore: na Krístovo, Magdalensko in Úrhovo?“ (Menil je z mrávljami rómarje). „Dà, še lázijo, pa zmirom redkeje,“ odreže se mu koroški vozník. „Povéj domá,“ nadaljuje vitez, „kedar bo vera takó slaba, da nihče ne pojde več na one tri gore na božjo pot, potém bom jaz prišél s črno vojsko.“ — „Kdó si pa?“ vpraša ga Slovenec. „Jaz sem kralj Matjáž. Stopi bliže in pojdi z menój k oni híšici, da se sam prepričaš!“

Korošec se mu približa; kralj Matjáž pa reče: „Stopi zame in poglédj črez mojo desno ramo skoz okno v kočó!“ Uboga ga in mu pogleda črez ramo; káj pa zagleda? Širno planjavo, po kateri je bilo vse črno oboróženih vojakov in kónj; vse je bilo tiho, nihče se ni ganil; zdelo se mu je, kakor da bi spali možjé in konji. „To je moja črna vojska,“ pravi kralj Matjáž začúdenemu Slovencu. In na to mu še reče: „Še enkrat poglédj skoz okno!“ Ko oni zopet pogleda, je kralj Matjáž potegnil svojo sabljo na pol iz nóžnice; in glej, črna

vojska je oživila, junaki so vstájali, konji so vzdigovali glave, tresli grive, rezgetali in kopali s pôdkvami. Kralj Matjáž pa pravi: „Zdaj si videl vse; ne bo več preteklo veliko let, vstal in potegnil bom svojo sabljo. Lahna in mila sapa bo privela in vse ljudi navdihnili z eno mislijo. Moji junaki bodo zasedli konje, in črna vojska se bo vnela za sveto vero.“ To mu je odkril kralj Matjáž.

Priobčil B. Krek.

22. Vile.

Na Gorjancih so prebívale za starih časov vile.

Vile so bile prelepe mlade déklice, ki niso poznale ne mátere, ne očeta. Možiti se niso smele. Obláčile so se v belo tančico, ki jim je pokrivala vse truplo do gležnjev. Las si niso splétale, pádali so jim prosto do kolén z góstimi, zlatoruménimi kodri. Vendar pa so se jako marljivo česale in to vselej o zarji. Takrát jih je človek najlažje videl, ker so bile takó zamáknjene v to opravilo, da niso zapazile, ali se nahájajo same ali ne. Človeške družbe so se bale in ogíbale, dasi ljudij niso sovražile, ampak jim še dobro svétovale in jim o príliki rade tudi kàj dôbrega storile. Péti so znale takó lepó, da se jih človek nikoli ni naveličal poslušati, todà ni jim bilo po všeči, da jih kdò čuje. Tudi ples so ljubile, ali gorjé tístemu, ki je prišèl iz zvedávosti gledat njihovo koló. — Živele so ob sadji, grozdji in gorskih zelih. Po navadi so samó večérjale, po dnevi pa sicèr niso nič uživale, razen če jih je povabil kàk junák in poštenjá, ki ni védel, kdó so. Kdor jih je videl na plesu ali pri jedi in jih poznál, kaznovala so ga brez mílosti. Ustrelile so ga v roko ali v nogo, časih tudi v obé roki in nogi; če so se pa prav hudó ujezile, tudi v srcé, da je kar přecej umrl. — Pod zemljo so imele správljene silne zaklade zlatá, srebrá in biserja in jih várovala takó skrbno, da jih ni mogel nihčè zaslediti in dvígniti. Če jih je našel kdò po naključji, mu niso prinesli sreče, ampak kvar in pogubo. Pravico, okoristiti se ž njimi, je imela samó nedolžna mladež. Sploh ni ubranila človeka vilinske jeze nobena druga reč nego neoskrúnjena nedolžnost. Večkrat so vzele vile svoje dragotine iz podzémeljskih kletij in jázbin in so je sušile na kakem prisojnem kraji. Če se je nameril nanje nedolžen otròk, je smel ugrábiti brez kazni, kólikor je hotel, gréšnika pa so gotovo umorile. — Kmetje so

se vil po eni plati močno bali, po drugi pa so se jih tudi veselili. Kadar so se oglasile: „Sejte! sejte!“ šli so seját, in seme jim je takrát vselej dobro obrodilo. Kadar so svétovale: „Réžite! véžite! kópljite! béríte!“ napótili so se še tisto uro v vinógrade in pridélali so vina, da jim je nedostájalo posode. — Najrajši so imele junake, ki so se bojevali s Turki in prelivali kri za krščansko vero. Doklér so hodili Uskoki v bój samó na Turke. prikazovale so se med njimi prav pogóstoma. Velévale so jim, káj jim je délati, česa se ogíbatí. Pomágale so jim v vsaki sili, sósebnó brižljivo pa so ozdrávljale rane iz vojne vrnivših se junakov. Dájale so jim piti vodo planinskih zelj ali pa so jim obvezovale rane z dolgo neznano travo, in ubogi bolník je gotovo okreval najkasneje v treh dneh. Ko pa so Uskoki jeli vojskovati se s krščani, so pobégnile srdite vile za vselej z Gorjancev, in zapuščeni vojaki so umírali od teh dôb tudi za neznátnimi ránami.

I. Trdina.

23. Káj pripovedújejo ob Ložnici.

Za starih časov je bilo neki prav čudno na svetu. Povodnih in gorskih mož je bilo mársikje vídeti, in še dándanes slujó nekatere mlakuže in gorske otlíne zaradi prebivavcev izzà minolih dnij. Ta bitja so imela precejšnjo oblast, in čéstokrat je bilo slíšati, da je izginil ta ali oni, ne da bi se bilo védelo kám. Ljudjé so se jih bali. Védeli so mársikaj pripovedovati o njíhovi hudobi, osobito pa o tem, kakó so lepe déklice odvájali v podzémeljske svoje gradove. Poslušajte, káj se o tej stvari pripoveduje ob Ložnici od rodú do rodú.

V neki vasi so živeli pridni možjé, dobre ženíce, čvrsti mladéniči, pa tudi zale déklice. Ena teh je bila tudi Hrušarjeva Lénčika. Njena uljudnost je bila vsákemu znana, in kdor je ž njo občevál, prikupila se mu je zbog dobrih svojstev, ki so jo díčila in povzdígala nad druga vaška dekleta. Pa tudi lepa je bila. Zató si je želel Bréznikov Nace, dobiti Lénčiko za ženo. A preden je dospél do take sreče, je moral mnogo pretrpeti.

Prišla je pomlád. Vse se je veselilo lepih, toplih dnij. Livade so zelenele. in prve cvetlice so prijazno pozdrávljale písane metulje, kateri so srkali slaščice po njih. Samó po visokih gorah, kakor je to že navadno, je še ležal beli sneg in s curečo snežnico napajal gorske senožeti. „Dolga je bila zima, a vendar je prešla,“ so dejali

ljudje in se vesélega obraza ozírali po obnóvljeni prirodi. Tudi Lénčika ni zaostala, temvéč šla je po trávníkih in ondód nabrala lepih cveték, da ž njimi olepša podobe ob stenah.

Nékega dne pa se je déklica čudno védla. Za kar je prijala, jej ni šlo od rók. In česa ne opazi máterino okó? „Lénčika, káj ti je pa danes, da si takó zméšana?“ vpraša jo skrbna mati ter uprè vanjo svoje oči. „Ne boš li šla danes po rož? Glej, kakó prijetno je pod milim nebom! Že so prihitele nekatere ptice zopet v naše kraje in pojó stvárniku zahvalno pesem. Pojdi tudi ti in otresi se temnih mislij! Doklér ti cvetè pomlád, se veseli; ko pa zima prikima, se radúj o mladini, katera ne pozná resnobe.“ Takó je prigovárjala mati otroku, da bi mu razvedrila glavo.

„Mati, skoro vsake reči me je strah! Imela sem sinoči čudne sanje, in kadar se jih domislim, spreletava me zona.“

„Mordà ti bo laže, ako mi vse natanko povéš,“ sili mati v déklico.

„Glejte, mati,“ začnè Lénčika, „sanjalo se mi je, da grem nabirat cvetlic. Kar se mi zazdí, da stojím sredi močvirja. Strah me je, in kamor stopim, povsód se vse ugreza, in že se utapljam. Potém pa stojím v prostornem gradu, katérega tla pometam vsak dan. K meni hodi čuden mož ter me snubi v zakon. Jaz pa se mu nočem udati.“ Mati odgovorí: „Res čudne sanje; pa ostani danes domá!“ — „Tista prejšnja tesnoba me je minila in rada bi šla pogledat za cvetlicami,“ ugovarja hči proseče ter hitro dostavi: „Tolmunu ne bodem hodila blizu.“ — „Dobro, dobro, da se razvedríš, pa glej, kám stopiš!“ S temi besédami jo spremi mati do praga in se vrne k svójemu delu.

Popoldne pride Nace k Hróšarjevim v vás. Razgovárjali so se o mársičem, a vse se mu je zdelo nekako dolgočasno. Večkrat se je ozrl proti tolmunu, kamor se je ravno vídelo, in nevedé je napeljal govorico na bližnje močvirje. „Le poslušaj,“ dejo Hróšarjev oče, „povedal ti bom pa jaz, kar so stara moja mati večkrat pripovedovali, ki so si bili zapómnili vsako besedo mátere svoje. Pred davnim časom je stalo tu veliko jézero. Nalíl je je potok, ki je bil začél izvirati daleč tam za gorami. Mnogo ljudj je utonilo, ostali pa so se naselili po bregovih. Takó je bilo mnogo let. — Nékega dne proti večeru pa nastane strašen vihár, kákeršnega se niso spomínjali najstarejši možjé. Hišam je odnašal strehe, drevje lomil in rvál iz zemlje in vzdigováł vodo v jézeru bajè takó silovito, da se je moglo

tu pa tam videti njega dno. Kdor je mogel, se je skril v varno zatišje. Grmelo in bliskalo je strašno, vmes pa je tulila burja, da se niti slišalo ni klicanje na pomoč in stókanje obupujočih ljudíj. Zemlja se je strésala kakor za najhujših potresov. Ta bój je trajal vso noč, in ko se proti jutru pomírijo razbúrjene sile, zbíralo se je ljudstvo, kar ga je srečno odneslo peté, na veliki pečini ter z objókanimi očmi zrlo prejšnje sreče opustóšeni kraj.

Pred zbégano mnóžico pa se postavi sivobrád mož in jej pričnè takó-le govoriti: „Véste-li, zakáj se je to dogodilo? Pečinski duh in povodni mož doli v jézeru sta živela v vednem prepíru zarád duš, ki so bile utonile v potoku in jézeru. Naposled pride takó daleč, da se zbíjeta. Prvi mu izlije jézero, drugi pa podere tisto črno peč, in s tem je bilo boju konec. Vse duše pa imá povodni mož v nastalem tolmunu, kajti on je premagal nasprótnika svôjega in ga naposled oplenil. Pa pride čas, in porodí se déklica, katero ugrabi in odnese v svoj povodni grad. Ondi jo snubi, in ako se mu ne udá, réšena bo óna in ž njo mnogo duš.“ To izgovorivši izgine starček.

Ko je Hrušar izgovarjal zadnje besede, jelo se je solnce že nagíbatí proti zahodu. Lénčika se še ni vrnila domóv, in s strahom se spoglédajo vsi, kar jih je bilo prisotnih. Sklíčejo sosede in se napoté proti močvirju. Klíčejo in íščejo povsód, toda Lénčike ne mórejo najti. S strahom pa opázijo ob robu človeške stopinje, ki so vodile v vodo, a nikjér nazáj. „Uboga Lénčika, utonila je! Zamán je vse ískanje in tárnanje, ne bo je več!“ kričali so vsi v splošni zmešnjavi. Nace je hotel od sámega obupa skóčiti v vodo, a pridržali so ga; mati pa je na mestu omedlela. V tem se je vzbudil silovit viháar in pognál prestrašene vaščane v vás. Mati je zbolela, Hrušar pa osivél in si želel smrti. Káj pa Nace? Ko je prebíl prve bolečine, svétuje mu modra ženica, naj gre tja v gore k pobóžnemu puščávniku iskat dôbrega sveta. On sluša in gre. Došédšega je stari mož prav prijazno vzprejél ter ga tolažil, kólikor možno. V molitvi prebedita noč, in drugega jutra mu reče puščavnik: „Ako hočesh kedáj srečen biti, premagúj se, zapusti vás in domači kraj ter pojdi v deveto deželo. Bati se ti ni treba nikogar; glej, dam ti ta-le pas. Kadar se pretrga brez tvoje volje, védi, da ti je potekel čas in da se smeš vrniti v domačijo svojo. V božjo previdnost pa ne segaj, temvéč ostani zvest svoji obljubi. Mogoče, da se uresniči ustno

sporočilo o rešitvi duš; hodi z Bogom!“ Nace je šel po svetu z obljubo v srci.

Čas je najboljši zdravnik. Bódi rana še takó globoka in skeleča. sčasoma se zaceli, in vrne se vsaj po nekóliko prejšnja zadovoljnost. Takó je bilo tudi pri Hrušarjevih in Bréznikovih. Sicér so mlada človeka prav težko pogrésali, in kadar je govorica nanesla na ljúbjeno hčer, na drágega sina, vselej so oči rosile solze.

Takó je minilo pet let. Zopet je bil najlepši pomladanski dan. katérega se je vse veselilo. Ogrévali so se na solnci, ki je zopet dobilo svojo moč. Pogovor se zasúče na Lénčiko in Náceta. Hrušarju se utrne debela solza in z žalostnim glasom reče: „Danes je ravno pét let, odkár je izgínila Lénčika, moje veselje in máterina radost. A neki nótranji glas mi budí vedno úpanje, da jo bom še videl.“ Nehoté se obrínejo proti močvirju in, o čuda! od njega koraka po trávnikih ženska naravnost proti Hrušarjevim. Mati spozná takój svojo Lénčiko in od sámege veselja skoro omedlí. Šli so jej naproti in se glasno veselili srečne vrnitve ter sklenili, da napravíjo prihódnjega dne gostí.

In res, drúgega jutra je kazala vás drugo lice. Déklice, Lénčikine tovarišice, so vse okrasile s cvetlicami in venci, in popotnik bi bil mislil, da imajo veliko svátovščino. Vse je bilo veselo, samó domača hči je ostala resnobna in često pogledovala v daljo, kakor bi koga pričakovala. Mati je to opazila in rekla Lénčiki: „Vem, koga pogrešaš; včerašnjega dne si se izgubila ti, danášnjega pa on.“

V tem ustavi pred hišo potnik svoje korake. „To je on, Nace je!“ kričé vsi križem. Zdaj je dokipelo veselje do vrhunca. Vpraševanja in odgovárjanja ni bilo ne konca ne kraja. Prva je mórala Lénčika povédati svoje dogodke.

„Ko takó po cvetlicah gledam“, pričné óna, „pridem nevedé v močvirje. Od strahú zavpijem in se obračam, pa vse se ugreza, in jaz izginem s površja. Ko se zavém, stojím sredi mráčnega poslopja. Oziram se na vse strani, bilo je sicér več vrat, a izhoda vendar ne morem najti. Sedáj stopi pred me mož, prime me za roko in pelje v sobo, kjer se je vse bliščalo od zlatá in drágega kámenja, le po tleh je bilo polno smetíj. Tu se mi jame dobrikati in me v zakon prôsití. Jaz pa jokaje odgovorím: „Pusti me, pusti; vse zastónj!“ To je trájalo dolgo, in ker je naposled uvidel, da njegove prošnje nímajo uspeha, mu prídejo druge muhe v glavo. Reče mi:

„Veš káj, Lénčika, jaz odpotujem, ti pa pometaj te-le smetí iz kota v kot, doklér se ne vrnem.“

To delo sem opravljala brez prestanka, kajti kar sem správila za dne v red, ležalo je drúgega jutra zopet razmetano po sobah. Nekóč pa slišim neko ječanje, sklonim se in poslušam ter čujem razločno:

„Jókajmo se, dúšice, jókajmo
Solze suhe, glasne!
Tu je dežela joka, kraj zdihovanja,
Ni počitka v noči, ne po dnevi.
Jeden nas razmeta, drugi nas pometa.
Oj, neusmiljena déklica, káj smo ti storile?
Nehaj, nehaj, za zastor nas zberi!“

Razumela sem in škrla smetí. Ko pa pride povodni mož domóv in jaz zopet odbijem njegovo ponudbo, razmeče smetí po prostornem poslopji in mi ukaže prejšnje delo. Jaz pa si naprámim metlo od mahú in pometam dolgo, dolgo. — Nékega dne slišim to-le pévanje:

„Oj, biser dobrote svetle,
Slušaj milo proseče glase,
Glase ubogih dúšic!
Zapustila boš to službo,
Šla v človeško družbo.

Oj, pri Bogu bomo ti hvalo dale,
Nikdar tebe pozabile! Sliši, mila,
Vzemi nas smetí s sabo za plačilo!
Pri Bogu bomo ti hvalo dale
Me dúšice revne, revne!“

Kmalu potém pride povodni mož k meni in me jame zopet prôsití roke. „Zastónj ves trud!“ odgovorím mu ter zahtevam plačila za takó zvesto službo. Na njegovo vprašanje, káj hočem za plačilo, pa pravim: „Te-le tebi nepotrebne smetí mi daj in pusti me domóv!“ — „Vseh je prevèč, polovico si vzemi, za nameček pa to-le zlato oglávnico, uhané in pas!“ — Potém me izpustí.“

Vse se je čudilo vztrájnosti in síčnosti réšene déklice ter ogledovalo darila.

Zdaj pa pričnè Nace pripovedovati o svojem potovanji.

„Zapustivši puščavnika, sem blodil po neznanih deželah in nevedé prišél v deveto deželo. Tam je bilo zlatá kakor pri nas peska in vsega dovòlj. Bívali so ondi črni velikani; jaz sem jim segal malo nad gležnje. Ko stopam po velikem trávniku, srečam velikanko, katera me pobere in vrže v predpasnik. Mislil sem, da se mi polómijo vse kostí. Nese me pod veliko drevó in ondi pred stárega velikana. Ta me nekólikokrat pogleda, naposled pa reče: ‚Ti, máličko, ako mi hočeš slúžiti, dobro ti bo, ináče te kar pri tej priči snem.‘

‚Pridno, pridno bom slúšal!‘ odgovorím trepetaje. Zapovedal mi je nabírati bísera in plesti zlato vrv. Delal sem, kar sem mogel, da je pomlád ozelenela.

Med velikani pride do boja. Najhujši je bil ujét in obešen. Moj gospodár poišče dva tisočletna hrasta, polomi jima veje in pričvrsti tisočletno jelko nanja. Na zlato verigo so ga pripeli in obésili. Velikán je bil z menój takó zadovoljen, da mi ponudi — svojo hčer v zakon. Jaz pa se moško odrežem: ‚Déklice velikanke ne potrebujem, pusti me od tod; víniti se hočem v domače kraje in dobiti sebi jednákega dekleta.‘ Ni se obotavljal ter mi naložil mnogo blagá.

Vzel sem pálico v roko in hajdi proti domu. Pot je bila dolga in težavna. Zabredel sem v deželo pesjanov, ki žró ljudi. Vidèč, da so dlákasti kakor ovce, ubijem psa in se ogrnem z njegovo kožo. Takó sem ubegníl. Potujem dalje in dospém do pravih ljudi. Tu skrijem svoje blagó in grem slúžit. Pol leta potèm se mi utrga pas, puščavnikovo darilo, in zdaj spoznám, da je napočil čas vrnitve. Precèj dolga je še bila pot, a premagal sem vse težave, in sedàj sem v sredi svojih rojákov. Radujmo se, ko imamo trojno veselje!“

M. Cílenšek.

24. Prigodki iz hróščevega življenja.

Nékega pomladánskega jutra, ko je solnce obsévalo zemljo s svòjimi prijaznimi žarki, je zapustila pridna mravlja svoje stanovanje ter veselo korákala po samotni stezi, da bi si poiskala kákega dróbnega črvička, kako mušico ali vsaj nekóliko cvetličnega medú v živež mladi družini svoje naselbine. Na tem potovanju sreča neokrét-nega hrošča, kateri se je leno in žalostno napréj pomikal.

„Dober dan, roják!“ pozdravi ga mravlja. „Ti pa vendar zeló počasi ležeš! Si li morebiti zaspán, ali znabiti si — bolán?“

„Draga moja sosedica,“ odgovorí ji hrošč, „ako bi ti ne hodila takó brezmišlno po svetu in bi se bríjala za trpljenje drugih, gotovo bi kmalu zapazila, da imám namesto šest — le pét nog, in bi potém tudi ne zasramovala môjega počásnega stópanja; izgubi ti eno svojih nog — in videl bom, ali se ne bo udržívala tvoja urnost!“

„Krivico mi delaš, ljubi tovariš! Nisem tè hotela žaliti, ampak nagovorila sem te le iz sočutja, ker sem te vídela, kakó previdno in boječe stopaš. Povéj mi vendar, kákšna nezgoda te je pripravila ob tvojo zadnjo nogo?“

„Ker mi znaš takó dobrodejno govoriti na srcé, ti zaupam. Poslušaj!“

Nékega dne — ko bi bil vendar ta dan zadnji môjega življenja! — sedél sem z neko svojo prijáteljico in z nekóliko soródniki o poldnevni vročini v senci košate lipe. Tukaj smo poslušali pogovor dveh fantalinov, ki sta se ustávila ravno pod drevesom.

„Pazi!“ — rekel je eden izmed njiju — „na ti lipi jih dobiva gotovo prav lepo število; jaz splezam na drevó in ti jih natresem; o tej uri pádajo kakor orehi.“

Kdó bi si bil mislil, da veljajo te besede nášemu pogubljenju! Eden teh dveh porednih fantalinov spleza res na drevó in ugledavši, da nas je bilo precejšnje število, potrese veje takó močno, da popádamo vsi na tla, kólikor nas je bilo na drevesu. Nobeden izmed nas se jima ni mogel ubránniti, ker smo bili ravno zeló zaspani, kar je pri nas sploh navadno o poldnevni vročini in takój po obedu. To sta dečka brž ko ne tudi dobro védela. Deček, ki je stal pod drevesom, nas je prav pridno pobiral v neko platneno vrečo. Nekaj časa sem bil ločen od svoje prijáteljice, pa kmalu sem jo spoznál po njenem prijetnem glasu — bila je révica na dnu platnene vreče.

Kakó bi ti mogel popisati svoje bolečine, ktere sem občutil v tem žalostnem stanu! Bili smo vsak trenutek v nevárnosti, da bi se zadušili v vreči, in neskončna je bila bridkóst, kedar smo pomíslili, káj nas še vse lahko čaka.

Káj neki se bode zgodilo z nami? Kám nas ponêseta neusmíljena dečka? — Ali nas bódeta umorila, ali nas žive trpínčila, ali znabiti v sladkorju spekla — kajti védi, da se nahájajo tudi taki ljudjé, ki nas v sladkorju pečene s slastjo jedó! Taka in jednaka vprašanja smo razodévali drug drúgemu.

Ko nas je bilo že kakih sto ubogih hroščev v vreči, se nam je zdelo, da nas dečka proč nêseta. Kmalu smo slišali človeške glasove, drdranje vozov, zvonjenje in druga jednaka znâmenja ter smo vêdeli, da smo brž ko ne v kakem mestu. Mimogredoči so naša dečka vpraševali, kâj imata v vreči, in enkrat sem celô zapazil, da je deček, ki nas je nosil, nektare izmêd nas prijêl, iz vreče vzел, pa nič več nazâj prinesel, kakor da bi je bil komu daroval. — Trdno sem se oklenil svoje prijâteljice, da ne bi bila lôčena. „Nikâr me ne zapusti!“ rekel sem ji, „in ako je nama naménjeno umreti, bova vsaj skupaj umrla!“

Naposled je prišla tudi na naju vrsta. Deček je prijêl mene, mojo prijâteljico in moja brata, in glej! — imela nas je v rokah dêklica, ktera nas je ročno zavila v svoj lepi robec ter z nami veselo odskakljala. Ko pride naša nova gospodinja domov, zaprê nas v škâtlico, ki je namestu pokrova imela pleteno tančico, da se nismo zadušili.

Dêklica je brž spoznala, da smo že veliko trpeli in da smo pobítega srcâ; dobili smo prêsneга hrástovega listja, ktero nam je prav previdno vtaknila v škâtlico, da bi ji ne bil kateri ušêl. Naš stan je bil zarês milovanja vreden; če ravno nismo tóliko trpeli kakor v zavézani vreči, vendar smo izgubili vse úpanje, da bi bili še kdâj réšeni svoje ječe.

Iz deklîčinega pogovora z njenim bratom smo zvédeli, da je brat diják, ki nabira žuželke; želel si je v svojo zbirko tudi nekaj hroščev, da bi je nabodel na médeno búciko, in sestra mu je naredila to veliko veselje. Spoznali smo sedâj, da bódemo, strašno trpínčeni, mórali umreti počasne smrti.

Dan in noč sta minila, ne da bi se bila naša nesreča kâj izpremenila; bili smo prav mirni, in jaz sem svojim sotrpinom priporočal potrpljenje, češ, znabiti se nam vendar pokaže kaka priložnost, da ubežimo.

Drugo jutro je našel najmanjši mojih sojetnikov majhno lúknjico v tančici naše ječe; poskušal je skoz prodreti in posrécilo se mu je, ker je bil izmêd nas najtanši. Že se je mislil revež prôstega in veselo je zletel proti dnevni svetlobi, pa o joj! okna so bila zaprta, zadêl je z glavo ob šipo in omamljen je padel na tla. Mlada máčica, ki ga je videla pasti, zaletí se na-nj, raztrga ga in požrê. Slišal sem, oh! — njegov zadnji vzdihljaj, videl sem njegov zadnji mili poglêd,

obrnjen na škátlico, kakor bi nam hotel reči, naj se tudi mi pri pràvjljamo k smrti.

Kmalu potèm pride v sobo neusmíljeni diják, oborožen z búci-kami in spremljan od svôjega mlajšega brata, ki je bil komaj kakih sedem ali osem let star. Starejši gre naravnost proti nam; ne da bi se kàj zmenil za moje obupno upíranje, prime mojo drago prijáteljico, predere z dolgo búciko njeno zvesto srcé in brez vsega usmíljenja jo pustí vzdíhniti še zadnji vzdihljaj.

Bil sem bolj mrtev kakor živ, smrtni strah me je vsega omamil. Nisem tedàj videl, kakó je brezsrčni trinog popadel tudi môjega drúgega brata ter ga nabodel poleg moje prijáteljice. Ko sem se zopet zavedel, sem bil v rokah mlajšemu bratu, kateri je na mojo zadnjo nogo navezal dolgo nit ter, držeč jo na koncu, hotel me prisiliti, da bi letal. Jaz se nisem mogel vzdígniti, kajti bolečina je bila oslabila moji peroti. Deček, ktéremu se je moja žalost in bolečina zdela trmoglavost, me trpinči in me nese naposled na vrt. Tam me je imél vedno na nitki navézanega ter je prepeval svojo pésnico:

Hrošč, vzdigni se,
Lêti prek vodé!
Ko jaz peroti dobím,
Za tabo zletím!

Ponavljal je to pésnico vénomer; pa meni ni bilo mogoče zadostiti njegovi volji. Kólikorkrat sem se hotel vzdígniti — ne zastràn dečka, ampak od hrepenenja po svobodi — padel sem vselej na tla. Bil sem že skoro brez sape, ko stopi déklica iz hiše ter ostro posvari brata, da tóliko trpinči mene, ubogo živalco. Nató nastane prepír med bratom in sestro. Deček ni hotel izpustiti nitke, ktero je poprijela njegova sestra, da bi me várovala. Naposled potegne takó hudó, da mi iztrga nogo, ter debelo gleda prazno nit, na kateri je bila privézana moja iztrgana nožica. Med tem sem se jaz, pobravši svoje zadnje moči in škripaje od bolečin, vzdignil in sem letel daleč, daleč iz kraja grozovitih človeških otrók. V tem gozdu, na oni brezi sem se vsedel in se vso noč kópal v svojih solzah.

Razsodi tedàj, ljuba mravlja, ali niso to dovoljni vzroki môjemu žalovanju? Oh, káj mi še ostaja drúgega nego hrepenenje po grobnem miru!“ —

„Ljubi hrošč! Tvoja povést me je zeló ganila, v srcé se mi smiliš. Pa vendar ne smeš obúpati, če ravno je tvoja usoda vsega obžalovanja vredna. Znabiti ti je sreča ugodna, da bódeš še užival nekaj veselja. Srečno, doklér se zopet ne vídiva!“ To rekši, se mravlja posloví od hrošča, in obadvá odídeta vsak na svojo pot.

Š. Meglič.

25. Prizori iz življenja mravelj.

I.

Pomladansko soluce pripeka in pregreva mravljišče na kraji smrékovega gozda, iz katérega je sneg zvečine že zbežal pred sólčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivavce. Niti ene mravlje ni vídeti, vse še spé v gorkem stanu, kjer se skríčene tiščé druga druge. Kakor silna vojska kralja Matjaža v otlem hribu čakajo tudi oné povelja od zgoraj.

Pa soluce pripeka bolj in bolj, in eden zaspancev se prebudí. Vzdigne glavo iz črne trume in z zaspanim očesom pogleduje okrog sebe — vse še spí. Ali se je zmotil? Ali še ni čas vzdígniti se z ležišča? Pa saj vendar čuti, kakó puhtí gorkota od zgoraj! Iztegne torej nožice, pománe si oči in še na pol zaspán se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorko pósteljo, v kateri je tičal že štiri mésece. Gre po véliki cesti, pa ne móre dalje; trdne barikade ali zapahe, katere je jeseni sam pomagal naprávljati, ovírajó mu zdaj pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kake majhne razpoke, da bi se splazil skozi njo, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi prvo brunce in se napenja izdreti je, vleče in vleče — pa ničesar ne opravi; popade drugo, tretje, pa vse njegovo upíranje je zastónj. Vse je umno in trdno sezídano, kakor bi móralo trpeti do sódnjega dneva.

Nevoljen gre torej nazáj in zgrabi prvéga zaspanca, na katérega po sreči naletí, s čeljustmi za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudí in debelo gleda, kakor bi hotel reči: „Da bi te zlodej! Káj mi hočeš?“

Ta ga pa začné s tipálnicami típati in bóžati — in zaspané je predramljen in v trenutku vé, káj mu je početi. Oba gresta družih budít. Kmalu jih je desét na nogah, in vsi gredó na barikade,

katere se združeni móči desetih korenjakov več ne mórejo ustávljati. Prídejo ven, od solnca se jim skonca bleščí, pa se kmalu privádijo, in želodec, ki je čez in čez preprežen z debélimi pájčevinami, oglašá se tudi močnó. Da ga utolažé, si poiščejo kake slaščice in zraven se od veselja postávljajo na glavo, se trgajo in ugánjajo druge burke. Potém gredó domóv, in tu je kmalu vse na nogah; kakor hudo-urnik vro ven pri vseh vratih, in na mravljišči se vse giblje in mrgolí kakor voda, ki v kotlu vre in kipí.

II.

Noč je minila, zlato solnce je že vzšlò. Tudi v mravljišči se je jelo gíbatí, straža odpahne duri in pokuka ven, pa gósta meglà pokriva zemljo, vreme je neprijazno, in kmalu začné deževati. Straža zapahne zopet duri, zadela vse razpoke in gre v stan. S tipálnicami ošvrka vsákega, katérega sreča, ta se prècej obrne, in obá gresta naznanjat vreme. Tipálnice švígajo od kraja do kraja, in kmalu vé vsa družina, da dežuje in da bóde treba danes ostati domá.

Pa pridna mravlja nikoli rók križem ne drží. Čeravno dež ovira zunanja dela, vendar je domá treba popráviti eno ali drugo reč.

Tu se je podírl steber, ki je dozďaj podpíral strop, treba ga je na novo postávití. Pot, ki drží v drugem nadstropji do malih vrat, se je po zimi zasula tu in tam, treba bi jo bilo otrébiti, in v gornjem nadstropji bi bilo tudi potreba še ene nove. Vse to móra biti storjeno še danes.

Pridno se lótiyo dela, postopača ni vídeti med njimi; v tem kotu eden s čeljústnicami koplje in rahljá zemljo, drugi jo odnaša, tam zopet tretji postavlja trden zid, in časih pride tudi polír pogledat, kakó gre delo od rók. Če kàj ni dosti trdno, mórajo podreti in iznova začeti.

III.

Po trdem delu je dobro počívati, to vé vsakdo dobro, in nihčé se ne bode hudováł nad mravljo, če se od dela malo oddahne in kàj bóljšega privošči svôjemu želodcu.

Vsako mravljišče imá nekaj tujih drobnih živalc v svojem stanu. Imenújemo jih rastlinske uší, ker so res ušém podobne, in vsakdo jih je že videl láziti po bezgu ali po kaki vrbi. Tem živalcam so

mravlje posebno dobre, nósijo jih na solnce, pítajo jih in jim stréžejo, kakor lé mórejo, tudi hrane jim doníšajo in rajši same strádajo, da le njih živínica ne trpí sile. Te uší so res domača živina mravljišča, od katere dobiva sladák užitek. Te živalce imajo namreč na hrbtu dvoje cevíj; v teh se nabira neka slaščica, po kateri mravlje posebno hrepené. Ko pride mravlja do uší, začnè se jej prilizovati, boža jo in gladi s tipálnicami tóliko časa, da izpustí uš po vsaki cevi kápljico one slaščice, katero mravlja željno posrka. Takó gre mravlja od uší do uší, da imá dosti. Uší so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim ne godí nič húdega; mravlje lepó zanje skrbé kakor kmet za svojo molzno živino, in res, kar je kmetu krava ali ovca, to so mravlji te uší.

Naše mraljišče je imelo svoje dni na dveh lepih pristavah veliko te molzne živínice. Na dveh brastih namreč, ki sta stala blizu mravljišča, je prebívalo veliko teh ušíj, in mravlje so pogóstoma hodile k njim v vás; dve trdo uglájeni stezi sta držali do brastov in po leti o lepem vremenu je rómala nepretírgana vrsta mravej k hrástoma — ali zdaj je to vse minilo.

Lansko spomlád je bil prvi lep pomladanski dan, ko so prvikrat mravlje prišle na solnce in so hotele iti gledat, káj njih živínica dela — ali kdó popíše njih osuplost in njih strah, ker jòjmene, prejòj! — hrastov ni bilo več. Posestnik gozda ja je po zimi posekal, in ž njima so šli najboljši in najslajši dohodki mravljišča rakom žvižgat.

Zdaj imajo pa le malo živínice več, kar je je domá v hlevu, in še en česminov grm jim je ostál — vse to le senca proti préjšnjemu posestvu.

IV.

Ko zjutraj zarja prepne nebò, so že vse naše mravlje na nogah; danes namerávajo nekaj posébnega, ker takó nemirno tékajo sem ter tja in se pogóstoma lížejo s tipálnicami. Ena, ki je tudi nekóliko večja mimo drugih, imá posebno veliko oprávití, vedno šviga od ene do druge in jih pregleduje kakor generál svoje vojake, preden jih véde v ogenj.

Zdaj se vzdigne črna truma, straže odpró vrata na široko, in kakor hudournik se usuje četa po mravljišči. Le malo, kar jih je pri vratih za stražo neobhodno potrebno, jih je ostalo domá, druge

so se vse vzdígnile. Zunaj zleze óna velika mravlja na bilko in od ondód pregleda še enkrat svojo armado, potèm jo povéde nizdolu v gozdič.

V tem gozdiču, ne daleč od nášega mravljišča, je stanovala druga manjša družina mravelj, ki so se od naših črnih razlikovale le po barvi, bile so namreč rjave. Mirno je živel rod za rodom že mnoga leta, bile so ravno takó pridne in délavne kakor črne, ravno takó so skrbele za svoje potomstvo. Ker so se pa naselile v bolj senčnem kraju gozda pod košato jelko, ogrévalo jih je solnce manj; torej so se tudi njih mladiči izlegli navadno nekaj dnij pozneje nego pri naših mravljah.

Solnce je stalo že precèj visoko in pregrévalo tudi skrito mravljišče. Skrbno nósijo rjave mravlje bube svoje iz dna proti vrhu in se že naprèj veselé časa, kadar se mladina izleže. Ali — kdó vé, káj pride jutri?

Črne mravlje, ki so zjutraj hitro šle od dóma, so prišlè zdaj blizu oménjenega mravljišča. Nektere gredó bliže in bliže, prídejo na mravljišče, ogledájo vse in potèm se hitro vírnejo k svoji armadi. Prècej potèm se zakadí vsa armada na mravljišče, obléžajo vsa vrata, pokóljejo vratarje in plánejo z združeno močjó v stan. Rjave mravlje se prècej ne zavedó in ne razúmejo, káj to pomeni, osuple glédajo, káj se bode godilo ž njimi. Róparji pa, ker takó smemo imenovati črne mravlje, plánejo na bube, vsak zgrabi eno in pobegne ž njo. Ko vídijo domače mravlje, káj se godí, da jim róparji hóčejo vzeti njih mladíno, se vírjejo srdito na sovražnike, ali — sili se ustávljati ne mórejo. V tem, ko se rújejo z énimi, odnesle so druge že bube, in akoravno je skoro več črnih nego rjavih trupel pokrívalo podzémeljsko bojišče — káj pomaga to maščevanje orópancem, mladičev svojih véndarle nímajó.

Črni róparji pa hité s svojim plenom domóv, kjer jih továriši že željno pričákújejo. Ko prídejo premagovavci, obsújejo jih straže in domá ostali délavci, vzámejo jim bube in jih správijo v varen kraj. Kakor bi bila to domača zalega, pítajo jo črne mravlje, in ko drugi dan začnó lesti iz bub, jim pomagájo tudi belo srájčico sleči, ravno takó kakor bi bile njih rodú. Rjave mravlje dobé prècej jesti in se kmalu sprijáznijsó s črnimi. Reve ne vedó, da so súžnice. Róparjem v čast pa móramo reči, da usmíljeno ravnájo s svôjimi súžnicami in da se trúdijo, zlájšati jim njih usodo, kolikor je mogoče.

Délati mórajo kakor druge, pa tudi pri jedi niso lóčene, le ko gredó ven, opravljat kako delo, gre ena črnih kot paznik ž njimi, in če se obotávljajo, priganja jih k delu, česar pa navadno ni treba.

Dan za dnevom preide, súžnice so zadovoljne, ker ne poznajo bóljšega, prôstega življenja, in pridno oprávljajo dela gospôdi svoji.

Fran Erjavec.

26. Levljenje rakov.

Vsakdo vé, da je med raki, kar se dostaje velikosti, isto razmerje kakor n. pr. pri ljudéh. Tudi med raki se nahájajo poleg možákarjev in starcev tanki, nadopolni mladéniči in drobni otročiči. Raku ne veljá isto pravilo kakor pri žuželkah, kajti on raste vse svoje žive dni v eno mer.

Vpraša se, ali ga ne stišče tista tesna in trda kitínova srajca, katera je skupno svojstvo vsem člénarjem?

Stišče ga, stišče, in še kakó! Ta srajca je pri njem še trša, ker ni od sámege rožénega kitina, ampak tudi ogljenokíslega in fosforovokíslega apna, ki dela račjo kožo trdo in skórajsto. Prav takó se tudi človeku in drugim živalim trdíjo kostí, ki so izprva tudi mehke in brustánčaste.

A kakó je vendar mogoče, da se širi rákovo teló, dasi je speto v takó tesán in le malo gibek oklòp? Morebiti vendar le z rakom raste tudi suknja?

Ne! Rak si pomaga s tem, da sleče staro srajco, kadar mu prihaja pretesna, ter si napravi novo. Lahko in hitro rečeno, ali težko in mučno storjeno! Ta mena dela raku preglávice dovòlj; dnevi, v katerih se vrší, so raku gorjupi dnevi, pravi pasji dnevi. Kajti ne samó, da mu je treba sleči oklòp, sezuti noge iz mnogih tenkih goleníc, izvleči mesnate roke iz tesnih ščipalnic in naposled potégniti rep iz obróčkastega tulca, vrhu vsega tega mórajo se oleviti tudi oči in oboje tipálnice in nekóliko celó — želodec. Káj ménite, to ni šala! Zató tudi ni čuda, da mu že nekaj dnij popréj odpové želodec in da izgubi vso slast do jedí. Prevrát začenja z „vélikim postom.“

Kadar rak čuti, da se bode treba premladiti, umakne se v kako mirno zavetje, kjer se mu zdi, da bode mogel mirno opráвити imenitno delo, prost vseh nepotrebnih zijál in sitnih draživcev. V tem mu

je gornja trda suknja začela odstópati od spodnje nežne kóžice, ki je vsa premrčena z rdčimi žilicami in posuta s črnimi píkicami. Rak se vznemirja bolj in bolj, mencá sem ter tjà in tere nogo ob nogo. Zdajci se preválí in, vznak ležèč, se previja in prevrača, kólikor mu dopušča trda obleka, dela z životom in z repom, giblje z vsemi nogami in oteplje s tipálnicami. Takó udelava in se napenja tóliko časa, da mu počí vez, ki veže hrbtni koš z répovim oklopom. Ko že regne ta vez, postavi se rak zopet na noge ter si po tem trudapolnem delu nekóliko oddahne in počíje in si zbira novih močíj za nove muke, ki ga še čakajo.

Rak začnè iznova délati in gíbatí z vsemi udi, in vidno je, kakó se hrbtni koš odmika od trupla in se vzdiguje zmerom više. S košem se potèm uprè v kako stvar in se s prednjim životom trga nazáj, takó si malo po malo izvleče očí in tipalnice iz tesnih tokov. Sedáj veljá še noge dobiti iz obuvala. To je najtežávnejše in najbolj boleče delo. Tu se celó rado dogaja, da se mu ta ali óna noga utrga. Golenice sicer razpókajo po dolzem, in tudi ščipálnice régnejo na dnu, ali pri vsem tem imá polno trédga dela, preden vse srečno izdere. Ko so noge že sezute, se rep hitro izluščí iz svoje stare lupine. Vsa lév se vrší dosti naglo; ko je régnila hrbtna vez, ne mine pol ure, in rak bi se lahko pokazal v novi obliki.

Dà, lahko bi se pokazal, ali neče se pokázati, ker dobro vé, da se takšen, kákoršen je zdaj, ne sme pokázati. Vsaka žaba bi se ga lotila. In s čim bi se branil, ko je ves mehák kakor maslo? Pa káj žabe! Zaràd njih bi še ne bil v tacem strahu. Ali ščuka, ščuka! Joj, kakó bi hlástnila po njem! Pa tudi raki, bratje njegovi, ščipali bi od tóliciga trpljenja onemôglega siromaka od spredaj in od zadaj in bi tígali kose živéga mesá ž njega. Zató, moj rak mekúž, ostani po svoji stari navadi lepó v zavetji in zavleci se v najmirnejši kотиček ter počakaj štiri ali pét dnij, da ti kitín in apno utrídita novo kožo, da bodeš mogel pogúmneга srcá zopet zabrôditi v motne valove in prerójen junák čílih močíj stópití na staro poprišče, kjer

„ . . . somov vojska pod vodó ne míne
In drugih róparjev v dnu globočine.“

Rak se menda preoblači navadno samó enkrat na leto, a če donese potreba, tudi dvakrat ali celó trikrat, in sicer o poletnem

času, ko imá zadosti živeža in je voda prijetno topla, torej največ méseca júlija ali avgusta. No, vendar so našli že o kresi v Podná-nosici prelévljenega mekuža.

Z novo kožo se mu povrača spet stara slast do jedí v podvójeni meri, in kmalu je nadomésčeno in poravnano, kar se je za „vélikega posta“ zamudilo.

Sami sebi bi mórali očitati površnost, ko ne bi oménili neke stvarí, ki je v živi zvezi z rákovim levljenjem. To so namreč rákove očí, kakor jih navadno zóvejo. Pred levítvijo nahájamo z desna in z leva v želódčevem kotu dva bela kámenca léčaste počobe. Nekdaj so bili ti kámeneci jako imenitni, rábili so kot osobitno zdravilo v mnozih, zlasti v želodčnih boleznih, mogoče, da rábijo nekje praznovernim ljudém še sedaj kot domače zdravilo. Učeno zdravilstvo jih je izdavna ostávilo in pozabilo, in sicér po vsej pravi-ci. Razkrojitev je namreč pokazala, da té rákove očí niso drúzega nego ogle-nokislo apno, da torej v človeškem želodci ne mórejo nič drugače delovati nego n. p. košček krede.

A čemú so té „očí“ raku? Tudi temu se ni težko domísliti, ako držimo na umu, da kámenca po levitvi izgineta, in da se zató rákova mlada koža hitro utrdi, rekel bi okamení. Té „rákove očí“ so torej apnena zaloga, katero si je rak napravil, da mu potém, ko se je preoblekel, ni stoprav treba gradiva za novo suknjo znášati in priréjati, temvéč da ga imá pri roki, kákoršnega in kólikor mu ga je treba, da more čim prej iz radovóljnega zapora zopet v svét.

Fran Erjavec.

27. Slavec.

Slavec je pevec nad vse pevce. Nobén jezik nima beséd, s ktérimi bi se dostojno mogla opísati milina in ljubkost njegóvega glasú. Vsi národje so ga že od nekđaj číslali kot pévskega mojstra, in ni ga morebiti pésnika, kateri bi ne bil opeval njegove slave. Vsakoga, komur srcé ni popôlnoma okamenelo, mora slávčevo petje navdájati s sládkimi čuti.

Ali si kedaj poslušal slavca v mehki noči tople spomladi? Ali te niso izprelétali nežni čuti, ali se ti ni šíriló srcé, ali se te ni polastilo neko hrepenenje, ko so ti na uhó bíle srcé topeče melo-dije? Kakó globoko mu kipé iz drobnih prsij vroče pesni, kakó silno

vro skozi tanko grlo! Človek se boji, da bi pevcu ne počilo srcé. — In pa kakšen je ta glas, kakšne izpremembe! Zdaj mu doní iz pôlnega grla sladka, prikupljiva pesen, zdaj spet milo prosi in tiho gostolí. Kakor na tanki nitki se mu strésajo zatégnjeni glasovi, kmalu pa se krepé in narástajo ter se izprevírjejo v vriskajočo radost. Káj tákega se dá le poslúšati, ne pa opisati.

In ta imenitni in tóliko slavljeni pevec je oblečen v prav navadno, priprosto obleko. Zgoraj je rjávkasto siv, spodaj pa jasno sivkast, rep je pa rjast. Velik je kakor vrabec, samó da je tanji in da imá v svojem držanji nekaj plemenitéga; samica je nekóliko manjša, sicér mu vsa podobna.

Slavec živí po vsej Evropi tja do sredi Švédije in Nórvégie, po srednji Áziji in tudi severni Áfriki. Glasoviti pevec prebiva povsód, po hostah in po grmovji, v gajih in logih, posebno tam, kjer potoki šumljajo skozi goščavo. Jaz še nikjér nisem videl in slišal tóliko slavec kakor v zágrebski okólici, zlasti v prekrasnem Maksimiru, kjer se ti lépega jutra v toplem mladoletji skoro iz vsácega grma razlega njegova ljubka pesen.

Slavec se hrani s črvički, méhkimi žúžki in mrgolinci, kar nam tudi izpričuje tanek kljunček. Kakor skoro vse ptice te vrste nas zapustí tudi slavec v hladni jeseni, na spómlad pa se zopet povrne navadno v drugi polovici méseca málega travna. Svoji domačiji ostane zmerom zvest, leto na leto stanuje v tej isti okólici, gnezdi v istem grmu. Slavci potújejo po noči, in sicér posámezni. Samec pride nekóliko dnij popréj in takój začné pétí. Glasí se posebno po noči, bržčas zató, da ga čuje v zraku potujoča samica, ktero pozdravlja z nepopisljivim veseljem in čarobnim petjem. Zdaj poje najlepše in skoro vso noč neprenéhoma, zlasti ako imá soseda, ki se ž njim izkuša v petji.

Gnezdo si naredí ali na tleh, ali pa malo od tal v gostem grmu ali med mladike, ki so pognale iz kákega parobka. Gnezdo je precéj globoko, spleteno iz vitkih koreninic in travnih bilk, zunaj je pokrito z listjem in mahovjem. Na mehko pósteljico znese samica 4—6 sivo zelénkastih, temno marógastih jajčic, ktera óna sama izvalí. Samec streže valeči samici, kakor le more. Nikoli ne gre daleč od nje, sladko upanje na zaželeni zarod ga navdaje, in to čútje izliva v čudno lepo pesen, ki človeku pretresa srcé. Poje pa zdaj samó po dnevi, v noči utihne. Ko so pa mladiči izvaljeni, kar se navadno zgodi okoli

kresa, umolkne popôlnoma, in skrb za mladiče ga vsega prevzame. Mladiči se kmalu izkobacajo iz gnezda, nò, stari jih še zunaj gnezda dolgo pítajo. Ko so mladiči odrastli, takòj skládajo in poskúšajo péti, ali prava pevska žila se jim vname še le prihodnjo spomlád.

Slavec valí samó enkrat na leto. Ko so mladiči godni, to je okoli sv. Jákoba, brijejo se starci; tačas so bolehní in slabi, tiho se potikújejo po goščavah, čakaje, da jim ponaraste novo perje. Okoli male gospójnice se poslové od nas.

Slavca imajo ljudjé radi po hišah, todà težko ga je za dolgo časa vzdřžati živega. Star slavec, ki je bil že sparjèn, navadno hitro pogine, in tudi mlad je jako občutljiv in zahteva dobro postrežbo. Kadar vidiš, da ti medlí in boleha, izpusti ga. Pri dobri postrežbi so pa slavci že po 8 let živeli v tíčnikih, todà moraš mu vsak dan premeniti vodo in mu dati nekóliko mravljinčjih jajčic ali pa móčnih črvov. Ujét slavec poje skoro 7 mésecev.

Fran Erjavec.

28. Kúkavica.

Kú, kú! kàj si vendar že tukaj?
O kukaj, ptica, le kukaj
Po svoji stari navadi!
Saj ni še prave spomladi,
Doklér ni tvójega čuti glasú.

Takó poje pesnik o tebi, mila ptica kúkavica, poje lepó in resnično. S tebój se začenja najlepši letni čas, ti nam prinašaš mehko in toplo mladoletje. Kmeta in meščana navdaje tvoj prvi glas z rádostjo. Tvoje kúkanje — ne bodi ti oponéseno — res ni umetno, todà pri vsej enostávnosti imá vendar v sebi nekaj ljubeznívega, nagajívega in prisičnega. Ljudjé, vračajóč se s spomladánskega sprehoda, pripovedújejo onim, ki so ostali domá, da so te čuli v mladem zelenji, in poróčajo, kólikokrat si zakúkala. Posebno mlada déklica vestno šteje tvoje glase in ugiblje, kedáj se jej bodo uresníčile srčne želje, za katere še nihče ne vé. Pastír na paši pa se hitro prime za žep, v katerem morebiti nosi nekóliko krájcárjev, češ, da bi vse leto ne bil brez denarja. Naj se mu izpolni vroča želja!

Kúkavica je gibka in tanka ptica grlíče velikosti. Po dolgem meri 36 centimetrov, od katerih pa gre polovica na klínasti rep.

Glava, vrat in hrbet so plávkasto pepélnasti; trebuh je bel in poprék črno marogast. Dolge, ostro prirézane perotnice so temnosive, ravno tak je tudi belopíkasti rep; okó in kratke nogé so rumene. Zunanji prst móre ptica po volji obrniti napréj ali nazáj. Črni kratki kljun je stisnjen in malo prikrivljen. Mlada samica je řjasta in poprék lísasta in prógasta, pozneje je pa samcu podobna, samó pod vratom jej ostánejo řjaste proge.

Kúkavica se vrača okoli sv. Júrija k nam ter si vselej poišče svoj stanoviti kraj, kjer se takój napové s kúkanjem. Naumann je opazováł neko kúkavico in se je prepričal, da je skozi 32 let hodila v njegovo sosedstvo. Samó samec kuka; s tem glasom namreč vabi in kratkočasi samico, ki mu cunihaje se odgovarja: kik! kik! Vsak par imá svoj odlóčeni okráj, v katerem ne trpí drúgega. Kakor se kak pritepenec oglasi, takój priletí domačín in ga požene v beg. Ako znaš dobro posnémati kúkavičin glas, lahko jo premotiš in izvabiš. Akoravno móre zunanji prst nazáj okréniti ter se zatégadelj prišteva plezalcem, vendar ne pleza. Plaha in nemirna se skrbno prikriva v košate vrhe, kjer pridno obira gosénice, zlasti one kvarljive kosmate, katerih druge ptice ne márajo; razun tega pokončuje tudi molje in druge kvarljive metulje, kákeršnih je dosti po gozdu. Gosenčje dlake se prijemajo želodca, da je včasih znotraj ves kosmát kakor kožuh.

Kúkavica letí hitro in lepó kakor skobec, katéremu je tudi po velikosti, vitki postavi in marógastem trebuhu podobna. Zató so prej míslili, da se kúkavica jeseni lahko izpremeni v skobca. Že na kratkih nogah se jej vidi, da ni za hojo na tleh; in res pride na zemljo samó takrát, kadar je zapazila kákega črva ali gosénico. Pri deževnem in hladnem vremenu leta nizko ob tleh in obira žužke po grmovji, pred odhodom jeseni pa loví tudi rjave kosmate gosénice in skakajoče kobílce po senožetih. Kúkavica je jako požrešna, ali ravno s to nenasítnostjo je jako koristna v gozdu.

Kúkavica je med nášimi ptícami edina, ki ne pozná slastij in težáv domáčega rodbínskega življenja. Óna edina nima svójega doma, ne dela si gnezda, ne vzgaja svójega zároda, sploh se ne pečá zanj. Jajca namreč podlaga drugim malim pevkam in jim prepušča vso skrb za mladiče.

Ko čuti, da bode treba znesti jajce, tihotapi okoli in išče gnezda z jajci kake male ptice. To čast izkaže najrajši táščici, pastirici,

palčku, pogorelcu, vrtniku, pénici, slavcu, cipi, kosu, pa tudi ščinkovcu, répniku, strnadu, škrijancu in gílici. Kúkavica porabi za svoje zanikarno delo vselej óni trenutek, ko valeča ptica za kratek čas zapustí svoje gnezdo. Takrát hitro sede na gnezdo in znese eno jajce. Ako je pa gnezdo valeče ptice, kateri misli podvreči jajce, pokrito ali pa v duplu, znese kúkavica jajce na zemljo, vzame je v kljun in potakne skozi luknjo v gnezdo.

Čudno je to, da se mlada kúkavica skoro vedno popréj izleže nego domači otroci. Písana mati imá z nájdenčkom táko veselje, da večkrat svoja lastna še negodna jajca iz gnezda pomeče, samó da se podvrženec more šíriti. Mala rednica imá sedáj ves dan dosti oprá-viti, da nanosi dovólj hrane za nenasitno, vedno odprto rumeno žrelo. Ako so se s kúkavico vred izglele domače ptíčice, spravi jih večja in močnejša kúkavica kmalu pod se; sirote komaj díhajo in ne dobé skoro nič jesti, ker jim samogoltni podtáknjenec izpréd kljuna vse prehlastle, kar je skrbljiva mati njim nameníla. Vtíhotápljena tujka se dobro redí in hitro raste, domači otroci pa hírajó in gínejó in naposled tudi pogínejó. Mrtve potém mati sama spravi izpòd nog in jih pomeče iz gnezda. Zató navadno nájdemo sámó kúkavico v gnezdu, redko kedáj se móre zraven nje obdržati in vzgojiti domači zarod.

Godna kúkavica se ne zmeni več za máčeho, dasiravno ta še nekóliko dnij leta za pástorko in jej skrbí za hrano.

Ginljív vzglèd marljivosti in skrbljivosti kúkavičinih rednikov nam pripoveduje slovèč prirodoznanec, ki se je zlasti s ptícami veliko pečál. V pozni jeseni, pravi, ko so že vse druge selivke zapustile naše kraje, sem večkrat videl dve pastiríčici, ko sta posebno marljivo nabírali mnogovrstne črviče, ki pa so bili tudi že težko najti. Čudno se mi je to zdelo, jel sem ji opazovati in videl sem, kakó sta s hrano leteli k nékemu drevesu. Grem bliže, kar zagledam veliko kúkavičino glavo moleti iz tesne votline. Notri je bilo gnezdo, luknja je bila premajhna, kúkavica je dorastla in ni mogla več ven. Rednika, drobni pastiríčici, nista se mogla odlóčiti, zapustiti svójega rejenca, kajti moral bi lákote pogíniti. Milosréni mož je odpírl votlino, in velika kúkavica je izletela na svobodo. Rednika sta zagnala rádosten krik; še nekaj časa so se vrteli nad okrájino, kmalu pa so odleteli vsi trije skupaj v toplejše kraje.

Ljudjé so si že mnogo ubijali glave in ugíbali, zakáj kúkavica sama ne valí. Ne móremo se hváliti, da bi bili dognali to stvar do kraja. Največ se vendar misli, da zató ne vzgaja svojih mladičev, ker se pri njej prepočasi godí jajce za jajcem; óna namreč znese vsakih osem dnij po eno jajce, in ker jih znese vseh vkup 6—8, traja blizu do dva méseca, doklér niso vsa znesena. Ako bi z valítvijo čakala do zádnjega jajca, pokvárila bi se prva; ako bi pa prècej na prvem obsédala, izlegel bi se prvi mladič še pred tretjim jajcem. Tačas bi mórala ob enem sedeti in mladiča pítati — to pa ni mogoče.

Konec méseca vélikega srpana nas zapúščajo stare, malo pozneje mlade kúkavice in leté tja v srednjo Áfriko.

Kúkavica je dôbrega in okúsnega mesá, ali težko jo je dobiti v roke. Tudi je ni vredno ubijati, ker nam živa več koristi nego mrtva.

Fran Erjavec.

29. Kjé je Bog?

Rabi Hakim je imél vnétega učenca Álmeda. Ta vpraša nékega dne módrega Hákima: „Učitelj Hakim, povéj in pokaži mi, kjé je Bog!“ — Hakim pogleda z bistrim očesom svôjega učenca in molčí. Naposled dé: „Dragi Almed, povém in pokažem ti, kjé je Bog!“

Drugo jutro obuje Hakim svoje opanke ter vzame pálico v roko, Álmedu pa dá tórbico s kruhom. Gresta na pot. Prehodivši več gričev in dolín, prideta na prècej visoko goro. Sédeta v senco košate cedre, počíjeta, zaužíjeta nekóliko kruha, potém zájmeta hladne vode iz blíznjega studenca. Álmedu se je svétilo okó, kajti zrl jé veliko krasoto pred sobój. Opazivši, kakó se čudi Almed lepi naravi, reče Hakim: „Almed, kar zro tvoje oči, je naredila božja roka, in vse to gleda sedáj tudi Bog sam; zarés, blizu mora biti!“

Povrnila sta se domóv, pa Almed še ni bil prav zadovoljen. Kmalu potém odpotuje Hakim in pustí domá Álmeda sámega. Almed je imél za jed kruha, sira in sadja in pil je vodo, pogrešal je le Hákima. Dolgo ga ni bilo s poti. Otožnost tare Álmeda. Tu jame móliti za Hákima, in mir mu zavlada v srci. Spomni se ljubezni njegove: „Ne more me zapustiti, saj me ljubi!“ Prišél je Hakim in poslušal, kar je pripovedováł Almed. Potém mu reče: „Ne veš li, kdó te je tolažil, kdó je bival pri tebi namestu mene, kdó je govoril tvôjemu srcu? Bil je Bog, ki je povsodi, najbolj pa v srcih dobrih

in pravičnih ljudj. “ Almed se je odslej pridnejše pogovarjal z Bogom v svojem srci in se prepričal, da ga tu lahko najdemo, ako ga le iščemo.

Naposled gresta o prázniku v tempelj v Jerúzalem. „Glej, tukaj je bivališče božje!“ dé Hakim, ko zaglédata od daleč velikanski tempelj. Almed ni videl Bogá nikjér v svetišči, zato poprosi učitelja: „Pokážite mi ga, da ga vidim!“ Hakim mu odvrne: „Tvoje oči ga ne mórejo vídeti tudi tukaj ne. Spomni se pa, da sva izvršila njegovo voljo, da sva mu pokorna in da ga ljúbiva: ali ti ne pravi srcé, da ljubi tudi on naju?“ Almed zamišljen prikima, spoznavši, da biva Bog v naših srcih, ako ga ljúbimo in njegovo voljo izpolnjujemo.

Fr. Lampè.

30. Lepota božja.

Janko je neizrekljivo ljubil lepe slike. Rad je ogledoval slike, katere so visele v domači hiši, in če je videl katero drugodi, se je ustavil pred njo in se ni ločil iz lepa od nje. Obetal je, da bode slikár. Za god mu kupi oče lepo rísano podobo in mu obljubi darilo, ako jo dobro preriše. Z največjim veseljem se loti Janko dela. Za nekaj dnj je bilo delo dovršeno, a Janko ni bil zadovoljen ž njim. Kar je Janko naredil, to ni bilo nikakor takó lepó kakor kúpljena podoba. Nekako žalosten je ogledoval Janko svoje delo ter obžaloval, da še ne zna dovòlj rísati. Ni se upal prôsi očeta obljúbljenega darila.

Oče je pa vendar želel vídeti Jánkovo delo. Resnobno je pogleda ter pokaže sinu vse napake. A modri oče dá sinu ob tej priliki tudi lep nauk, s katerim ga h krati potolaži in vname za novo delo. Pokaže mu namreč drugi dan na izprehodu zunaj mesta mnogo lepih predmetov ter ga opozorí, kakó so lepi in veličastni. Razkaže mu, kakó je krasen travnik, na katerem je tóliko različnih rastlín in med njimi zlasti zalih cvetlic, pojasni mu, kóliko lepote skriva v svoji senci gozd, na kar Janko dosedáj niti mislil ni; raztolmači mu divno krasoto barv ob daljnih gorah, kedar zahaja solnce, in opozorivši ga še na dosti drugih stvaríj, spomni ga človeka, ki je najlepši med vsemi ustvárjenimi bitji.

Janku je jako ugajal očetov nauk. „Sedáj pa pomisli,“ pravi oče, „odkód je neki vsa ta lepota! Ako bi ti naslikal lepo podobo, ali bi ne bila lepota od tebe?“ — „Seveda,“ pritrdi mu sin. —

„Torej móra biti tudi lepota v stvarstvu od ónega, ki je naredil té stvari.“ — „Takó smo se učili že v šoli,“ pritegne sin.

„Zató pač izprevidiš lahko, da je Bog stvarnik sam dal stvarém to lepoto. Bog je tisti mogočni mojster, on je tisti neskončno modri umétnik, ki je vso prirodo ustvaril takó lepo, takó veličastno. A povéj mi vendar, po katerem vzoru je naredil stvarnik ta svét in kar je na njem! Saj gledaš tudi ti, kadar rišeš, na vzor, da se ravnáš po njem.“

Janko molčí in ne móre povédati. Zdi se mu pa, da Bog ne potrebuje nobénega vzora. Zató nadaljuje oče: „Vem, káj bi rad rekel. Bog ne gleda na vzor, kakor glédamo ljudjé. Pa vendar je Bog naredil svét po nekem vzoru, po nekem izvirniku, po neki podobi, in ta vzor je — on sam. Sam iz sebe, iz svoje modrosti, iz svoje lepote je ustvaril Bog svét in ni gledal na nikake druge narejene vzore. Kólika lepota mora torej biti v Bogu, ako so njegove stvari takó lepe! Saj je tudi vzor tvoj, ki sem ti ga kupil, lepši, nego je tvoj posnetek, saj ga ogleduješ rajši nego svoje delo. Enako se spominjaj vselej, kadar gledaš lepe stvari, da je neskončno lepši Bog, ki jih je naredil.“

To je bil dober nauk za vrlega Janka, ki je imél rahlo srcé. Postál je dober slikár in znal v svojih slikah čudovito lepó izrážati lepoto duše, vrednost kreposti in vzvišene resnice. Bilo je, kakor bi ne bil gledal takih predmetov na zemlji, ampak jih povzemał z nékega višjega svetá. In tega se je bil naučil Janko od očeta, ki je že zgodaj obračal njegóv duh k višjim vzorom.

Fr. Lampé.

31. Božja družina.

Katera je neki božja družina? Ti poznáš sicer marsikatero družino, n. pr. svojo domačo, kateri je glava tvoj oče, ali sosédovo ali stríčevo ali župánovo: a katera bi bila božja družina, o tem se nisi še vprašal. In vendar imá Bog jako veliko družino, za katero skrbi neprestano, in vsi udje te družine se lahko spoznávalo med seboj: ta družina božja so namreč vsi ljudjé na zemlji.

Le pomisli nekóliko, da se prepričaš o tej resnici! V vsaki družini je nekdo gospodár, ki imá oblast in največjo veljavo; ta

gospodár je hišni oče. Tudi vélika družina na vesoljnem svetu imá gospodarja, in ta je naš nebeški oče — Bog sam.

V družini so otroci, ki so podobni očetu: tudi v božji družini je brez števila otrók, in ti so ljudjé, ustvárjeni po božji podobi. Vsak človek imá neumrljivo dušo, in ta je podobna Bogú. Bog je dal namreč duši um, da spoznávamo, in voljo, da ljúbimo. Dal pa je zató, ker je on sam najpopólnejši um in sama ljubezen. Poglélj v bistri studenec, poglélj v čisto vodo, kadar sije solnce: kaže se ti podoba solnca. Káj nè, kakó lepa je ta podoba! Morebiti si kot mlad otrók stegal svoje ročice proti lépemu sôlnčecu v vódi. In kakor se zrcali solnce v vódi, takó se zrcali tudi v tvoji duši podoba božja.

Ako pa smo otroci božji, ako smo udje vélike božje družine, potém smo vsi ljudjé med sebój bratje in sestre. Kakó lepa je ta misel! Nismo si tujci, nismo si nasprótniki ali celó sovrážniki, marveč tesno smo združeni kakor bratje in sestre v dobri družini: — In zarés! Ako pogledaš v obráz svôjemu továrišu ali katéremu koli si bódi človeku, ali ne vidiš, da je tebi enák? ali ne spoznáš, da imá pamet in srcé kakor ti, torej tudi iste pravice, isti namèn? Ko bi videl črnega zamorca, vendar bi se kmalu prepričal, da je tudi on človek, kakor si sam, in da se skoro le po kožni barvi razlikuje od tebe.

Pa to ni čudno, da je razlika med ljudmí, razlika med národi. Saj se večkrat razlikuje tudi brat od brata in sestra od sestre po lici in po rasti. In še na drug načín se razlikújejo: nekateri so dobri, drugi pa niso dobri. V družinah je tudi taka: ta sin je priden in poslušen, oni pa je nepokoren in neporeden; prvi ljubi svôjega očeta, drugi ga zaničuje. Zató bódete spoznali v svojem poznejšem življenji take ljudí, ki so dobri in ljubeznivi, pa tudi take, ki so slabi in malovredni. Slabih ljudíj sicér ne smemo sovrážiti, tudi jim ne smemo kvara délati, vendar pa jih nikakor ne smemo posnémati, nikakor se ravnati po njih. Dober otrók posluša svôjega očeta, ne pa svôjega slábega brata.

Otroci mórajo svôjega očeta ljúbiti, ker tóliko skrbí za nje. Vsa božja družina bi mórala Bogá ljúbiti, bolj ljúbiti nego kako drugo bitje. Zakáj pa ga ne ljúbijo vsi? Zató, ker ga ne poznájo. Mnogi ne míslijo na Bogá, ali pa ne míslijo prav, zató ga tudi prav ne časté in ne ljúbijo.

Neizrekljivo lepó nas učí Gospód in Zveličar, kakó smo vsi ljudjé jedna sama družina. On právi: „Ljubite svoje sovražnike, dobro storite tistim, kateri vas sovražijo, in molite za nje, kateri vas pregánjajo in obrekújejo, da bódete otroci svôjega Očeta, ki je v nebesih, kateri daje svôjemu solncu sijati na dobre in hudobne ljudí in daje deževati na pravične in krivične. Bodite popolni, kakor je popolen vaš Oče nebeški!“ (Mat. 5, 44.—48.) In vsakdo zna dobro tisto molitev, v kateri imenújemo Boga — očeta, rekóč: „Oče náš!“ Zató je naša krščanska vera takó lepa, takó veličastna, ker nas učí takó vzvišene náuke. Doklér ni Bog oznanil té vere svetu, niso se ljubili ljudjé in národi, ampak radi so se bojevali in drug drúgega pregánjali. Kar je pa bilo najžalostnejše, je to, da je bilo mnogo, mnogo ljudí v súžnosti drugih; súžnikov je bilo veliko več nego prostih. Súžnikov pa niso imeli za svoje brate, za sebi enake, ampak mnogi gospodarji so zaničevali súžnike ter jih imeli, kakor bi bili živina. To so bili žalostni časi, in še dándanes je takó pri nekaterih národih, ki ne poznajo krščanske vere. Krščanska vera pa je odprávila súžništvo in oznanila, da smo po Kristu vsi svobodni.

Taka je božja družina: velika je, kajti ves svét je njena hiša, in Bog jej je glava. Bodimo vedno dobri sinovi in hčere v božji družini

Fr. Lampè.

32. Človek je gospodár na zemlji.

Bog sam je izročil gospostvo na zemlji človeku, ko ga je ustvaril. Človek pa tudi uživa to gospostvo, kar se jasno vidi iz njegovih del. Edini človek móre premeniti zemlji obráz, on edini zapoveduje živalim in rastlinam, rabi jih v svojo korist, sili jih, da so mu podložne, in jih takó izpreminja, kakor misli, da bóde imél več dobička od njih.

Doklér je bil človek samó lovec in ribič, se ni kazalo njegovo gospostvo takó očito. To je bilo s početka pri vseh národih in je pri divjakih še zdaj. Lovec ni nikjér stalen. Potika se po gozdih, kjer je kàj vode in zverí. Za streho mu ni, najde si jo kjer koli, danes pod pečino, jutri pod véjami stárega drevesa. Potréb nima mnogo. Živí se z mesom, oblači se s kóžami, vode najde povsód.

Tudi pastír nima stálnega stanovanja, ker gre s svojo čredo za pašo. Ali vendar je izkušal nektere živali udomáčiti in priváditi

k sebi. Za té živali je moral skrbeti ter jih várovati krvo-
ločnih zveríj.

Todà pravo človékovó gospostvo se začnè s poljedelstvom. Poljedelec móra ostati na zemlji, ktero si je izbrál, ktero je v potu svôjega obraza obdelal in posejál. Kamor koli bi šel dalje, povsód ga čaka iz nova težko delo. Naselí se torej na izbrani zemlji in si postavi stalno stanovanje. Obdeluje zemljo; prisili divjo lesniko, da rodí sočno sadje. Iz lepa ali iz grda je privadil k sebi govedo, konja, ovco, kozo, svinjo, osla, kamelo, psa, mačko in druge živali. Izumel je ogenj, ki mu pripravlja iz mesá divjih in domačih živalij in iz raznih vrtnih in poljskih pridelkov okusne in zdrave jedí. V ognji topí tudi razne kovine in rude, iz njih izdeluje orodje za hišo in polje, kuje orožje, novce, razne lepotine in druge rečí.

Iz lanú, konoplje, volne, svile in bombaža prede in tke sto in sto različnih tkanín. Iz lesá si izdeluje pohištvo in drugo potrebno orodje. Iz nekaterih kámenov in iz prstí topí steklo in žge vsakovrstne posode. Iz kámena in lesá si stavi stanovanja, iz kámena izteše umételnik lep kip, iz raznih barv napravi lepo podobo. Človek zida velika mesta, cerkve, trdnjave, trge in vasí. Seka in krčí gozde, izsušuje nezdrava močvirja in je izpreminja v rodovitna polja. Velikim rekam stavi jezove, da se ne razlijó po njegovih njivah. Čez visoke gore dela ceste, rekam izpreminja struge; dve reki, dve daljni morji véže s prekopi. Po širokem morji, po jézerih in rekah plávajo ladje vsake vrste in véžejo dežele in národe, ki so bili stoletja in stoletja razdrúženi. Večerne dežele ménjajo z jútrovimi, stari svét menjava z novim svetom svoje pridelke in izdelke. — V zrakoplavu ali balonu se vzdiguje človek v višave, kamor se še órlova krila ne úpajo. Tla se oživljajo pod drobnogledom; cele gore se kážejo zložene iz živalskih telés, ki so prôstemu očesu nevidna. Kakor blisk švígajo človékové misli po bakreni žici po vsem svetu.

Skrb za vsejano rastlino je že davno obráčala njegovo okó k opazovanju nebesnih telés in drugih naravnih prikaznij. Zapazil je povsód veličastno in krasno soglasje v neizmerni naravi ter slutil neko višjo nadzemsko moč, ki vse vlada. Takó se je pripravljál k spoznanju právega Bogá. Zdaj pa vé, da se kaže večna previdnost in večna ljubezen ne le v čudovitem zvezdišči, temvéč tudi

v življenji málega metulja, in da se v vseh močéh in povsód razodeva oni vélíki duh, modróst véčnega Bogá, katéremu se uklanja vse stvarstvo.

Fran Erjavec.

33. Vodník diják.

Redila me Sava,
Ljubljansko poljé. (Vodník.)

Mladi bravec! Kadar ostaviš zaduhlo sobo in megleno Ljublano, da se odpočiješ v svežem zraku in naužiješ prirodne lepote, takrát pač ne zamudiš krêniti katérikrat po široki cesti, ki se vije proti gorenjski strani. Vedno širji svét se ti odpira mimo hiš, nastávljenih ob cesarski cesti. V Šiški si. Pri cérkvici zaviješ na levo in ob vznožji nizkih gričev prikorakaš v malo minutah v Zgornjo Šiško pred hišo, na katere pročelji čitaš napis: „Pri kameniti mizi.“ In če ljudi poprašaš, kje je pri „Žíberty“, pokaže ti vsakdo to hišo. Gostilna je. In če natančneje pogledaš hišo s ceste, ugledaš tudi še drug napis, vrezan z zlátimi črkami v kamenito ploščo, vzdano v stranskem pročelji. Glasí se:

Tu se je rodíl 3. svečana 1758.

Válentin Vodník,
prvi slovenski pesnik.

V tej hiši so torej prinesle rojenice ob treh zjutraj na svét prvéga slovénskega pésnika. Káj hočem povédati o njegovih detinskih letih? Živili so ga in redili, péstovali in zibali, prepéváli so mu in se ž njim igrali, doklér si ni znal sam pomágati. Ko pa je že sam mogel po hiši in okoli hiše, takrát pa je tudi že sam Bogá molil, igral se in prepeval. Posebno veselje je imél na mlaki ali luži, ki si jo gotovo opazil ob cesti na levi, ako si šel gledat iz Ljubljane Vodníkovo rojstno hišo. Po letu se je kópal, lovíl žabe in delal papírnate čolničke, po zimi zopet se je drsal po jámenskih mlakah, kakor popisuje sam o sebi.

Ali dete postane deček. Popustiti je bilo treba igre in luže in drsanje. Z devetim letom (l. 1767.) začnè rade volje hôditi v šolo v Ljubljano. Oče so mu rekli, da lahko preneha, kadar hoče, ako mu uk ne pojde od rók. A pridno je hodil naš Balant v šolo in

dobro se je učil; zato so ga pa večkrat pohvalili oče in mati in strici in tete.

In káj vse se je naučil pridni in modri deček, káj vse je védel in znal! V enem letu se naučí pri svojem učitelji Kolencu dobro brati, písati in račúni. Zató ga pokliče prihodnje leto (1768.) v Novo mesto njegov stric, Marcél Vodník, ki je bil tu frančiškán. Ta ga naučí v dveh letih tóliko, da je mogel koj v prvo šolo v Ljubljano. Koncem leta 1769. se torej posloví pri svojem stricu in se povrne domóv. Prihodnje leto (1770.) začnè hôditi v Ljubljano v jezuitske šole, in pëto leto (1775.) dokončá že vse latinske šole. (Gimnázija je imela namreč takrát samó pët razredov.)

In ménite, da je bil mladi Balant zadovoljen samó s tem, kar se je naučil v šoli? V prostem času se je ukvarjal tudi še z drúgimi predmeti. Kóliko jezikov se je učil koj kot diják! Slovenski ga je učila mati, némškega, latínskega in grškega se je učil v šolah, iz svôjega veselja pa se je uril v láščini, francóščini in vseh slovanskih narečjih. In kakó se je učil! Ne površno, ampak temeljito, takó da je postál pozneje učitelj v teh jezikih.

Mladina — kak vzglèd ti je mladenič Vodník v uku!

Kot diják se seznani Vodník z očetom Pohlinom. Ta je bil avguštinec in učen mož, ki imá v slovenski književnosti marsikatero zaslugo. Vnet za vse dobro, spozná kmalu tudi nadárjenega Vodnika in naučí ga mársikaj in ga izpodbuja za slovénščino, ki je bila takrát še zeló zanemárjena. Vodník je sam pripozná hvaležno, da ga je oče Marko naučil slovensko písati. Učil se je pri njem ljubezni do domovine in sočutja do slovénškega národa. Káj čuda, da se je tudi v njem vnela želja, postati to, kar je bil oče Marko! Dovršivši latinske šole, vstopi torej l. 1775. v red oo. frančiškanov v Ljubljani. Iz hvaléžnosti do svôjega strica, očeta Marcela, si izbere tudi samostansko imé „Marceliján“.

Kot redovník seznani in oklene se brat Marceliján še tesnejše Marka Pohlina in Ivana Domascena (Dev-a), ki je bil tudi iz reda avguštincev in slovenski pisatelj.

Kot frančiškán dovrší modroslovne in bogoslovne náuke, zaveže se z oblúbami in zapoje novo mašo.

P. Bohinjec.

34. Mladostna leta Frana Erjavca.

Fran Erjavec je bil porojen dne 4. septembra 1834. leta v Ljubljani na Poljanah v hiši nasproti Marijanišču. Oče njegov, Mihael Erjavec, rojen Dolenjec, je bil priglednik v mestni klávnici ljubljanski, mati njegova, Elizabeta, rojena Bezljáj, je bila hči roditeljev, ki so imeli malo kramarijo v zgoraj oménjeni hiši na Poljanski cesti.

Iz zakona Mihaela Erjavca z Elizo Bezljájevo se je porodilo četrto otrok, izmed katerih je bil naš Fran predzadnji. Življenje v domači hiši nam Erjavec sam opisuje takó:

„Stanovali smo zunaj mesta. Pri hiši je bil vrt, v njem so bile gredice, na katerih so vse poletje noter do pozne jeseni cvetele cvetlice, modre, rdeče, rumene in písane. Moj oče so imeli ž njimi posebno veselje, a mati so vedno godrnjali, češ, Bog vé, zakáj stojí ta lepi prostor brez vsácega dobička na vrtu. In neke pomladi, ko sem se jel ravno abc učiti, so vrgli mati iz vrta vse rože in vse korenike, in iz gredic je postala njiva, in namesto tulipanov in narcisov so posadili mati drago amériško zélišče — krompír.

Ali ljubša nego krompír in cvetlice, akoravno sem jih nerád pogrešal, mi je bila velika mlaka konec vrta, ki tudi v najhujši suši ni usehnila. To je bilo moje morjé, po njem so se vozile moje ladje v daljna mesta; na niti sem jih vozil celó v Amériko. Tja sem vozil pesek, nazáj sem pa naložil čréšnjevih pešká. In če se mi je po nesreči ladja potopila, nisem dolgo žalovál, naredil sem si drugo — od papirja.

Moje morjé je bilo tudi živo. Živali različne velikosti so živele v njem: vodni močeradi so kakor somi plávali sem ter tja, široki vodni hrošči v črnih suknjah so se potápljali, vodni ščipalec je s kléščami prežal na mušice, ki so plesale nad vodó. Po ves dan sem stal kraj svójega morjá in premišljevál živali, ki so tu notri živele in trpele.

Še po noči v sanjah sem bil pri njih, in o pomladanskih večerih, ko sem že v póstelji ležal, mi je bila najslajša godba regljanje mojih žab, ki sem vse poznál, od najmlajše do najstarejše, ki je bila lepó zelena, po hrbtu pa je imela tri rumene proge. In tudi po zimi, ko so regljajoči moji godci spali pod ledeno skorjo, sem imél na morji

nepopisno veselje. Bilo je mraz, da je vse pókalo; s sosédovim Andrejčkom sva se pa drsala na vrtu, da so iskre švígale izpòd podkovanih petá — kadar ni bilo mátere domá. — Nikoli te ne bom pozabil, mlaka na vrtu! Dnevi, ki sem jih preživel kraj tebe, so bili najsrečnejši!“

A kmalu je bilo konec teh lepih časov, ker zgodaj že je izgubil Erjavec očeta in mater. Za osirotélega dečka je skrbela máterina sestra, kateri je Erjavec pozneje to dobroto povračal z otroško ljúbéznijo, hranèč jo kakor mater svojo pri sebi v Gorici do nje smrti.

V šoli se mu iz prva ni dobro godilo. Znal je premalo nemški; kò se je pa privadil sčasoma némškemu jeziku, bil je ves čas zanesljiv in dober diják, tudi na gimnaziji, kamor je vstopil jeseni leta 1847. ter jo zvršil l. 1855.

Fr. Levec.

35. Deček Prešeren.

Kdó je deček, ki hodi po prikupni stezici iz Vrbe do Studenčic in nadaljuje svojo pot iz Studenčic proti begúnjskemu gradu starih Lámbergov? Kakó je to, da ga vidiš stópati prav ob podnožji Stola proti Bréznici gori in da ti zopet krene na nasprotno stran črez živinske pášnike, raztezajoče se od Vrbe doli do Save? Glej, ko je dospél višini na rob in je zazrl pod sebój ponosito gorenjsko reko, pred sebój Babji zob in ob desni strani blejski grad na sivi skali — obrne se tužen.

Majhen deček in tužen! Tužen, vprašaš, sredi tega nebeško lépega ozemlja? Dà, dragi mladi čitatelj, takój neposrednje za vsakim najslajšim užitjem zakrnaví srcé v žalosti, prav kakor se najbolj rdéčega jábolka poprime najtrdovrátnejše črv. Tak nam je delež zemljanom.

In ta deček, ki se mu danes takó godí, tudi ni vsakdanje dete; on globlje umeva naravo nego z ulic otròk — to je naš bodoči pevec Prešeren. Te jesenske dneve se poslavlja od milih domačih krajev.

Povsód, kjer je igrál s továriši otročje igre, povsód, kjer je bral pomladnjih cvetic, todi povsód hoče še enkrat biti.

Saj so te dni oče izrekli besede nepremekljívega sklepa: „Sedáj imám tri fante; vseh treh ne morem imeti domá; Franckà popeljem k stáremu stricu Jóžefu na Kopànj.“ Najstarši deček, Francè, móra torej od doma.

Le še ena pot mu je ostala za večér pred odhodom; tu se hoče posloviti najzadnje. Preden se namreč oglasi Mariji v pozdráv večerni zvon, stopi v hram blížnjega sosedu, sv. Marka. Ko bi ga bila, dragi moj, glédala tu pred várihom té cerkve in srenje, utrnila bi se nama bila ž njim vred mordà nektera solza. Zatrjujem ti pa: v resnici težko — vsákemu, kdor je od mladih dni gledal na njo, težko je lóčiti se od té priprosto ljube cérkvice v Vrbi — drage ne samó ênemu velikemu možu nášega ljudstva

Že se vozi nekaj časa gorenjski voz danes v jútro po véliki cesti, pustivši Bréznico, Dósloviče, Smokúč na levi strani za seboj. Pod Lázarjevim známenjem doli prav mej Rodínami na levi in Studénčicami na desni se še vidi Vrba, a v zadnje ugledaš od tod iz rávnega polja moléč stolp sv. Marka. Tam za stolpom mej drevjem je opáziti le še malo Ríbičeve hišne strehe; nič več pa ne najdražjega blagá, ki je hiša zaklepa: déčkove mátere ni več vídeti s hišnega praga. Zató se deček poslednjič obrne proti dómu z mokrim očesom.

Pretrésala se je déčkova duša, ko je zapuščal najmilejše posestvo na svetu: v domači vasi ljubo mater; če tudi jo zaméniti hotèč z možem sivim, modrim možem, starim stricem Jóžefom, drugim mu očetom. Najlepša dôba njegóvega življenja se je nagnila še ne sedemlétnemu dečku vendar v zatón; ker od tega jutra za stalno ne bo več bival v srečni, dragi vasi domači, pri máteri v Vrbi.

Vprašá me, mladi čitatelj, ko ti opisujem ločitev dečka Prešerna od dóma, radovedno, kakšen pa je bil Prešeren, kákovega vtisa do ljudj kot otròk.

Naj te, ko odgovarjam temu vprašanju, popeljem črez mejo kranjske dežele v župnijo Šent-Rupert za Beljakom, kjer je v letu 1844. skrbno pasel svoje ovčice Jurij Prešeren, pésnikov brat.

Draga pésnikova mati je tu ležala tedàj na smrtni póstelji, in zbrani so bili krog nje trije njeni otroci: župnik Jurij, katéremu je božja dobrota naklonila ta zavidljiv dar, da je v svoji hiši videl umíрати mater in jej mogel zatísiniti oči, in Úršula ter Alenka, ki sta mnogo let prebili v Júrijevem dómu na Koroškem.

Pésnika ni bilo vpričo. Čutèč, kakó bo zaželelo mehko njegovo srcé zadnjih máterinih poročíl, vpraša ena sestrá: „Mati, kàj pa naj Froncu v Ljubljano sporočimo o vas?“ Na to se je znamenita slovenska mati, umirajóč na nemški zemlji, sklonila v postelji;

obraz jej je postal kakor prorokinji, in s povzdignjeno glavo je jela govoriti: „Govorila bom pismo sama. Pišite Froncu, da bom umrla; ozdravila se ne bom več. Kránskega več videla ne bom. Na mojo pot boste vsi prišli, in morebiti on prvi. Takó fleten otrók je bil Francè; le sedaj naj tudi prav obrne svojo reč. Takó pišite Froncu. Ti, Jurij, piši!“

Prikupen torej je bil pesnik Prešeren kot otrók; prikupen materi, prikupen ljudém. Takó nam ga opisuje na zadnjo uro srcé, ki ga je na zemlji najbolj umelo, srcé mátere, ki ga je izmèj vseh svojih osmerih otrók, kakor se sploh poroča, ljubila najbolj.

Zató so pa tudi pésniku, beróčemu to máterino zadnje poročilo „šle doli solze, debele kot grah.“ Takó pripoveduje sestra mu Katra, bivajoča tačas pri stricu Jóžefu, stare dni počivajočem v Ljubljani. In nadaljuje: „Ko sem ga videla tákega in vprašala, káj pišejo mati, ni hotel odgovoriti ničesar. Pismo pa je pustil na mizi, in ker je bilo slovensko, prebrala sem je.“ Kdó vé, kakšne sanje prvih deških dnij, kakšni spomini zlatih trenutkov pri máteri domá in morda kake bridkobe sedánjosti so prehájale mimo pésnikove duše tačas, ko mu mati umirajóč daje to spričevanje, kakó prikupno dete je bil, in ko mu ob enem hoče biti resen pridigar, govoreč: „Na mojo pot boste vsi prišli, in morebiti on prvi.“ Dà, na žalost slovénskemu svetu in človeštvu — bil je pesnik res za máterjo prvi! . . .

Vrnimo se k vozu, ki se pelje iz rodinske, sedaj brézníške župnije doli dalje proti jugu. Pustimo, naj udárijó oče po šarci in hajdi proti Kranju in dalje proti Ljubljani na Kopànj!

Ko prideta po kopanjskem hribu gori, glejmo, kakó pozdravlja príšleca pred svojim domom častiti stric župnik.

Do sedaj je ta stari pésnikov stric, Boštjanov gospód iz Vrbe, le slišal o Ríbičevem dečku Francetu. Le nekaj dnij je trájalo, in jasno je bilo možu, káj bi premogel ta deček v šolah.

Jeseni leta 1807. došedši na Kopànj, je izpolnil tukaj 3. decembra svoje sedmo leto. Le eno leto je menda bival tu. Ker na Kopanji tisto dobo ni bilo šole, zaprosil je stric Jožef svôjega prijátelja, ríbníškega dekana, naj bi pod njegovim oskrbovanjem Francè hodil v Ríbnici v šolo. Zató móra deček, jedva da se mu priljubi hiša gospoda Jóžefa, že zopet dalje po svetu.

Dekán Humelj oddá málega Franceta támošnjemu učitelju na hrano in stanovanje. Učil se je pridno, in še hránijo v Ríbnici zlato knjigo, v kateri je Prešeren zapisan mej odličnjaki. Vendar se pesnik v poznejšem življenji ni rad spominjal Ríbnice in ne dolgo pred smrtjo se je o ríbníškem učitelji in o bivanji pri njem izrazil: „Zame bi bilo bolje, da nisem bil nikdar v Ríbnici.“

Eno leto je ostál menda deček v ríbníški šoli ter vstopil od tod v normalni 2. razréd v Ljubljano. Odkàr je odšel z očetom na Kopànj, ni ga bilo več pri máteri na Vrbi, doklér ni postál ljubljanski učenec.

Tomo Zupan.

36. Sreča.

(Podoba iz otróčjega življenja.)

„Kedáj pa prídejo oče s sejma, mati?“

„„Kader bode večerja.““

„Saj bo že skoraj temà, pa jih še ni, káj pa délajo takó dolgo?“

„„Le molči, pa priden bódi; zdaj, zdaj bodo tu. Kakó imáš zopet umázane roké! Lasé s čela, pa pod nosom se obriši!““

„Obljubili so mi, da mi prinesó nekaj prav lépega, če bom priden; káj nè, mati, da sem bil priden? ves dan!“

„„Samó, da bi bil malo bolj pri miru!““

„Veste káj, mati? Jaz jim grem naproti, ne morem več čakati.“

„„Ali te ni strah? Temà se že dela.““

„Samó do ograje pojdem, pa Sultan gre z mano.“ Sultan, ki je zvesto poslušal ta pogovor in vse razumel, je že pri vratih. Deček se vzpnè na prste, da bi kljuko dosegel, ki je takó visoko! Iz težka odprè vrata, zapírati nima časa; zdaj pa v skoku po veži čez prag na vrt! Deček teče, kólikor móre, Sultan pa dela velikanske skoke, bolj visoke nego dolge ter laja kakor neumen, dasi ni več mlad. Že sta konci vrta pri ograji. Sultan je z enim skokom čez prelaz; na oni strani pa čaka, káj bo. Deček se ne upa dalje; onkraj plota je smrečje — takó črno! Čez nekaj časa pes zalaja in šine kakor blisk po poti v gozd. Ne dolgo — in vrne se z očetom, prilizuje se mu in dobrika po svoji pasji navadi.

„Oče, ali ste mi káj prinesli? Saj ste dejali, da boste!“

„„Ali si bil priden?““

„Priden, priden; le mater domá vprašajte!“

Oče seže mirno v žep — in že drží deček z obema rokama — lépega „konjca“!

„Kakó je lep! moram máteri pokázati“ — in spustí se v dir proti dómu; Sultan pa za njim, kateri bo prej! Deček teče in konja ogleduje, vse zajedno — ali to je nevarno. Štrbùnk! in na tleh leží, kakor je širok in dolg, a konja ni izpustil iz roke. Hitro se pobere, konju se ni nič zgodilo.

„Glejte mati, káj so mi prinesli!“

„„Glej, káko prasko imáš na čelu!““

„O, nič ne bolí, mati.“

„„Ali si pa tudi lepó zahvalil očeta?““

„Rés, prav pozabil sem, saj ne bodo hudi, jélite, da ne, mati?“

— Večerja se kadí na mizi.

„„Ali ne pojdeš jest? Deni konja iz rók, pa pojdi za mizo.““

„Mati, nič nisem lačen, le jejte!“

„„Če nisi zdaj, bodeš pa potlej, nič ti ne pustimo, veš!““

Težko se dá pregovoriti — nerád poklekne za mizo na stol — v eni roki žlico, v drugi konja. Ali kakó je pa tudi lep! Prav tak, kakor je sosedov, ki ga je tólikrat gledal čez plot, ko se je pasel po vrtu. „Káj meniš, kóliko sem dal na sejmu za konja?“ — „„Sto goldínarjev! — ali pa petnajst krájcarjev! saj jih je tudi vreden!““ Kakó lepó ima zakrivljen vrat z gosto črno grivo po eni strani, pa košát rep mu sega skoraj do tal; tácega še sosedov nima! Prav kakor živ je, tóliko da ne rezgetá in ne rita!

Težava je správit ga v pósteljo. Naposled leže s konjem v roci. Pozno zaspí. Vso noč se mu sanja o njem; zdaj se vozi ž njim, zdaj ga jaha, urno, urno čez hribe in doline, da mu sapa uhaja, da se mu v glavi vrtí. Vzbudí se pred svitom: petelin je že zapél, kokoši gredó kokotaje doli z gredi, ptiči pojó na vrtu, vendar še vse spi — kakó so zaspani ljudjé! Njemu ni môči dalje ostati v póstelji. Danes je prvi po konci!

Vse dopoldne imá opravka s konjem. Zdaj mu pride na misel: lačen bo! Natrga mu lepe zelene trave na vrtu in drží mu jo pod nos; kònj se modro drží, ne dotakne se trave! — Ni lačen! Zdaj mu pride druga na misel.

„Mati, dajte mi nit!“

„Káj pa boš ž njo?“

„Bódete že vídeli!“ — In dene mu nit okoli vratú, potèm vlačí ubogo živál za sabo. Pogóstoma se obrača za konjem, stokrat se mu zvrne okorna živál, stokrat jo postavi na noge, vedno nevoljnejše in zadnjič že precèj trdó. Takó je zamišljen v delo, da ga mórajo mati vedno opomínjati, naj se obriše pod nosom — a ne z rokavom.

Zdaj ga postavi na mizo, poganja ga, prigovarja mu, kakor se govori s konjem, ali trdovratna živál se ne gane z mesta, ves dan bi takó stala! Dolgo ga gleda, čelo se mu grbanči, bliža se počasi očetu.

„Oče!“

„No, káj je, Tonče? Káj ti konj ni več po volji?“

„Oče! — ne gre!“

„Le molči, če boš priden, bódem pa naredil, da bo šel.“

„Oče, dajte, naredite! Kakó pa?“

Oče podloží konju pod noge deščico s štírimi kolesci.

To je zopet veselje! Zdaj res teče kònj, če ga vleče za nit, ki jo imá živál za vratom. Kakó lepó zdaj drčí; zlasti po gladkih hišnih tleh se mu le redko kedáj zvrne. — Drugi dan je zopet s konjem na vrtu. Svôjega za nit, ali recimo raji, za vajet držé, gleda sosédovega, ki se pase in hrže in razgetá, s kopitom ob tla bije ter z repom maha po nadležnih muhah. Deček ga gleda zamišljen, pogleduje svôjega; vídeti mu je, da nekaj primerja, nič se mu noče prav zlágati.

Kònj pride, pasóč se, do plota, vzdigne glavo ter z radovédnimi očmí pogleduje dečka. Ta ga zaplaši. Oj, kakó divjá po vrtu! Ta nima kolesec pod nogami!

Zdaj si konjec lahko počije, mirno stóí v najskrivnejšem kotu noč in dan z nitijo za vratom. Ko ga deček zopet enkrat zagleda, sune ga nevoljen z nožico, nesrečna živál se žalostno zvrne in obleží. Tu naj leží, doklér jej ljubo.

Deček, kje je tvoja sreča? —

Mine leto. Zopet čaka deček očeta s sejma. Priden je bil, to se móra reči; Bog vé, kaj mu pač letos prinesó. Vendar ne zopet kákega neúmnega konja! Naj bi bil še takó lep, naj bi imél piščál v zadnjem konci, tam, kjer právemu konju rep izvira! Saj ni več otròk kakor sosédov Francék, ki hodi še v sami srajci! — O, ko bi — a mísliti si ne upa. To bi bilo seveda lepó, ali —.

Oče so mu ugenili skrivno željo. — O srečni otrók! Drugi dan je nedelja — lep poletni dan. Naš mladi prijatelj gre z očetom k maši; kakó ponosno stopa poleg očeta! Oče en korák, sinek pa dva; kakó bi pa ne bil ponosen! V žepu imá — uro, pa svetla verížica mu visí okoli vratú po prsih in po trebuhu. Prav prava ura je, kákoršno imajo gospód učitelj — kakó se sveti, gotovo je zlata ali pa srebrna! Káj bi torej moško ne stopal, zlasti ko prídeta v vás. Samó to je sitno, da gresta danes takó samá, nihčè se njima ne pridruži, in vaški ljudjé imajo tudi danes vsak svoj popravek!

„Zamudila bova, Tonče, skoraj zadnja sva.“

Urno seže deček v žep ter pogleda na uro: „V desetih minutah bo desét.“

Kakó so mu mati naróčali domá, naj bo miren in pobožen v cerkvi; očí naj imá vedno obrnjene v oltár, káj délajo gospód. Sinku hódijo misli drugód; pogosto gleda na uro, kakor da bi mu maša predolgo trájala, vedno ga mórajo drégati oče, zdaj naj poklekne, zdaj naj vstane, zdaj naj se križa, zdaj naj se trka na prsi; in vendar so mu mati takó prigovarjali — naj se pridno ravná po očetu!

Domá jo vedno primerja s staro leseno uro, ki takó častítljivo visí na steni — sama ne vé kóliko let že! Rod za rodom je šel iz hiše; ôna se malo méni za to, kedó gospodari v hiši. Tik! tak! tik! tak! noč in dan, po zini in po letu, v veselih in žalostnih časih. Malo jo moti, da jej sitne muhe vedno lázijo po častitem obličji. Stara je, lepa ni, nič je ne brígajo pege.

Zarjavela kazavca se blížata poldnevi. Hitro naravná deček tudi svojo na dvanajsto uro. Zdaj kážeta obé enako.

Po kosilu zopet primerja uri. Na stari sta se zdavnej že ločila kazavca, zdaj, zdaj si bódeta naravnost nasproti. Na njegovi še vedno leno čepí véliki na malem! Treba je pomágati s ključkom, to je križ! —

Popoldne bolj in bolj porédkoma pogleduje na njo. Drugi dan jo že malo nadleguje.

In zopet se bliža sin očetu.

„Káj pa je? Káj te ne veseli več ura?“

„Oče! — — ne gre!“

„Le molči, pa priden bodi; kader pojdeš v Ljubljano, kupim ti tako, da bo šla.“ — —

Otròk, vprašam te: Če je sreča zadovoljnost, če je srečen, kdor nima željá, vprašam te, ali si ti srečen? Ti me gledaš in molčíš, ti ne umíš môjega vprašanja. A pride čas, ko bódeš umél, kar zdaj govorím. Iz Tónčeta bodeš Tone, iz Tóneta gospód Antón; imél bodeš zlato uro, táko, ki gre; vozil se bódeš, kadar se ti zljubi, z dvema kônjema v Ljubljano; in vendar se bódeš s solzami v očéh spominjal zlátega časa, zorne mladosti, nedolžnih otročjih let; v vsej obilnosti svoji spominjal se bódeš lesénega konjca in ure, ki ne gre.

J. Stritar.

37. Nevihta.

Po letu popoldne je. Solnce razliva bliščečo luč z viška doli, da plava paleča vročina nad segreto zemljo. Zrak je nestrpno soparen. Uvelo zelenje se onemoglo poveša proti tlom. Prepelica mirno čepí v razoru ter težko pričakuje hladne večerne rose, da bi suhi kljun namočila v njej. Ščinkovec se stiska pod košato krozuljo v senci in pozijava; petelin gaga, kopaje se v peščenem prahu na dvorišči, in psu, ležéčemu na pragu, molí jezik iz odprtega gobca. Zemlja sama, sem ter tja široko razpókana, že zeva v nebó po krepčevalni mokrini.

Na polji se ratarju za brazdo kadí prah. Prioravši na konec njive, si briše pot z vročega čela in vzdihuje natíhoma: „Ko bi pač dobri Bog dal malo pohlévnega dežjá!“

Nobena sápicca od nikoder ne dahne. Višnjevo nebó je zmerom še čisto kakor ribje okó.

Ali glej! Ne dolgo, in lahek južni vetrič pripleše po zraku, naglo hitèč od drevesa do drevesa, ter nežno pozibava peresca in brstje. Osorěj že tudi izzà juga priplava tanka, blede oblaci, in plazèč se dalje in dalje, postaja z vsakim trenutjem širša in debelejša. Samó nekaj časa še, in solnce izgine za oblake, kateri kmalu potèm zagrnejo ves obzòr, da se pod njim hitro temní kakor jeseni za večérnega mraka.

Veter priteza krepkeje. Po potih in cestah se vzdiguje bel prah kvišku, po vrtilih šumí, po gózdih hruščí; drevje se pripogiblje, vrhovje se mu uklanja niže in niže do tal. Oblaci so hitro osiveli in zamoklo začrneli, podé se in drvé, da se zdi, kakor bi vse podnebje dalje bežalo. Iz daleč se že čuje, kakó pobobneva zamolkel grom, vedno bliže in bliže.

Človek in živali slútijo, da se huda ura že približuje. Vrane bežé s polja proti gozdu, skrivat se v borovji. Lástovke létajo visoko v zraku in nizko pri tleh, in čeda kokošj s petelinom na čelu hití k dómu pod streho. Edini ratár, žejen in željen dežjà kakor suha gruda na njivi, vedno še pod milim nebom mirno pričakuje dobrodejne mokrote, če ga tudi ploha ujame in premoči do kože.

Zdaj krivec pritegne in izprékoma pritisne oblake, da se kar vijó. Iz najhudoúrnejšega se ukreše strela, in zabliska se, da vzame očí. Brž za njo zadrdrá mogočen grom in trdo bučí pod obnebjem, da se zemlja potresa. Kaka redka kaplja dobelo pade na tla.

Pastír žene čedo s paše v kraj. Ratár izpreže plužna kolca in tira domóv. Ženjice in plevice, kosci in drugi délavci hité z njiv, popotnik s ceste, iskát si zavetja pod bližnjo košato lipo. Ali že je kesnó!

Strela drugič razkolje oblake, grom jih razspé in vetrovni vlak ožmè, da se ulijó. Dež lije, zagrinjaje ves okráj v belo, neprezorno meglò. Vihár divjá in razsaja, da vse vre in bobotá. Ruje in trga strehe, prevrača kozolce, lomi drevje, krha veje, valí deževne kolobare prek sádežev po polji in drví raznovrstno sódrgo s sabo po zraku napréj.

Ploha se zaganja z vso silo, strele se kréšejo druga za drugo in létajo križem, blisk za bliskom. Grmenje udriha brez prenéhanja, drdrá in bučí, da vse pretopí. Tja ter tja trešči, da je groza in strah in se vsakdo že bojí, da se skoraj tu ali tam pokaže ogenj.

Cerkovnik zvoní „megli“. Goni zapored vsak zvon; potlej, v najhujši sili, vse tri ob enem. Gospodinja vsaka na svojem dómu lomi cvetnonedeljne šibe na žerjávico, naj bi se blagoslòvljeni dim kadíl v oblake in jih razganjal; a ob enem tudi pobožno sklepa rôke ter stojéč na pragu moli in vzdihuje z družino, naj bi dobrótljivi Bog odvrnil nesrečo! In glej, hudo vreme se res jame bláziti!

Piš ponehava, grmí in bliska se reje, oblaki se razgrínjajo, dež pojenjava — začenja se svetliti. Ali z rebrij in po potih deró še zmerom lijaki, s sabo vlekoč pesek, blato in protje. Iz ledín vro hudoúrnik, po senožetih in njivah stojé kalne mlake. Rastlinje tehta, napojeno in ubito v tla. Kmet hití na polje, kakó je s sádeži, še dosti vesel, da hújšega — da toče ni bilo!

Petelin vzletí na ograjo, tleskne s perotnicami in glasno zapoje: kikeriki! naznanjaje, da se vreme izpreminja.

Tam na zahodu se oblaki pretégajo. Zahajajoče solnce zasveti na nebu, opiraje rumene žarke v krotko pršeči dež. In proti jutru razpnè sedmerobarvna mávrca svoj zali lok ter poroča ljudém, da bóde jutri spet sijalo ljubo solnce tem milejše, tem lepše! Vse je polno úpanja.

J. Ogrinec.

38. Mávrca.

Pojénjala je nevihta. Piš, ki je pripogibal drevesa sem ter tja, je ponehal, in vrhovi drevés posézajo zopet mirno naravnost kvišku, kakor so posézali popréj. Trava in drugo rastlinje je v tla ubito; polágoma se zopet vzbújajo in vstájajo travne bilke. Po navkreber držečih potih dôli pa še vedno deró hudoúrniki, ki so nastali pri taki plohi in tólikem nalivu; in po njivah in trávnikih na ravnem stojé ti kalne luže. Proti koncu še redki gromi in bliski so že popôl-noma pojénjali, in tudi debele deževne kaplje ne pádajo več, le drobni pohlevni dežèk še prši po malem. Solnce, nagibljóče se že k zapadu, razsvetilo je zopet s svôjimi mîklimi žarki roseče kápljice. — In glej, ondi na jútranjem obzorji sedmerobojen oblók, ki se v izpre-minjajočih se bojah razprostira na nebesnem stropu od hriba do hriba, opiraje se na obá svoja sedmerobojna stebra! To je mávrca ali, kakor jo tudi zove ljudstvo, „božji stolec“. Zadnje imenovanje prihaja menda od tod, ker se na mávrici sedèč upodablja božji sodník. Pesnik opeva ta prizòr, ko razpenja mávrca svoj krasni oblók, v teh-le vrsticah:

Pa solnce kmalu spet oblák predere,
Vodeno luč izliva na zemljó;
Počasi mavro sedmobojno zbere
Ter z gore jo razpenja na goró.

Krasen prizòr nam podaje mávrčni sedmeri oblók, razpét na sinjem nebu, oprt na dva hriba širnega obzorja s trdnimi stebri. — Kmalu pa nam izgine lepa prikazen, mávrčni sedmeropísani trak, kakor krasna gorska vila izprèd očíj, in naše oko

Zastónj v nebó za movro se upira.

Mávrica nam je pa tudi známenje úpanja, kakor jo zove pesnik:

Krasno dete solnca,
Mávrica mi bojna,
Nad nočjó oblakov
Mi podoba upa! —

In v svetem pismu čítamo:

„Lepa mávrica se prikaže na nebu. Bog blagoslovi Nóeta in njegove sinove ter jim reče: ‚Glejte, jaz naredím zvezo z vami in z vašim zarodom za vami. Nikoli več ne bódi pokončano z vodami potopa, karkoli živí, in v prihodnje ne bódi več potopa, da bi razdejal zemljo. Doklér bo zemlja, ne bo prejénjala ne setev, ne žetev, ne poletje, ne zima, ne noč, ne dan. In mávrica, ki sem jo postavil v oblake, bódi známenje moje zaveze.‘“

Takó je storil Bog zavezo z Nóetom in takó jo stori vsákokrat tudi z nami gréšnimi zemljani — zavezo, da nas še ni sklenil pogubiti, ampak da še hoče mirovati v svoji sveti jezi in se ne mašče-vati nad nami v svojem pravičnem srdu.

S. P. H. v „Zvonu“ l. 1876.

39. Solnce in zemlja.

„Kakó je to, da prisveti solnce, ki je sinoči izgínilo tam za goró, zdaj sem črez polje?“ Takó je vprašal nékega jásnega jutra brhki šestletni Milko svojo ljubo bábito.

Na isto vprašanje bi bila pred 2000 leti na Helenskem odgovorila vprašanka: „Vsako jutro se vzdigne Apolon Svetli na rumeno-žarečih kólih, v katera je vpréženih četvero krilatih kónj, iz svoje žarno se bliščeče morske dvorane; jútranja zarja so mu vrata, skoz katera se pripelje; vzpnè se kvišku v nebesne višave in pošilja od tod svetlobo in toploto dóli na zemljo. Zvečer pa se vrne na nasprotni strani v svojo dvorano, kjer se izpočije od vroče, strme poti ter okrepcá v hladni kopeli za prihodnjo pot. Takó nastane noč in dan.“

V sedanjem veku, ko je izgínila pésniška domišljija stárega veka, se glasi odgovor pač vse drugače. A naša bábita je odgovorila, kakor je slíšala od svoje bábite.

„Takó pač je, kakor je Bog ustvaril; solnce se suče kròg zemlje; kadar je nad nami, sveti nam, in mi imamo dan; ko se nam pa

zvečer skrije za gorami, ne sveti nam več, in mi imamo noč.“ — „Ne, ne, bábica!“ začne oporékati Francíšek, štiri leta starejši brat Milkov, ki je slišal te besede; „ne solnce, ampak zemlja se suče; takó so nas učili gospód učitelj v šoli.“ To zaslišavši, odkímajo bábica z glavo rekóč: „Káj mi boš pravil, ko pa sama vidim od jutra do večera.“

Bábičin ugovor je osupnil mládega predízneža. „Saj tudi jaz tako vidim,“ dejál je sam pri sebi ter začel dvómiti. Todà gospodu učitelju si ni upal razodeti svójega dvoma. Željno je torej pričakovál najstaréjšega svójega brata Ívana, ki se je šolal na vélikih šolah v Gradci za profésorja in je imél v kratkem priti domóv na vélike počítnice. Védel je namreč, da mu bóde brát vse to lepó razložil, ker mu je bil že dobro razjasnil tudi druge prikazni, n. pr. kakó nastane dež, sneg, toča, kedáj in zakáj se prikaže mávrca na nebu i. t. d.

Ko so torej oče nékega dne zapregli, da pójdejo do bližnje želézniške postaje, dve uri od domače vasí oddáljene, po Ívana in njegovo prtljago, je skakal Francíšek sámeга veselja in hodil proti večeru vedno na véliko cesto gledat, ali se že vidi voz, ki mu pripelje ljúbega in číslanega brata. A Ívanovega prihoda so se veselili ne le njegovi domačini, ampak vsi vaščanje, ker so ga jako spoštovali zaradi njegove priljúdnosti in bistre glave ter zaradi mnogih lepih náukov, katere jim je dajal ob nedeljah popoldne pod vaško lipo. — Ko se je bilo zmračilo, pridrdrá voz; Francíšek letí hitro naproti, prime Ívana za roko, véde ga v sobo ter mu že med potom zašepeče, da imá važno vprašanje, na katero željno pričakuje odgóvora. Rad bi bil Francíšek takój povedal, kar mu je bilo na srei, a Ivan ni utegnil. Tu je poljubil ljubo mater, tam najmlajšo sêstrico in bráhega Milka; tam je podál roko sosedu, ki je bil slučajno navzočen, tu prijazno odzdravil domáčemu hlapcu, ki je prinesel z vozá njegovo prtljago. Hitro odprè kovčeg in začne deliti razne reči, katere je prinesel s sobój. Francíšek je dobíl lepo knjigo s podobami, ktere so mu takó ugájale, da je pozabil na važno svoje vprašanje, se li suče zemlja ali solnce.

Drugo jutro pa je bil že na vse zgodaj po konci in je težko pričakovál, da pride Ivan iz svoje sobe. Takój med zajútrkom je začel práviti Ívanu, da so gospód učitelj v šoli učili, da se zemlja suče okoli solnca, bábica pa da trdíjo, da to ne móre biti, ker pač

vsi vídimo, da solnce zjutraj na vzhodni strani vzhaja, se čez dan bolj in bolj pomiče proti zahodu, zvečer pa utone za goro. — „Takó je,“ rekó bábica, ki so ravno prinesli vrč vode v sobo in slišali zadnje besede Frančiškove; „to vendar móra biti resnično, kar sami vídimo!“

Ivan sicér ni rad ugovarjal bábici, ker je že védel, da ne bo mnogo koristilo, a da ne bi Frančišek mislil, da se je v šoli kaj krívega učil, je rekel prav prijazno: „Tudi jaz vidim prav isto kakor vi, ljuba bábica. Todà vse ni takó, kakor se vidi. Nedavno ste se vozili po želéznici v Máribor. Če ste kaj ogledovali skoz okno naše lepe kraje, ali niste vídeli, da se vam je vrtela vsa okólica, kakor daleč je ségalo okó, v kolobáru pred očmi? In vendar sami veste, da se vam je le takó zdelo. Takó je tudi z zemljo in solncem. Prav zató, ker se zemlja suče z ozračjem in z nami vred, česar pa mi ne čútimo, zdi se nam, da zemlja stoji, solnce pa se suče.“ Bábica, ki se niso radi udali temu umovanju, naredé si oprávka v kúhinji. Frančišek pa, potolažen in vesel, da je vendar njegova prava, véde Ívana na dvorišče, v hlev, na vrt, na polje i. t. d. ter mu razkazuje vse, kar se je izpremenilo od njegóvega zádnjega bívanja na domačem domu.

Ivan, ki je bil ves vnet za izobraževanje ljudstva, je začél premišljevatí, kakó bi poučil vaščane o tem predmetu prihodnjo nedeljo pod vaško lipo.

Dobro je védel, da bi samó s tem, da navéde verodostojne náuke vélikih učenjakov, nikakor ne prepričal poslušavcev svojih; zató je premišljevál, kakó bi se dala na primernih pripravah nazorno predóčiti glavna razmerja med zemljo in solncem.

Da se zemlja res vrtí, dokazal je Foucault (beri Fukól) l. 1851. v Parizu z nihalom. Ivan je torej ugibal, kakó bi se dal Fukoljev poskús narediti, in že na prvem izprehodu skoz domačo vás je uganil vse potrebno. Na zvoniku vaše cerkve je bil namreč zapazil, da molé iz lin tramovi, ktere so rabili zidarji, ki so ravno poprávljali zvoník. Na jeden teh tramov je sklenil obésiti nihalo. Zató se koj obrne proti kovaču, pri katerem si naročí potrebno obešalo; cestar pa mu je moral priskrbeti kameneno lečo.

Prihodnjo nedeljo je visela kamenena, 15 kg težka leča na dolgi žici ob zvoniku, segaje blizu do tal. Tla pod nihalom so bila posuta

z drobnim peskom, na pesek pa je bilo potróšeno malo moke. Nihalo je bilo z motvozom pripeto v stran k stebrù.

Obilo vaščanov se je zbralo na Ívanovo povabilo po večérnicah kròg zvonika. Vreme je bilo ugodno, kamenena leča je visela popòlnoma mirno. Ivan prežgè zdaj motvòz, in leča zaniha vzporedno s steno zvonika, tanki konec skoz lečo vtáknjene železne igle pa zariše v pesek ravno črto. Drugi niháj se je vrnil po ravno isti črti. Več v tem trenutku ni bilo videti. Zatò je Ivan med tem govoril o svojstvih nihala, posebno poudarjajòč zakon, da nihalo, katero svobodno zaniha v ravni meri, samo ob sebi ne izpremení nihalne meri.

„Naše nihalo je začelo nihati vzporedno z zvonikom. Ako stojí zemlja popòlnoma mírno, móra nihalo v pesku vedno rísati prvotno mer.“

Todà že črez četírt ure se je vídelo v pesku, da se črta, po kateri zdaj riše nihalo, križa s prvotno merjo. — „Zdi se, da se je nihalo zavrtelo v zmíslu kazavcev ure, katero bi položili pod nihalo na tla. V ístini pa se je le zemlja zavrtela v ravno nasprotnem zmíslu.“ Zemlja se torej vrtí kròg svoje osí in sicèr od zahoda proti vzhodu.

Nadaljevanje se je vršilo proti večeru pod vaško lipo. Ljudjé so se čudili, vidèč na mizi po konci stoječo pálico, na-njo pa naták-njeno lepo okroglo tikvo ali bučo. Ob drugem konci mize je stala velika svetílnica.

Ivan, stojèč za bučo, razjasnjuje zdaj, kakó nastane noč in dan. „Ta buča,“ je dejál, „naj nam predstavlja zemljo, svetílnica pa naj bo za danes naše solnce. To obseva zemljo; vsa proti solncu obrnjena stran zemlje je razsvetljena in imá torej dan; druga polovica pa je v senci in imá noč. Ko bi bila vedno ista polovica obrnjena proti solncu, bi ta imela vedno dan, óna pa noč, in bolj žalostno bi bilo na zemlji. Na eni polovici bi gníli same vročine, na drugi pa sámega mraza. Mi pa vsak dan vídimo, da na zemlji ni takó, kajti óna se vrtí.“

„Zasúčimo zdaj počasi našo zemljo in sicèr nasprotno tékanju urskih kazavcev na mizi ležeče ure!“ Ta hip se prikaže ob robu sence na desni strani Ívanovi pisan metúl, z iglo buči pritaknjen. „Ta metúl nam predstavlja živega prebivavca zemlje; zdaj stopa ravno iz sence na svetlo, imá torej jutro, njemu solnce vzhaja. Napréj pomikajòčemu se stojí solnce vedno više in više, in zdaj imá

solnce nad sebój. To je poldan. Od sedàj mu prihaja solnce vedno nižje, in ko stoji naš zemljàn kraj svetle in temne strani, imá večér; solnce mu je za hrbtom, t. j. solnce zahaja na nasprotni strani; malo še, in pomaknil se je v senco, noč mu je nastopila. In ko pride ravno na nasprotno stran od solnca, imá polnoč, potèm pa se spet približuje jutru i. t. d.“

Poslušavci so bili hvaležni mládemu učenjaku za lepe náuke in prepričani, da se res zemlja vrtí, ne pa solnce, kakor se nam vidi. Le bábica so še vedno odkimávali z glavo.

Fr. Hauptmann.

40. Na Dobraču.

„Hájdimo na Dobrač!“ reče moj svak, ko sem ga bil v koroškem Bleibergu posetil zadnje dni avgusta méseca.

Rad bi bil stopil na strme te slovenske gore, ki tóliko slové zarád prekrásnega razgleda bolj po neslovenskem nego po slovenskem svetu. Hitro torej pritrdim: „Dobro, ídimo!“

Ob dveh popoldne je bilo vse priprávljeno za odhòd: „Sep“ je prišèl s krošnjo in naložil pečenih piščancev, laških salám, furlánskega sira, tirólskega vina in domačega kruha ter vrh teh stvaríj pledov in povrhnjih sukenj, da je zastókala uboga krošnja na hrbtu našega Sepsa. Mali Hugon, milo pogledujóč, podaje vsákemu dolgo planinsko pálico, in oboróženi smo bili za pot v „sinje višave.“ Bili smo trije moški in tri ženske; če pa še prištejem obá vodnika, bilo nas je osem glav.

Mimo župnijske cerkve krene naša karavana takòj v breg po cesti, ki jo je dala napráviti planinska družba na délnice. Da je na novo posuta, noge le predobro čútijo, in kdor imá kurja očesa, naj ostane domá. Še dosti dobro smo se vèdli na tej gruši. Na takó zvani „Domínikus-Ruhe“ je miza s klopí. Té in prijetni poglèd na Belják in okólico, na Osojsko in Vrbsko jézero vábijo k počitku, in naš Sep in njegov tovariš se nista kar nič ustávljala, da smo njima nemalo olájšali krošnji. Pustivši druga krdélca za sebój, korákamo, oprti na podkovane pálice, skozi šume in po goličavah više in više in v štirih dolgih urah prisopíhamo k dobraškemu „hotelu“. Tu dobíš kavo, različne pečenke in druga jedila, tudi vina si lahko pokličeš.

Cena še ni takó visoka, ako pomisliš, da stojiš več nego 2100 *m* nad morjem.

Mi smo bili menda prvi in ob enem Bleiberžanje, ki uživajo neki poseben privilegij zastrán prenočevanja; zasédemo torej precěj prostorno zgórnjico v zidani hiši. Dokàj sta imela oprávití vodnika, da sta nanosila drv in zanétíla v peči ogenj, kajti čutili smo, da smo za nekaj tisóč čevljev više od drugih zemljanov.

Preden se lótimo že nekóliko olájšanih krošenj, smo hoteli glédati vzhod méseca. Za hišo péljejo stezè na vrh Dobrača. Kmalu smo stali na njegovem robu. Skoro se je zmračilo; okróg in okróg, kakor daleč sega okó, kipé snežniki v jasno prekrasno nebó, čudna tišina počiva na nižavah, naposled priplava kakor kraljica nebá polna luna iznáð daljnih štájerskih vrhóv. Pri tem pogledu človeka nehoté izpreletí sveta groza, da vzklikne s pésnikom:

„Pod velíkim tukaj Bogom

Breztelesen bit' želím,

Čiste sape sred' mej krogom

Menim, da že v neb' živím.“

(Vodník.)

Ne vem, kakó dolgo bi bil zrl zamišljen tja po raznih pokrájinah in snežnih velikanih, katere je krasno obsévala bleða mésečina, ko bi me ne bila opómnila ostrá planinska sapa, da še nisem brez telesa.

Vrnem se torej v „hotél“. Tu je bilo jako živo. Popótniki še vedno dohájajo, prihòd drugih naznanja veselo razlegajoče se úkanje vodnikov, vozniki izprégajo utrújene kljuse, v plede zavite gospé in gôspice se čúdíjo krásnemu razgledu, možaki se pozdrávljajo in stópajo v male, gájbicam podobne ízbice, godrnjaje, kakó se bóde v njih izhájalo; vodniki vláčíjo razno popotno robo sem ter tja. Babilonska zmešnjava pa je v kúhinji. Kar gnétejo se okoli ognjišča: Ta bi rad imél črno kavo, oni zahteva pečenko, tretji hoče vina, in četrti se dere, da ni drv za kurjavo.

Smejé se manem si rôke in krenem v zgórnjico. Naša družba se je v tem pomnožila za dve osebi, dva učítelja. Stanica je bila topla, mesec je kakor star znanec prijazno gledal skozi ôkenca na razpostavljene pečenke, salame i. t. d. Da je v takih okóliščinah večerja dobro tékníla, ni treba dostávljati. Ko smo si še namázali suha grla z dobrim „peštancem“, smo plegli na priprávljene póstelje. Sem ter tja je še kdò uganil kako smešno, potèm je vse utíhnílo,

in tudi jaz sem se naposled udál nadléžnemu Morfeju. Nisem pa dolgo dremal, kar potrka nekdo na duri. Bil je naš Sep. Budíl nas je k sólñnemu vzhodu. Urno smo bili na nogah. Z neumítimi obrazi in nepočasánimi lasmi hitimo vsi vprek na vrh. Tu je stala precejšnja truma radovednih glédavcev in gledavk iz raznih vetróv — gotovo nad 30. Zaspani, do nosóv zaviti in poviti, a vendar od mraza trepetaje in šklepetaje, létamo Dobraču po hrbtu, čakaje, kedáj se bóde Febu poljubilo pokazati žareči svoj obráz.

Dobre četrt ure kasneje se zasveti na obzoru, ozek krajec se pokaže na nebesnem robu, večji in večji prihaja, na mah nam zamigljá pred očmi, vid nas zapustí: mogočni vladár prijetnega dneva se blišči v rajski krasoti na vedrem obnebji. Meglè, pokrivajoče doline in plan, mórajo béžati pred njim, in kakor da se je dvígnila zavesa, se nam odprè prelép poglèd na vse strani.

Na jutru se razprostira Beljaško, Glansko poljè, Rožna dolina, lesketajo zrcala Osójskega, Vrbskega, Hodiškega in Bláškega jézera. Kakor orjaški mejniki stojé med Korotanom in Kranjsko sive Karavanke, za njimi pa Kámniške planine. Tu kipé v sinje nebó Vélíki Obír, Óvšova in Ráduba na Štájerskem, Košuta, visoki Gríntovec, glasovita Baba, Jelenič, Vrtača, Kočna, Stol, Storžič, poleg teh se vrsté oče Trigláv, Prisojnik, Mójstrovka, Babji zob ali Mangart, Višárije s slavno rómarsko cérkvico, zadi štrlé furlanski ali karski vrhovi, kakor Monte Canín, in beneške gore. V zapadu se dvígajo tirolski ledeniki Ortler, Dreiherrnspitze in drugi. Na severo-zahodni strani kipí velikanski Zvoník, na séveru pa molé Ture snežne svoje glavé.

Pod sebój proti séveru ugledáš Dravo, kakó valí svoje valove, na jugu pa, kakó dere hudourná Zila po nesrečni Zilski dolini. Nesrečni? Dà, dà! Le poglèj z roba na-njo, ali ne vidiš, kakó navpík se spuščá Dobrač k njej? To je storil potrès leta 1348. Dne 25. júnja méseca se je stresla zemlja, gora je póčila, in s strašnim hruščem se je zavalil južni del Dobrača v Zilsko dolino. Podklóšterska krónika pripoveduje, da je bilo zasutih 17 vasíj, 9 cerkvá in 3 gradovi. Reka je narasla, in česar ni pogreznil odcépljeni hrib, poplavela je srdita Zila. Pri tej prilóžnosti je dobila neki Zila novo strugo, kateri se pa še do danes ni popôlnoma privádila; kajti vsako leto jo po en-, dva- ali še večkrat zapustí v veliko kvar ubogim Zilanom.

Tu v Zilski dolini prebiva čvrst rod, ki je ohranil mnogo šeg iz starodavne slovenske dôbe. Posebno imeniten je ples pod lipo ¹⁾ in pa stara národna ženska noša, katere se ne drže le starikaste ženske, ampak tudi brhka dekleta.

Znamenito je tudi to, da stojita na vrhu Dobrača, t. j. 2100 m visoko nad morjem, dve cérkvici; na vzhodnem robu nemška, nekóliko korakov od té oddáljena nekaj niže v zavetji slovenska. Prvo oskrbuje nemški Bleiberg, drugo pa Zilani.

Veseli krásnega pogleda z Dobrača, se vrnemo v „hotél“. Obligatna kava poživí ženske, nekteri požirki iz stekleníc možake, potem — „obvaruj Bog vas, hribje ljubeznivi!“ — se spustimo z zračnih višáv v tesno solzno dolino. Predno je udáriló na zvoniku dvanájst, smo bili v Bleibergu.

J. Párapat.

41. Na Črni prsti.

Dežela kranjska imá na Gorenjskem kraje, kateri se zaradi prirodne slikovite lepote svoje smejo primérjati imenitnim delom Švice. Takšen kraj je Bohinjska dolina. Na séveru kipí velikán Trigláv v sinje nebó; na jugu se Črna prst najviše dviga proti nebu. Ta gora sicér ni posebno visoka, a znana je zaradi mnogovrstnih cvetíc in rastlín, ki rastó na njej, prelép je tudi ž nje razgléd, zlasti na južno-zapadno stran. Navadno hódijo na-njo iz Bohinjske Bístrice, kjer je dokàj planinskih vodnikov. Skoro za vasjó se pričnó tla dvígati, po pášnikih in hríbovskih trávnikih ti je hóditi kake pol ure, da prideš v gozd. Čisti zrak in vonjava tisočerih cvetíc te razveseljuje, da prav lahko hodiš za vodnikom po strmih potih. Po nekód že čuješ kravje zvonce, gotovo známenje, da si blizu planine. Res pozvánjajo čimdalje glasneje in pogósteje, in ko prilezeš na strm rob, ugledaš v gorskem kotlu cele vrste koč, ki so vídeti kakor vás. To je planina bohinjske sírarske zádruge. Nad poldrugo sto krav stojí in polega okróg koč in po sosednih rebrih. Prijazno nas vzprejmó pastirji ter nas pogosté z izbornim mlekom, surovim maslom in sirom, kar nam kàj dobro tekne po težki hoji. Ker solnce že zahaja in noč v gorah naglo nastopa, prósimo sírarjev prenočišča. Radi nam prepusté

¹⁾ Glej št. 43.

kočo v ta namèn. Ležišče je kàj preprosto: nekóliko sená okoli ognjišča; a právemu planínskemu popótniku zadošča do cela. Pastír nam zakuri ogenj, prinese dobre vode, želí lahko noč in odide. Nekaj naših tavářišev poleže po senu in zaspí; drugi sédejo pred kočo na skale. Nebó je jasno; uglédati ni najmánjšega obláčka. Luna počasi vzhaja nad jugovzhódnimi gorami; bleda njena luč čarobno seva na sivo skalovje severozapadnih planín; sova se glasí, tožno skovikaje. Hitro mine ura za uro; o pol treh je treba odríniti, ako hóčemo pred solčnim vzhodom priti na vrh gore.

Vsa družba vstane; z mrzlo vodo si izmíjemo zaspanec iz očíj in potèm — naprèj! S prižgano svetílnico stopa Bohinjec pred nami; svét je skalovit, pot neznano strma. Za pol ure hodá se zavije pod skálnato steno, ki z desne strani visí nad nami; na levi strani globoka strmina, stezà silo ozka. Počasi korákamo drug za drugim. Na vzhodu se daní, svetloba je bleda, ali jasní se čimdalje bolj. To speši korák; vsakdo se bojí, da ne bi zamudil sôlčnega vzhoda. Zdajci zakliče nekdo pri prvih — káj neki? Novinec hribolazec je našel prvo očnico. Kakšno veselje, ko jo vtakne za klobúk! Pot je hípoma strma. Kakor prislônjena lestva je stísnjena med skálnate stene; visoko je treba vzdigovati kolena; često te korák po kámenji privéde za dva koraka nazáj. Spominska plóščica z razpelom na desni oznanja, da se je ondi ponesrečil nabíravec očnic, padši čez strmino. — Daleč ni več do sedla in odtód ne do vrha; torej podvízajmo se! Zdanilo se je, ne da bi bili prav védeli kdáj. Dospevši na sedlo, uglédamo vrh in čújemo tudi planinske ptice, ki létajo okolo njega ter kričé s prijetnim glasom. Mrzel veter brije; deje nam malo ne dobro, kajti znoj nam obilo rosí čelo. Na vrhu pa se móramo zaviti v plašč in stísiniti za skalo, sicèr bi neprijetno čutili ostro sapo. Okrepčavši si lačni želodec in žejna usta, pričnemo ogledovati okólico.

Črna prst je čudna gora, na južni strani iz doline do vrha porástena s travo, katero po leti kosé Tolminci, na séverni strani pa navpična stena in potèm jasen gozd. V travi na južni strani rastó očnice kakor pri nas marjétice, takó da ni gore, kjer bi jih bilo móči nabirati laže. Trigláv in njegovi sosedje se vídijo kakor ogromno sivo pečevje, na katero je postávljena visoka piramida. Na vzhodu se kaže ognjenordèč pas; žarki sévajo skozi meglò, kakor bi se blískalo. Triglávova skupina izpreminja vsak trenutek barvo: poprèj

siva, videti je sedáj modrovijólcasta, potém zamolklordeča, in sicèr vselej najprej Triglavov vrh. Čim više se vzdiguje solnce, tèm bolj se pomika barva v dolino; na vrhu pa se že kaže druga. Solnce nam je še za goró, ko se že Triglavov vrh sveti v prelepi rdečici. Vsa okólica je še siva, bližnji vrhovi so vijólcasti, daljni pa modri in zamolkložolti, Triglav sam se leskeče kakor razbéljeno železo. Ta prizór je toli krasen in slikovit, da móra prevzeti vsakoga. Kdor ni v goráh videl sôlnčnega vzhoda, ne pozná prirodne krasote. Dolge sence gorá, ki ležé v ravnini italijanski okolo Vidma, prihájajo vedno krajše, tu in tam se sveti v ravnini káj bélega: mesta, vasí italijanske; dolge proge se vijó po vsej ravnini: reke so, ki se izlívajo v oglejski zalív. Daleč na jugu se kaže svetlomodra proga, komaj vidna: Jadransko morjé. Z daljnogledom vidiš skupino hiš in visók stolp: Oglej in stolp njegove bazílike. Tolminski in vipavski hribi se vídijo káj nizko; v dolino gledaš kakor iz balona. Ljubljansko polje se kar izgublja, veliko Šmarno goro pa moraš že nekaj časa ískati, predno jo ugledaš, takó je majhna v sosésčini Gríntovca. Prav lepó se vidi, kakó se znižújejo Alpe proti jugu in vzhodu; Karavanke in Kámniške planine, skupina Júlijskih planín so zadnje znatne višine, drugih južnih in vzhodnih vrhov že ne móremo več imenovati gorovja.

Komaj je vzšlò solnce, poleže mrzli veter. Prijetna toplota nastane, že pripeka solnce takó, da je treba sleči suknje. Na obzorji nastaja oni dim, ki nam jemlje pogléd v daljo, zató se odprávimó na odhòd. Vsakdo si natrga nekaj očnic in drugih cvetic, s katérimi si nakiti klobúk. Enkrat še poglédamo z višine — in jámemo stópati nizzdolu. Izbêremo si pa drugo pot, ki je dosti krajša, a jako strma in kámenata. Dobro in široko moraš stópati na trdo podkovane čevlje; môčno pálico moraš trdno zastávljati v kámenje in se potískati ž njo, potém pa gre po kamenitih drsah nizzdolu, da je veselje. Ni polovice tóliko časa ne potrebújemo z gore nego vkreber; opoldne smo že zopet na Bístrici.

Jož. Vesél.

42. Kraška hiša.

Primorci stávjó svoja prebivališča drugače nego mi, dalje za njimi v deželi stanujoči. Kar je pri nas „izba“ s částítljivo velikansko pečjó, to je njim „hiša“ z velikim, kake tri pedí od tal vzdígnjenim

ognjiščem, na katerem gorí ogenj skoro skoz in skoz. Na samem ognjišči stojé nizke klopi ob treh obzidanih stranéh, sámó prednja stran je prosta, ondi se suče gospodinja, in da móre laže do kozíc in loncev in do kotla nad ognjem, je ognjišče spredaj izrézano v polkrogu. Na ognjišči stoji še železno vzglavje, kamor se naslánjajo polena, da lepše goré, in velikanske ročice na vzglavji so zgoraj takó izdelane, da va-nje lahko postaviš bučo vina.

To ognjišče je središče, okoli katérega se vse zbira, okoli njega se vrtí Primorcu velik kos življenja. Tu se najrajši gnete mladina, pa tudi živali, psi in mačke, zlasti po zimi, ko nikoder drugód ni blagodejne topline. Zató bode tudi vsákemu doumno, zakáj se po teh krajih tóliko otrók po ognji ponesreči. Tu si gospodár počije po trudapolnem delu, tu nekóliko popéstuje najmlájšega otroka, tu se pripovedújejo novice in právljice v dolgih zimskih večerih, s kratka: Primorcu je domače ognjišče v resnici to, kar je nam drugim sámó v prenéšenem zmislu, v podobi.

V „hiši“ ni druge oprave nego miza, stoli in kaka omara, po stenah pa je razobéšeno vse polno médenega in kositrénega posodja, ki se móra vedno svétiti kakor solnce. S to posodo se ponaša pridna gospodinja. Po drugi strani so pa dolge police; po njih je razstávljena vsakovrstna porcelánasta posoda, skledé in sklédice, pladnji in še drugo, katéremu še imena ne vem, vse lepó po velikosti in obliki razvíščno. Vse skupaj pa stori, da se ta kraška „hiša“ človeku hitro priljubi in da se čuti v njej domáčega.

Fran Erjavec.

43. Ples pod lipo pri Zilanih.

Vsaka vás v Zilski dolini imá košato lipo, na lipi oder za godce, pod lipo klopi za góste. Kadar pride cérkvanje po letu, snídejo se mladéniči in déklice in se po cerkvenem opravilu zberó pod lipo, mirno na zeleni trati poldne pričakujóč. Gostje in tuji ljudjé glédajo le od daleč. Kadar zazvoní, odkrijó se moški, in vse tiho moli. Zvon utihne, in mlada družba zakrikne, da se glási po vsej okólici. Godci zagódejo, mladéniči in déklice naredé kròg lipe koló in pléšejo po svoji šegi. Na širokem prostoru nasadé na kòl nov sodec, da se vrtí; vrh kòla visí venec iz rožic. Junaški mladéniči jézdijo na brzih konjih

v diru mimo ter izbijajo z železnim kôlom sodcu dno, da se kròg kôla zasúče. Kdor prvi prebije dno, njemu dene devica, tistega shoda kraljica, venec na glavo, znanci in znanke mu pa srečo napijó. Tujec ne smé blizu, doklér mu starejšina ne napije rekóč: „Pomozi ti Bog!“

Takó so pristni Slovenci dobre volje.

Urban Jarnik.

44. Trgatev na Dolenjskem.

Svétijo se vrhovi daljnih goríc. Tam se je ptica vzbudila na veji, zafrfetalá s písanimi perutmi in zazibala se pod sinje jutranje nebó. Svét lepote in svetlobe, obrazov in življenja se ti odpira, oznanja veselje, in glej, tudi človek, krasota in dovršitev stvárnikove rôke, tudi on je pozabil mnogovrstne grenkosti in bridkosti svôjega srcá, tudi on je vesel!

Tropa ljudí gre vriskaje in pevaje v goro. Resnoben in vendar zadovoljen na obrazu koraka pred drúščino stari gospodár, oprtiv nese brento in vesel pogleduje za seboj mlade ljudi, brhke mladénice in zdrave déklice. Prišél je čas trgatve, čas pridelka zlate kápljice.

Tu je vinograd. Težko nosi kolje trto, ruménega grozdja polno. Ljubo solnce, ki jo je spomladi várovalo mrzline, ki jo je po leti grelo in zorilo, obseva jo tudi zdaj. Smejí se polna jágoda na trti kakor solza čistega veselja na milem máterinem lici. „To si ti dal, večna dobrota!“ pravi stari vinogradnik in ginjen pogleda v nebó k darovavcu vsega dôbrega. S svetim križem začénši prvo delo, je obrezováł spomladi golo trto, stráhoma je prosil tačas Bogá, naj váruje rast, naj mu dá srečno učákati trgatve, in hvaležno začné zopet s svetim križem poslednje delo, ko je Bog uslišál njegovo molitev.

Nima Dolenjec veseléjšega dela in časa od dobre trgatve. Vidiš tam déklice, domače in najete, kakó prepévajo in glasno šaléč se s káblico posézajo od trte do trte, od grozda do grozda? Mladénici vsipávajo napôlnjene posode v naramne brente in težko nósijo v zidanico ali leseni hram, postavljen na prijazni rebri sredi vinógrada. Pač žal bi bilo stáremu gospodarju lepih rumenih jagod, krásnega darú mogóčnega stvárnika, tláčiti v kadí, ko bi ne védel,

da pripravlja takó sladko vino, še čudovítejši in boljši zaužitek; takó pa z ráдостjo privija težko tlačílnico in polni velikanske sode. Tiho odmeri sam pri sebi, kóliko bóde izpíl na lastno in svojcev zdravje in veselje, zraven pa preštevili, kóliko mu bóde gotovine ostalo, da dene na stran ljubi hčerki za doto, kedar pride ženin po njo, ali domáčemu sinu, gospodarju po njegovi smrti, v priboljšek ali lažje življenje. Tudi priletna mati, gospodinja, pride s prekrížanima rokama in bistrim očesom, pogleda v zídanico in pod tiskálnico ter popraša možá, kakó in kóliko se je že nateklo. Mali porednež, beloglavi bratec, skače danes prost in vesel zdaj okolo déklice, starejše sestre, ter jej donaša izbrane grozde, zdaj gleda, kakó oče cedí sladki mošt in jemlje čveteroógelne tropine iz tiskálnice, zdaj zopet kuri na oglu zídanice in drega s klcem v pepél.

Solnce se pomika níže in níže; poslednji njegovi žarki se upírajo v mnogoštevilne oživljene vinógrade po gorici, ki se daleč raztega. Podoba je, kakor bi se nerado ločilo od ráдостnih marljivih ljudíj.

Ko pa vendar izgine solnce za robátimi hribi in hladen veter zamaje lahko perje teže oproščene trte, snide se drúščina po pol dokončanem delu na trátini pri hramu. Dom jim je nizko v dolini, drugo jutro jim je zgodaj začeti, zato ostánejo vsi v gorici črez noč. Velikanski ogenj se zapali. Mrak nastaja, in plamen odseva vedno svetlejše; tudi v sosednjem vinógradu se kuri, tudi na nasprotni oddáljeni vinski gori se svétijo tam in tam ognji. Déklice sédejo na travo in zró v plamen, nasproti njim mladéniči; oče gospodár iztrka z modrim licem pipo, mati gospodinja pa pristavi velik lonec mesá za večerjo po délavnem dnevu. Čútara se vrstí v krogu, in déklice uberó mile glase, da odmeva v tiho noč. Strmé posluša plavajoča samotna luna slovenske zdravice o sladkem vincu iz gladkih grl, in kakor odmèv čuje enake glasove z juga in vzhoda; v višinah pa pové svójemu Gospodu: „Ti, večna sreča, si ustvaril človeka za srečo.“

J. Jurčíč.

45. Slovenska božja pot.

Na gorici stóí bela rómarska cerkev, vidljiva daleč po deželi. Poslednji solnčni žarki jo prijazno objémljejo, umaknivši se iz doline, kjer so pustili le mračno senco. Vablivo pozdravlja bela cerkev

posamne gruče rómarjev, ki se, pobožne pesni pevaže, s počasnim korakom bližajo koncu svôjega dôlgega potovanja. Spredaj pred krdelom hodi vodník, dolg suhoten starec. Na obrazu se mu bere kakor veselje sámega sebe in ponòs. In kakó bi ne bil ponosen! On sam iz vsega kr dela vé in pozná hribska pota in stezè; on sam je vse kr delo, kar ga je za njim, od daleč privèdel sem, da bodo častili Bogá. Marsikomu iz rómarske trume so težke pête in žulji na nogah ustávljali stopinjo, ali oblubo je bil storil v zadnji nevarni bolezni, preverjen je zdaj, dá mu je Marija izprosila ljubo zdravje, in vesel je, da se jej móre hvaléžnega izkázati na božji poti. Žejna in lačna peša staríkava ženska, v kr delu poslednja, prevèč je za-njo trédega pota; ali misel, da gre molit za blaginjo in srečno vrnitev svôjega sina, kateri je moral na vojsko — ta misel jej krepí oslabele ude. In cvetoča déklica v sredi — ta izpolnjuje željo rajnke mátere na smrtni póstelji; namesto nje gre na božjo pot in sicèr imá še toliko vročih željá, ktere se svetu ne dadó potóžiti, ktere bóde le v rómarski cerkvi skriváj razodela Bogú in božji Devici.

Naposled so dospeli do svôjega namena. Večér je pred shodnim dnevom. Živo gibanje je po trati okoli cerkve. Razun rómarjev iz vseh krajev dežele, različnih po noši in govorici, po obrazih in starosti — rómarjev, ki so prišli brez posvétne ga namena le Bogá častít in za stare grehe iskat odveze in odpúščenja, je prišel tudi lákomni kramar, pridni Ríbníčan s svojo robo, in oba razstávljata za prihodnji dan svoje blagó na prodaj. Berači, réveži in postopači so se razvrstili po oglih in ob potih. Tu kaže eden rano na goli nogi, stega roko z molkom ovito in milo prosi darú bôžjega. Tam zopet peva hrvatski rascapani slepec svoje enomerne otožne pesni o králjeviču Marku in zbira okròg sebe mlajše radovedne rómarje ter polni klobúk z darovi, ki mu leté od vseh straníj.

In ko naposled noč razgrne po zemlji svoj črni plašč, zakúrijo se velikanski ognji okoli in okoli cerkve. Vse, kar je izpoved oprávil in ni dobilo v cerkvi prostora za prenočišče, sede okròg teh ognjev. Seznánijo se tu možjé pri pipi tobaka, ki se prej niso nikdar vídéli v življenji in se ne bodo. Govoré in si razlágajo, kakšna je létina tu in tam, kóliko so prehodili svetá, kjé je za rogato živino dober in slovèč semènj, in nazadnje menjújejo pipe med sebój. Drugi pospé po trdih tleh, in sanje jih prenesó v daljno domačijo nazáj.

Mlajši svét pak se spravi vkup, in pesni o sveti Neži, sv. Joštu, Mariji itd. doné glasno v dolino v lepo tiho noč.

Tam pod starim drevesom imá Hrvát nekaj ovác. Brez izbíranja kolje hudobni mož živalco za živalco. Priročno mu je to opravilo, kajti kakor bi v zrak pogledal, takó hitro skoro je jarec živ in — brez kože. Potém ga vzame manjši Hrvatèk v roko, umetno zaplete z nogami razpòr, kjer je drob ven jemál, in takó zašítega natakne na raženj iz gábrove veje in ga dene na rogovile vrh žrjávice. Malo časa je vrtél, kostrún je pečèn. Tretji Hrvát si zaviha brke, zaviha umázane rokave, vzame pečenko in jo začnè razsekávati na deskì, ki sloní na kámenu. „Vruče! vruče!“ vpije, da se daleč razlega. In od vseh krajev prihaja ljudstvo, Hrvát tehta po tri groše „pečèn funt“, in ko razdá vse, pečèn je drugi jarec.

Zavidljivo in po strani gleda Hrvata, srečnejšega prodajalca, tržni mesár, ki v lepi kolibi ne daleč proč prodaje govédino in juho. Še bolj pak je srcé potrto stari ženi, ki tik zraven kuha v velikanskih loncih kavo in pri kateri se le málokdo oglasi, da bi za malo denarja prejél ogromno čašo té pijače. Bolj vesel pak je žganjar, ki imá okrog svoje mize dovoljno krdelo beračev, ki pridno po grlu pogánjajo, kar so sinoči nabrnjali in privpili.

Zarja se jame délati. Rómarjev prihaja iz bližnjih krajev čedalje več. Prihájajo krčmarji s pôlnimi sodi, stávijo si šatore in nastávljajo vino. Vsa gora je živa, cerkev prepolna.

Služba božja se pričnè, vse vre k sv. obhajilu. Prídigar na leci zna poslužavce do solz gániti, in mársikdo obljubi v tem trenutku, da bo odsihdob drugače živel.

Po dokončanem opravilu vre ljudstvo ven. Napôlnijo se krámarske kolibe. Vsak romar želí kàj málega kúpiti, da bi nesel domóv za spomín ali za odpustke in ne bi prišèl prazen k prijáteljem ali otrokom. Cula, ki je hranila popótnico, se je izpraznila temu in ónemu, treba jo je napôlniti. Kdor se je od póлноči postil zaràd obhajila, ta hití zdaj k Hrvatu po pečenko, h krčmárjevemu šatoru po vina. Kdor je radoveden in je še le prvič prestopil deveti prag od domače hiše, ta ogleduje in opazuje v šumenji ljudíj vedenje lépega Štájerca, nošo Belih Kranjcev, vlaške déklice z Gorjancev z rdečo kápico, belo obleko in dôlgimi kítami, ki jim máhajo po hrbtu, ogleduje Gorenjce in posluša, kakó govori ta, kakó oni.

Zvečer pak je zopet prazno in samotno okoli c rkvice. Krčmarji in drugi dobičkarji so odpeljali svojo robo, r marji so  e daleč na poti proti domu, in le pep lnata pogorišča, razh jena tla in ostanki  atorov pričajo, da se je bilo na ta dan se l  tu mnogo ljudi .

J. Jur i .

46. Sem nj pri svetem Roku v Prilesji.

Vsak človek im  svoj god, siromák in bogat n. To je lepa naprava.  e se vse leto živa duša ni zmenila za-te, ta dan se te vendar kedó spomni, da se ne  uti  čisto zapu   nega na svetu. Takó im  tudi vsaka c rkvica, najmanjša, najub  nej a podružnica, enkrat v letu svoj god in praznik.

Sv. Rok menda ni prv k med svetniki, ali svetnik je vendar; časti se, svoje cerkve im  po vsem vernem svetu in svoj god in praznik tudi, kakor kateri si bódi drug svetnik. Svojo cerkev im  tudi v Prilesji, majhno, skromno, vendar čedno, prijazno cérkvico. Na vzvišenem prostoru stoji sredi vasice, takó da se od nje vidi daleč po deželi. Poslopje je nizko, tudi zvonik se ne dviga mnogo nad streho; najvišjim stavbam ni da bi ga prišteval; petl tnega dečka r ka zažene iz lahka kamen čez njegovo „j belko“. Tudi „véliki zvon“ sv. Roka v Prilesji ne slu e zaradi svoje velikosti in te e po svetu; korenj k bi ga nesel nekóliko korakov v desnici in morda m nj ega tudi  e zraven v levici. Vendar se zvečer kaj prijetno razlega njijin glas po dolini.

Sv. Rok in c rkvica njegova prazn jeta danes svoj god. Sv. Roka dan je bil pač  e nekóliko dni  poprej, ali praznu e se danes v nedeljo. Dobro se  e spominjam, kakó lep, jasen dan je bil to nedeljo, ko je bil „shod“ pri sv. Roku v Prilesji. Pravi shod! Sh jali so se ljudi  práznično obléčeni od vseh stranj iz ok lice, častit svetnika, ki je vse leto pozabljen samotaril na prileskem gri i. A danes je bil lahko zadovoljen s sv jimi častilci. Prej ta dan je bil cerkovnik, sic r pošten kroj  , cérkvico pridno osna il, ometel jej p j evine po kotih ter jo tudi olep al, kakor je najbolj védel in znal.

Naravno je, da se v vaséh, ki imajo nekóliko delj do  upni ske cerkve, v dejo otroci prv krat v cerkev, kadar je shod v najbližji podružnici. Ve  dni , da, več tednov prej se začne pripravljanje in

poučevanje otrók, kakó naj se vêdejo, da bóde spodobno, Bogú in ljudém po volji. Mati zabičuje svôjemu sinku, svoji hčerki, kakó naj drží rôke in gleda vedno v oltár, káj déljajo gospód, Bog ne daj ozíratí se po cerkvi! Otrók posluša lepe máterine náuke, obeta in gotovo tudi sklepa v svojem nedolžnem srci, da se bóde ravnál po máterinih besedah; ali če hócemo odkritosrčno govoriti, móramo reči, da časi posluša, kakor právijo, samó z enim ušesom; nehótoma mu misli uhájajo v stran, na posvetne stvari. Nove obleke se veselí, in „odpustki“, kateri ga čakajo, rojijo mu kakor muhe po glavi.

Takó je povsód, takó je bilo tudi v Prilesji in v bližnjih vasicah, spadajočih pod sv. Roka. Ali tukaj je bilo še nekaj posébnega, kar je silno míkalo mladi zarod. Mátere so natanko pripovedovale in razlágale svojim otrokom vso zgodovino sv. Roka. Todá glavna oseba v povesti mladim poslušalcem ni bil sam svetník, vse njih misli so se vrtele ob njegovem psičku, ki stojí v vélikem oltarji s kruhom v gobčku poleg svetnika in ga takó lepó gleda.

Ta dan je bil Prilésčanom najimenítnejši v letu. Svôjega posébnega, v „prátiki“ zaznámovanega sejma niso imeli kakor sosednji tržani, ne za živino, ne za blagó; sv. Roka praznik jim je bil tudi za semanji dan. Véliki trgovci pač niso prihájali na ta sèjem, a manjši prodajalci, ki nósijo svoje blagó opórtiv od hiše do hiše, so imeli tu svoje zbirališče. Vsega je bilo na izbiro, česar si móre želeti preprosto kmetsko srcé, moško, žensko in otročje: usnja, suknà, klobukov, blagá ženskim za krila, lepó písanih rut, raznih dragocénostij, ki jih kupújejo mladéníči dekletom za „odpustke“, prav po ceni; otročje okó se ni moglo naglédati raznovrstnih igráč, katere so bile tu razložene: vozovi, konji, noži, piščalke, vse se je dobívalo, samó da oče niso bili pretrdi; tudi za usta je bilo vsega dovòlj.

Kedó bi pa tebe tu pozabil, ti pošteni in spoštovanja vredni zastopnik domače, prave slovenske obrti, ti neutrudni nositelj dôbrega flovega in lesénega blagá, ti pravi hišni prijatelj vsake slovenske poštene gospodinje! Mnogo prepira je med vama, ti hvališ, óna graja, ti prigovarjaš, óna se brani; takó daleč sta si nárazen, človek bi mislil, da nikdar ne prídeta skupaj: a naposled se vendar pogodita, kúp je gotòv, in obá sta zadovoljna na tihem. Največ pa je pri tem prepiru trpél ubogi lonec, za katérega sta se pogájala; zdaj si ga ti s sključenim kazalcem razbijal, da bi pokazal máteri, kakó je

trden, kakó imá lep glas; zdaj ga je zopet ôna poskušávala ravno takó, samó malo manj krepko. Dobro známenje, da je izdelek tvoje umetne rôke res dobro, trpežno blagó! Pozdravi te Bog, ti ponòs kranjske dežele, pošteni Ríbníčan! Vse te pozná, vse se ti posmehuje; kdor utegne, te oponaša, tebe in tvojo govorico, natvézajo in nakládajo ti vsakovrstne neúmnosti; ti jih voljno prenašaš s svojim suhim blagom po svetu; neúmnega, sméšnega se delaš sam, ljudém na veselje in kratek čas, da rajši kupújejo tvoje blagó: lonce, sklede, látvice, lesene žlice, sita, rešeta in česar je še treba pri hiši. Malo pravih rodoljubov slovenskih, da niso v otročjih letih zajémali s tvojo žlico iz tvoje sklede! — Kedó ga ne pozná tega tvôjega konjička? Lep res ni, ne mlad, ne gladke kože; plaši se ne, razpétega dežnika se ne bojí, ne otróčjega krika; za to pa je neutruden, potrpežljiv, z malim zadovoljen kakor ti; tudi ti nisi mlad in lep, ne dobro rejèn a korenják in poštenják si od nog do glave!

Po božji službi, ki so jo mladi gospód iz trga oprávljali z neko posebno slovesno dostôjnostjo, začnè se živo gíbanje in kupčevanje na prostoru pod cérkvico, kjer je bil tudi Ríbníčan razložil svoje blagó, konjiček pa se je pasel po travi. Mnóžica se počasi razdelí v posámezne gručé. Znanke stíkajo glave ter si tóžijo svoje križe in težave; potèm se razhájajo nakupavat. Možjé si tláčijo in prižígajo pipe; pogovárjajo se in modrújejo o vojski, létini in davkih, o raznih občinskih zadevah; mladéníci in dekleta ogledújejo in presójajo razloženo blagó; gredó od prodajálnice do prodajálnice, doklér ne nájdejo, česar jim treba. Deček se drží svôjega očeta, ne da bi se bal, takó majhen ni. Tudi on imá svoje želje in potrebe; ali sam svoj še ni, da bi imél svojo mošnjo, kakor jo imá starši brat, ki si lahko kupi, kar hoče. Očeta je treba prôsiti, da se omečí in mu dá nekaj drobiža, drugo si že sam oskrbí. Že se oglášajo posámezne pišcalke in trobéntice, tam ena, tam druga in tretja, in čez malo časa se vname taka godba, da bi si človek ušesa mašíl. Zdaj je še le pravi semènj!

Skoraj bi bili pozabili oméniti neki poseben stan, brez katérega si človek ne more mísliti právega shoda. To so stvarí božje, ki ne séjejo in ne žánjejo, a vendar se redé in živé, časi bolje, gotovo pa bolj iz lahka nego kmet gospodár, ki si prideluje skópi živež s svojo družino v potu svôjega obraza. Berači in beračice pribájajo na shod od daleč na okròg, pobirat svojo desetino. Privoščimo jim jo iz srca!

Poldne je odzvonilo. Na kosilo je bilo treba mísliti, ali prav za prav na júžino, kakor se pravi na kmetih. V srečnem Prilesji se je danes jedlo „z véliko žlico.“ Po stari in recimo tudi lepi navadi je vabil vsak Prileščan svoje sorodnike in znance, ki so bili prišli na shod, „v gostje“. Tega so se ljudjé tudi nádejali, vendar se je vsak branil in izgovarjal, človek bi bil mislil, da ne bóde moči nikogar pregovoriti; a naposled so se vendar vsi omájali, takó da je imela vsaka hiša v Prilesji svoje gôste.

J. Stritar.

47. Božični večér na Slovenskem.

Prátika, zvesta družica vsaki slovenski hiši, naznanja najkrajše dneve. Medlo solnce obseva pusto zemljo, in snežna odeja krije polje in trávnik. Ob cesti oprezújejo sestrádane vrane ter se leno preletávajo z drevesa do drevesa, v tem ko vrabci in strnadi, ščínkovci in škrljice prezébajo okoli pohíštev in b්රskajo pri zidéh, ne bi se li tu morebiti našla še kaka m්රvica hrane. Poti in ceste so prazne, niti beračev ni vídeti. Božični prázniki so pred durmi, vsakdo je té svete dni najrajši domá v svojem kotu.

Tóliko živáhneje pa je po hišah. Od gospodarja do zádnejga pastirja je vse pri domu, in če tudi móra kdò po kacem majhnem opravku z dóma, podviza se in hití pod domačo streho, kajti nocój je sveti večér ali bádnik, kakor govoré po nekaterih krajih. Právega dela nikomur ni mari, zlasti moškim ne. Vsi se potíkajo okoli pečí, ki danes puhtí nekamo posebno dobrodejno toploto od sebe. Mati imajo véliko peko in po vsej hiši se širé tisti dobri duhovi po poticah in gibánicah. Kraj mnózega pecíva se odlikuje po velikosti sósebnó poprtník, ki bóde na vélike praznike ves čas ležal na mizi, in še le na Svetih treh kraljev dan ga načné gospodar, odrezavši vsákemu v družini svoj kos, ne pozabivši niti živine v hlevu, niti kuretnine pred pragom, da bi bila zdrava ter se dobro redila.

Kar je bilo malo prej rečeno o nedélavnosti moških, ne veljá pa ženskam. Oné imajo z umívanjem in čiščenjem izbe, kúhinjskega in hišnega orodja tóliko oprávití, da bi jim — ako se jim sme vérovati — ne zadóščale štiri rôke. Za čudo pridni so pa danes otroci,

nič jim ni treba prepovedovati képanja in drsanja, in kar je še posebno čudno, máteri pred pečjó ne déljajo napotja. Vsi so v hiši, vsi se gnetó za mizo. In tihi so, da je kar neverjetno, vsi drugačni nego sicér. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šola v mestnih šolah. Sinoči že pozno ga je hlapec pripeljal iz mesta. S sebój je prinesel vse, kar je potrebno za „jáselce“. Zjutraj rano, ko se še ni prav razsvetilo, ne čakaje zájtrka, napotila se je hrabra četa pod vodstvom méstnega „učenjaka“ s košem opórnikom v log, nabirat mahú za jáselce. Vsi so šli, nobeden ni hotel domá ostati, celó najmlajši, ki še „platno prodaje“, je menil, da brez njega ne bi oprávil. Res ga je zeblo, ko so izpòd snegá kopali mah in ga trgali s skal in z drevja. Ali vendar je bil vesel, neizrečeno vesel, da je tudi on nekaj pomogel k jáselcam. Prinesli so mahú poln koš. Za pét tacih jaselc bi ga zadóščalo.

Hlapec je v tem, ko so otroci bili v logu, utrdil v kotu veliko deskò, in na to deskò stavi zdaj starejši deček jáselce. Od maha napravi goro, po gori se vije sem ter tja cesta, posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta vódi v Bétlehem, ki se rumèn, zelèn in rdèč žarí v kotu vrhu gore. Pod goro od ceste nekóliko v stran postavi „štálico“, od smrékovega lubja lepó izrézano. Va-njo položí na slámico božje dete, ob stranéh mu stojita osliček in volék in polèg božja porodnica s svetim Jóžefom. Potèm razpostavlja po gori drevesa, ovce, krave in pastirce, vse od lesá rézane in živo pobárvane. Spredaj utrdi vrsto drobnih voščenih svečic, tu in tam nastavi katero tudi po gori. Naposled obesi na dolgo konjsko žimo od stropa doli bôžjega ángelja, ki nosi v rokah: „Slava Bogú v višavah in mir ljudém na zemlji!“ ki oznanja prerádostno vest, da se je narodil kralj nebeški, gréšnemu rodu odrešeník.

Ko starejši sin vse to ureja in nastavlja, sedé mlajši bratje in sêstrice okoli njega mirno, kakor bi bili pribiti, in ne premáknejo očíj od jáselc. Nebeška radost jim sije z zadovoljnih obrazov, danes so pozábljene vse igre in — kar je največje čudo — celó jesti jim ni mari. Zadovoljújejo se s hlebčki, katere je mati nalášč za-nje spekla.

V tem je solnce zašlò, dan se je stisnil, in mrak je počasi legel v izbo. Ravno prav, ker jáselce so dodélane, in graditelj, zadovoljen s svojim delom, pospravlja še ostrižke, izrezke in odpadke, katere mu hvaležni glédavci postrežno odnášajo na ogenj.

Zdajci prinese gospodar v hišo posodo z žerjávico in kadilo, za njim vsi moški, in takój se uredí izprevòd. Napréj stopa pastír s svetílnico v roki, za njim gre gospodar, meče kadilo na žerjávico in glasno moli, za njim nosi sin blagoslòvljeno vodo in oljčno vójico, in potèm se vrsté drugi otroci in posli. Tako hódijo od hrama do hrama, od suhote do suhote, povsòd kadèč, kropèč in molèč. Oče se ta večér otrokom zdé oblástnejši nego navadno, skoro pol duhovnika in celó njih glas zvení bolj práznično.

Ko se izprevòd zopet vrne v izbo, so pri jáselcah prižgane vse svéčice, in zdaj vse hití, gledat jih in hvalit mojstra. Mati pokléknejo, okoli njih otroci, za njimi dékle in celó moški, in iz pobožnih src se utrga stara božična pesem :

„Pastirci vstanite,
Pogledat hitite!“

Po končani domači službi božji pride na mizo mrzla večerja, za njó pehar súhega sadja, orehov in léšnikov. Po večerji hódijo tudi sosedje gledat jáselce, soba se zmerom bolj polni, mnogi so že obléčeni za pólnočno mašo. Pripovedújejo si právljice, svete pesmi si pojó, in takó mine čas, da samí ne vedó kakó. Zdajci se oglasi vélíki zvon, mogočno in veličastno kakor nikoli po dnevi zvení nocój njegov glas; po vasi se čuje strel, úlice oživé, in ljudjé nekako veselo hité v božji hram ob tej nenavadni uri. Nocój je vse bolj práznično, orgle se krepkeje glasé, pevci in pevke lepše pojó, in vsem nepričakovano naglo mine služba božja. Ko pa prídejo pólnočkarji domóv, čakajo jih že pečene klobase, krvavice in jétrnice, ki jih je v tem gospodinja za-nje pripravila.

Fran Erjavec.

48. Po zimi na kmetih.

Pozno na jesén, ko ljube ptice že davno od nas odleté, ko bridka slana pari poslednje blede cvetlice in séverna burja rezko brije po mrkli dolini, v vrtincih se igraje z listjem, tedáj se nežno zelenje še enkrat prijazno razvija po njivah, češ, da nam polje še zádnyjkrat pokaže svoje nadepolno obličje, preden se skoraj potèm za delj časa zagrne v beli plašč. Poleg vsega tega pa kmetič že vé, da je „zima pred durmi“.

Kamor se človek posléj obrne po deželi, povsód vse tiho in mirno. Le sem ter tja po podéh še poka cepec ob ajdov snop, in kavke, neme in lačne, kakor duhovi cépajo na travnik: známenja, da kmalu pojde sneg.

Nebó dan na dan mrklo meží, meglà se vlači od jutra do večera, noč se stika že z dnevom, in nécega jutra — kakó se čudno blišči! vse svetlo in belo: sneg!

Skrbni gospodar kar molcé strmí izpréd praga pod milo nebó. Dobro mu dé, vidéčemu, kakó slámnata streha prijazno toplo odeva pohištvo; ali milo se mu dela, pregledujúčemu, kakó sadno drevje po vrtu težko tehta proti tlom, kakó se napete veje nizko šibé, poječavajo in pókajo.

Vendar, káj nam ravno tóliko mari to golo véjevje, ki po zimi také suho in mrklo štrlí?

Tudi mnogo živalij prebija z nami zimo, prezeba in strada. In ker marsikateri ni dano, da bi se ta čas po žabje zarila v blato, ali da bi po pólhovo predrékala v duplu, gnetó se vse, kadar zapade sneg, okoli človeških stanóvanj. Tod od jutra do večera milo prežé po čemer si bodi za svoj prazni želodec in skoraj míloščine prósjio človeka.

Glej rjávega kraljiča, ki „prvi sneg prinaša z gorá!“ Kakó ta mala sirota ves božji dan čvrkljá okoli pohištva, smuče skozi luknje v skládnice ter na tanko in drobno prebrskava vsako smetico tik stene: kjé bi kaka suha mušica, kak plesniv pajek ali kaka druga taka kosmata mrcina stegna molila od sebe, da bi si ž njo utešil svoj ljubi želodec. Ščínkovec, vrh hruške na eni nogi čepé, činka in lačno preží doli pred hleve, kedáj bo hlapec ali dekla živini nasípala in raztresla morebiti kako sémence ali vsaj kak otrobek. In rumeni strnád, ves otrpel od mraza, se obeša okoli svislij po gluhem klasji iz otepov, pa tiplje, ali ni cepec pustil vsaj kako snetivo zrno v kaki plevi. Le vrabec, ki se dobro zaveda, da brez božje volje nobeden ne pade raz streho, ta stari rokovnjáč malo káj čuti tistih rev in nadlóg, s katérimi se njegovi soródniki po zimi také bridko boré. Po vsem pohištvu kakor domá premete vse kote, po svislih, po skednjih in odrih, kjer se vedno nahaja kólikor tóliko strnénega pridelka. Pa to požeruhu še ni dovólj. Kadar sliši, da kurja tropa v veži kokodače, že preží iz kake zgornje line pred

prag. In komaj je „kùp“ med kuretino, smuk! je tudi on, nepovabljeni gost, že med njimi. Preden še ga kavsne petelin, jo že zmuzne s polnim želodcem ter porogljivo vpije: „živ! živ!“

Ali preden se stradajoča ptičja živál komaj za najhujšo silo uteši, zaleze jo noč. Pač gleda, da vsaj pod kakim nastreškom vtakne mrzlo glávico pod perotnico, véndarle drhtí na vsem životu od mraza, razun vrabca, ki se blizu kákega tóplega duška iz hleva še precěj po volji počuti.

Med tem se na čistem, víšnjevem nebu hípoma prižgè zvezda poleg zvezde, na tisoče in na milijone! Rimska cesta se zasveti kakor snežén pas čez sredo obzorja, in s kraja veslá na isto zvezd veličastna kraljica, polna luna, tiho in skrivnostno. Vse migljá in plamiče okoli nje, le sama mirno seje svojo blede bliščobo na okoli in na zemljo, katere srebrna odeja, kakor s sámimi bíseri posuta, v sto in stotisočernih žarkih odseva. Kdó še ni gledal tega krásnega leska in bleska?

Ozrimo se zdaj malo na kmétovo domovje, kjer nahájamo tudi po zimi tisto prijazno in mično življenje, ki vsekdar takó ljubó vabi človeka v svoj pohlevni, dobrodejni króg. Posebno na večér, pri brleči léščerbi, se vname v kmetski hiši živahno in kratkočasno družbovanje. Prijáznemu bravcu ne bo žal, če gre z nami v kmetsko hišo zímskega večera v vás.

Topla sapa nas objame, ko vstópimo. Od velike peči, v kateri tli debel panj, puhtí krepka gorkota. Razen dveh vasovavcev, sosédovega sina in stárega gostača, so domačini že vsak pri svojem delu. Ženske prédejo za kolóvrati okoli omizja: gospodinja pražno predivo, hči in dekla pa hodne kodelje in tulje. Pa nobena ni róčnejša predica od domače dekle, katero so mati učili. Óna najurnejše goni koló, in njej drsí najhitrejše tanka in dobro sesúkana nit izpòd prstov na vreteno.

Pri peči sedí stara mati, sključena v dve gubé. Zraven njih čepí črna muca. Oči se jej svétijo kakor dva ogla. Časi pomahljá z repom, kakor bi jo kaka prijáteljska misel obhájala, pogleda v starko in tiho pomijavka. Pa kmalu spet zamiží, sem ter tja votlo pogrčí, kakor bi se jej sanjalo o mišji luknji, potlej pa — tudi po svoje malo poprede.

Le otroka samosrájčnika, tega je po vsej hiši dovolj. Zdaj išče máteri kobíllice tam po vseh kotih, ko sami ne vedó, kam jim je odskočila; zdaj maže dekli po vseh tečajih kolovrat, ko sama ne vé, kjé jej tako zóprno cvili; zdaj malo pogoni motovilo očetu, ki tam pri kraji vijó prejo z vretén; in zdaj potegne dremotno muco s klopí na tla ter jo nekterekrali povlači po sobi gori in doli, ki sicér nevoljna nekóliko godrnjavsa, pa vendar le potrpi v božjem imenu, češ, „ker smo domači“.

V tem začnè stari gostáč pripovedovati svoje zgodbe: kakó so ga óna leta veše slepile in motile po noči, kakó ga je môra hodila tlačit; kakó se je „spomín“ kakor bel prt vlekel pri mésečni noči mimo njega in dejál, kakor bi pesek vel po jelšji, tačas, ko je umiral rajnki Pomek; kakó se mu je vrag glasíl, ker je po večernem zvonjenji žvižgal na prste; kakó pride kvátrno noč „torka“ na kolovrat gonit koló, če se motvòz ž njega ne sname, in drugo.

V tem pak je mali deček pustil muco ter je molčé zlezel k máteri na klop. In tih in miren se stiska v koticék, pogleduje plašno pod klopi, kjer je takó čudno črno pa temà, ter vleče nožice k sebi in pod se, da bi ga „strah“ ne zgrabil za pête. Celó odrasli hčeri je nekako tesno pri srei. Ura na steni kaže na pólnoci: vaso-vavca sta voščila lahko noč!

Todà tudi zunaj kmetske hiše srečava po zimi človek prav prijazne prizore.

Kedar meglà svetlo ivje popnè gori po golem drevji: kakó nežne iglíčice mično molé in nekako dobro dejó očém! Saj se človeku skoraj dozdeva, da se je hípoma povrnila ljuba pomlád, ki s svojim bliščečim krilom pokriva zemljo, kakor bi povsód le cvetelo vse!

In glej le-tám — saní! Ta vprega veljá vendar samó le za zimo. Pa to je tudi prav kratkočasnega kàj. Kakó to tíhoma teče, kakó lahko in gladko drčí po snegu vse vprek, po tiru in po celem. Še stopinja se konju ne čuje; pač pa zvoncei bingljajo in žvenkljajo sem in tja po cestah.

J. Ogrinec.

49. Vrnitev v domačijo.

Mlad mož peš korači po stezi. Sneg je pobelil brda in ravni, drevje in grmovje. Mrak se dela, nobene sape, nobenega glasú ni okrog; le njegova počasna, trudna stopinja drobí na pol zmrzli sneg, enomerno škripanje se mu glasi pod nogami. Mnogo let je bil popotnik na tujem, mnogo let ni spal v domači hiši, kjer se je rodil, kjer je vzrastel, na póstelji, ki jo je postíljala skrbna mati, stara ženica. Videl je dokaj svetá, velikanska mesta, skušal in spoznal rod, ki po njih prebiva, njegove napake in grehe, velikósti in malósti človeškega srcá in uma, vzvišenost in propást njegovo. Ali sreče, prave sreče ni bilo za-nj nikjér, nikjér tiste zadovóljnosti, ki jo je čutil nekdanj v otročjih letih pod slámnato streho rôjstnega dóma. In zdaj se vrača domóv.

Dospè gori do vrha ter se ustavi na poti. Pred njim je dolina, bel plašč je čez njo pregrnjen; in sredi doline stoji mala hiša na samem, njegova rojstna hiša. Dobro mu je znan nizki zid, znano mu je malo okno, na ktero naslonjen je v poletnih večerih, gledaje v zvézdnato nebó, molil večerno molitev; znana mu je stara jáblana in kamenita miza v njeni senci, kjer je nekdanj po zimi zidal snežene cerkve; znan mu je klanček za skednjem, kjer se je s svôjimi továriši vozil na sančicah, hlev, kjer so bile krave in voli, nekdanji njegovi továriši na paši. O, tačas mu je bila ta mala domačija svét, in v tem vesoljnem svetu je bilo vse lepó!

Dim se dviga izpòd strehe, tanek curek sívega dima, ki se kroži in valí kvišku, trga in zopet sprijemlje, naposled pak razgublja med modre oblake — podoba nášega življenja. In spomini iz otročjih let obhájajo popótnika, podobe se mu stvárijó v duhu. Vidi staro mater, za družino skrbečo, pred ognjiščem, kakó zamíšljeno rôke navzkríž drží pod pázdubo in zrè v ogenj in kuha; skrivno jej igra solza v trepálnicah, misli na-nj, ki ga dolgo ni bilo, ki jo je pozabil med tujim svetom. In „óče stari, moder mož“, mož trde skorje, pa dôbrega zrna, menda ravno živini poklada, števili, bóde li dosti klaje za zimo, števili, kedáj bo živine za eno tele več, kedáj bodo volíči za prodaj. Sêstrico pak si misli v hiši na klopi pred kolóvratom sedečo, kakó pridno prede in marsikáj ugiblje v mladi glavi. Takó

si domišljja potnik in naglo se spusti navzdól. Neznano hrepenenje se ga polasti, da bi brž videl svoje ljúbljence iz očí v očí, da bi od blizu videl in nagledal se znanih krajev prve mladosti.

Ubogi človek! Na um mu ne pride, da so leta tekla hitro, da je bela žena, smrt, tudi v samotno kočó potfkala in jo izpraznila, da bode srečal namesto znanih, morda tuje obraze.

J. Jurčič.

50. Gorjanski duhovnik.

Gost sneg naletuje. Nemo stojí samotna gorska vás, kjer so že ugásnile luči po ubožnih domih; mirno kipé visoke gore z gólimi gozdi, sívimi skálami. Zametene so vse gazi, više in više se dviguje bela odeja na tleh.

Srečen, kdor móre v taki snežni noči uživati pokoj na toplem, ali hudó je, kdor móra na ponočno dolgo pot! Glej, ondi iz vasí se bliža lúčica, zvonček poje v temò; zdajci moreš razlóčiti sivolásnega duhóvnika s cerkóvníkom in za njima možá v kmétiški obleki. Tam pri zadnji hiši zavíjejo vkreber; po debelem snegu stópajo v goro. V visokem selu koprní bolník po svetstvu za umirajoče; hiteti je treba, da se ne ločí duša od slabótnega telesa, preden ni správljena z Bogom.

Kakó je hitel nizdolu sin, da ustreže zadnji želji umirajočega očeta; s tresočó roko je pozvonil pri duhóvníku. Hudó mu je bilo, da móra tírati v mrzlo noč slabótnega gospoda, kateri je toli potreben mirú in toplote; boječe je stal pred njim in povešal očí, izrekajóč svojo prošnjo — ena sama mehka beseda je storila, da je dvignil glavo in pogledal v mile očí duhóvnega očeta, potém pa je stopil bliže in iskreno poljubil velo suhotno roko. Ko bi ne bil znal nikdar popréj, zakáj ves pogorski narod daleč v okrožji toli verno ljubi pastirja svójega, védel bi bil v tem hipu!

Med gorami je osivél dobrotni mož; malo ne do zádnejega župljana je pokopal iz préjšnjega rodú, krstil vse mladénice, vsa dekleta, katera sedáj še ne míslijo na smrt, učil jih tudi z očétovsko rahlo besedo; brez števila rók je zvezal pred oltarjem, delíl radost s svôjimi župljani, bil jim zvest tolažník v nesrečah. Ločen od vsega svetá, si je ustvarjal nov svét; plemenít poslanec božji je z mílimi opomini,

s presrčno prijazno besedo blažil trdosti, kákeršne se vsekdar pojavljajo pri gorskih ljudéh, in seme, katero je sejál v njih srca, je rodilo bogát sad. Kadar mu bóde stópiti pred sodni stol, stopil bóde z lahko vestjó, ker vé, da je prav razumel vzvišeni svoj pozív, ker vé, da se ni nikdar strašil truda, ko je bilo treba učiti in tudi svariti. Skrben oče je, ki s svetlim vzgledom odvráča deco svojo od zlega ter jo polágoma vódi do nrávnega življenja — takó je živel pošteno in osivél častno med ljudstvom svojim!

Na-se misli málokdej, na vérnike svoje vselej. Jedno mu je, ali ga klíčejo k bolniku od blizu ali od daleč, bódi si po dnevi, bódi si o pólnoči; ako je slabotno teló, šibák ni duh. Prav ta krepki duh pa hoče, da se teló ne pokarja slabosti, katero prinášajo stara leta; šibeče noge mórajo hôditi, utrújene očí mórajo glédati. Njemu je dano, da ublaži strahoto smrti, in čéstokrat, kadar odhaja, pustí v siromaškem domu tudi dar človekoljubja za telesne potrebe bolnikove. Saj pozná življenje v teh tesnih prostorih kakor málokdo! Bolnika, ki vzdihá na trdem ležišči, utegnilo bi okrepiti zdravilo, ali pri hiši ni tóliko, da bi mu kupili kóličkaj bóljšega okrepila. Kadar ga zagrêbejo, tedáj še le trka prava potreba na vrata! Tolažilna beseda, ako tudi še takó presrčna in sočutna, ne prežene bede; dejanske pomoči je treba. Glej, in čéstokrat odprè dušni pastír skriven predálček, kjer je spravljen težko prislúženi denár, in legák, srečen nasméh mu igrá na ustnih. Njemu ni treba dosti, in s seboj ne vzame ničesar. Ali ti novci mórejo vsaj za nekaj časa odgnati skelečo lákoto od praga zapuščeni družini — zató daje rad, in mnoga srca blagoslávljajo blázega duhóvnega očeta.

Takšno je delovanje možá, nepoznáneга v svetu. Kdó vé med šumnim življenjem, kakšen zlat značaj deluje v skriti gorski vasi, in kadar ga zagrne grob, kdó li bóde ondi plakal za njim? Kratko novóst bodo čitali ljudjé, da je nekjé v hribih umrl ta in ta, star tóliko in tóliko, zvest do zádnjega diha pozivu svôjemu, in potém ga pozábijo. Saj ga niti poznali niso! Ali v hvaležnih srcih preprostih gorjanov ne bóde zabljén! Mah bóde prerastel gomilo njegovo, ali krepko bóde živelá med gorami povést o plemenitem moži, kákeršnih svét nima mnogo. In če zajde tujec med goré, strmèč bóde poslušal povést in se čudil visokosti plemenitega dúšnega pastirja!

A. Funtek.

51. Vojaki pridejo na Polico.

Polica je precèj velika vás, imá blizu 60 hiš, in prijazna, četudi majhna graščina stoji komaj dober streljáj daleč zunaj vasi na nizkem holmcu, od koder se prav lepó vidí po vsej dolini.

Na Polici stanuje župàn z vso sosesko. Poličanje so miren in blag narod, pridno obdelújejo svojo zemljo, kakor so se naučili od svojih dedov in pradedov; polèg so pa tudi veseli, in vsako nedeljo so vse tri krčme polne dobrovoljnih gostov.

Iz tega idličnega mirú zdrami Poličane glas, da pridejo v vás vojaki in še celó — huzarji. Lahko bi na prste ene same roke seštel vse Poličane, ki so videli kdáj družega kónjika nego svetega Martina v župnijski cerkvi na stranskem oltarji. Izprva ni tega nihčè verjél, ali kakor bi jih bil s kropom poparil, vsi so povésili glave, ko pridejo neki dan oče župàn kláverni iz komisije in z žalostnim obrazom pritrdijo, da je res, kar je raznesla govorica po deželi. Huzarji bodo res prišli, skoro cel eskadrón, le to se še prav ne vé kedáj.

Ali bolj nego vsem drugim je šlo to po glavi očetu županu. Ko bi župàn že ne bil imél sivih las, gotovo bi mu bili osiveli v teh dneh. Bolj nego kdáj se je kesál zdaj, da se pri zadnji volitvi ni odpovedal tej časti. Ni se ravno bal mnogih sítnostij in opravlí, najbolj ga je morilo, da ne zna nemški govoriti, še manj pa brati. Sosed ga je sicèr tolažil s tem, da govore huzarji, kakor je on slišal, samó madžarski — ali tudi to ga ni moglo s pridom utéšiti. On misli na vse strani, kakó bi si pomagal v tej zadregi. Naposled se le domisli — Matizlja.

Matizelj je bil edini človek v vasi, ki je znal za silo nemški brati in govoriti, seveda razven grajske gospòde, s katero pa župàn ni imél rad oprávití, ker je imela soseska z graščakom veliko in staro pravdo zaradi nékega gozda. Ali z Matizljem je bila zopet grozna sitnost. Prvič je bil rédkokedaj domá, in če se je tudi držal dóma, je bil málokedaj trezen, in polèg je imél še to napako, da je bil zeló razmišljen in v tej razmišljenosti si je mársikaj prisvojil, kar ni bilo njegovo, zató je prihajal pogóstoma z gosposko navzkriž, ljudje so pa popôlnoma govorili, da imá predolge prste.

Tisto popoldne, ko so župàn prinesli žalostno novico iz mesta, prebudil se je Matizelj rávnokar na svislih, in premišljuje nečímernost

tega svetá, je stopal počasno po vasi. Kar zasliši županov glas: „Mitizelj, pojdi no malo k nam, da nam kaj povéš!“

„Káj vam hočem jaz povédati, ko samí več veste nego jaz,“ odreže se Matizelj, pa ves zavzét, odkód danes tólika prijaznost župánova, vendar stopi v hišo. Tu ne vé, bi li verjél svojim očém ali ne, župán je postavil predenj políč vina in hleb kruha.

„Na, jej in pij, če si potreben, pa povéj mi, kaki ljudjé so ti huzarji, ker se jih vse bojí. Ti si bil sam voják, pa boš najboljše védel povédati, so li res taki hrustje, kakor se pripoveduje.“

„No, in pa kakšni! To vam rečem, vso vás vam bodo obrnili!“ — in že je imél polno bisago lažj priprávljenih, pa hitro mu šine misel skozi glavo, da tu ni varno legati se, ker se bodo ljudjé kmalu sami prepričali, torej hitro popravi: „Vsaj slišal sem takó, ker sam jih nisem videl.“

„Káj? huzarjev nisi videl, pa si štirinájst let komís jedel; káj si pa vendar delal?“

„Káj sem delal? Na to je težko odgovoriti: veliko in pa ničesar. V tistem času, ko sem jaz nosil belo suknjo, je bil mir, in vseh štirinájst let nisem prišél iz Ljubljane, le enkrat smo šli pomagat begunov lovít po Kámníških planinah. Takrát je bilo žalostno za vojaka, zdaj vsaj káj vidi po svetu.“

„Ali huzarji pa vendar tudi nášega cesarja slúžijo, in ko bi bili še taki porédneži, saj je vendar še pravica na svetu.“

„Je, je pravica, todà visoko je položena.“

„Naj že bodo, kákeršni hóčejo, bódemo že kakó izhájali, saj ljudjé so véndarle.“

„To vam rečem, vsak voják je revež, da vam ni treba večjega iskati. Če je še takó velik gospód, naj si tudi rdeče hlače nosi, vendar nima svoje glave, kakor je nima prosták, ki mora frájtarja poslušati.“

„Res je, res, prav praviš.“

Potém je Matizelj županu še veliko pripovedováł o težavah in sítnostih vojáškega stanú. Ko je bil pa z vinom že pri kraji, reče mu župán:

„Matizelj, vidiš, jaz sem takó-le mislil: ti znaš nemški govoriti in brati, ti bi mi najboljše mogel pomágati huzarje nastániti, ker nemški bodo nekteri gotovo znali ali vsaj nemško pismo bodo s seboj

prinesli. Torej mislim, da bi dobro bilo, ko bi se dóma držal, da mi boš pri rokah. Pričakujem jih vsak dan.“

„Že prav, oče, že prav, bomo že naredili, kakor móra biti. To bo naša skrb. Prosim vas, ker ste mi že z vinom postregli, posodite mi še pipo tobaka.“

Župàn mu ga dá z veseljem. Matizelj ga zasmodí in gre počasi iz hiše. Še nikoli ni takó počasno in mogočno stopal po vasi kakor danes, pa káj bi tudi ne, saj je najjemenitnejša oseba v vsej vasi.

Malo dnij potèm se je raznesel po vsej vasi glas, da pridejo huzarji. Možjé so proti večeru po dva ali po trije skupaj stali in se poménkovali o rdečehláchnikih, ker tóliko so že izvédeli, da imajo vsi rdeče hlače. Tudi krčme so se ta večér bolj napolnile, nego je bilo sicér navada o délavnikih; posebno pri Nepotrébniku so bile vse mize zasédene. Nepotrébnik je še le pred enim letom začél krčmáriti, in ker so vsi vaščanje míslili, da sta na Polici dosti dve krčmi, prijelo se je nôvega krčmarja ime ‚Nepotrébnik‘, in od početka je bilo res vídeti, kakor bi bil nepotreben, in morebiti še ni kmalu imél tóliko gostov kakor nocój. Tega pa ni bilo krivo njegovo vino, marveč vse nekaj drúzega. Nepotrébnikov sin, ki v mestu hodi v šolo, je prinesel lani, ko je prišél na počitnice, s seboj podobo, katero je nabíl na hlevna vrata. Na podobi je bilo naslíkanih šest huzarjev, vsi od glave do petá rdeči kakor makov cvet, vsi so imeli neznano hude obraze, brke navíhane in sablje zamáhnjene. Do danes se nihče ni zmenil za to podobo, le Nepotrébnikov hlapec, ki bi k letu moral dobiti list za vojake, ogledovál jih je časih s plahim srcem. Danes proti večeru je pa vsa vás rómala do Nepotrébnikovega hleva, in možé, ki so prišli že do hleva, té je Nepotrébnik lahko pregovoril, da so stopili še čez dvorišče v hišo in dali za políč vina.

Tu je imél danes posebno Matizelj vesel dan, od vseh straníj so mu napívali ter ga izpraševali. Matizelj, ki je bil pri županu še zeló pohleven, navzél se je tu vínskega duhá in je vse drugače govoril; posebno ker je tudi on videl podobo na hlevnih vratih, bíl je naglo cel vedež. Zdaj jih je znal takó opisovati, kakor bi bil najmanj desét let služil ž njimi. Seveda jih je opisal, da se Bogú smili. Govoré takó, da jih živa duša ne razume, vedno se bíjejo s Turkom in so na pol divjaki, tóliko da otrók ne žro.

Precèj pozno so se možjé razšli, pobiti in zamišljeni. Na poti dregne Matizlja Piškúr, ki je imél malo kramo v vasi, ter ga povpraša, káj huzarji najrajši jedó.

„Samo suho slanino!“ odgovorí mu Matizelj, bržkone zató, ker jo je on neizrečeno rad jedel. Piškúr si je prècej drugo jutro naročil cel bòh.

Drugi dan popoldne kar nágloma nastane velik hrup po vasi. Otroci, ki so se igrali pri mlaki zunaj vasi, so prihrumeli z neznanim vpitjem v vás.

„So že tukaj, so že tukaj!“ kričé vsi na vse grlo, in kmalu za njimi pripodí Móčnikov Anžek v največjem diru svojo mavro, ki se je mirno pasla ob cesti. Otročja drhál vedno bolj narasta, in vsi tekó kričé v dolnji konec. Na ta krik privró ljudjé iz vseh hiš na úlice ter glédajo proti kapélici, kjer pripelje cesta čez majhen klanec. Nobeden ni povprašal, kdó prihaja, vsi so razumeli otročji vrišč.

Zdaj se prikázeta izzà známenja dva huzarja, ki se pa nista takó drvila, kakor onih šest na Nepotrénikovem hlevu, marveč prav zložno sta jáhala proti vasi, tudi nista imela golih sabelj, kar je ljudi precèj potolažilo. Pod lipo, ki stóji pred cérkvijo v gornjem konci, se ustávita in poskáčeta s kónj; župàn pa, ki je tudi slišal otroški krik, hití v eni sapi k njima. En huzár odprè svojo veliko rdečo listnico, vzame iz nje pismo z velikim pečatom ter je dá županu. V tem so pa pristopili tudi drugi možjé in so čez županove rame ogledovali pismo, katero je župàn preobračal na vse strani in zajedno z rokama pripovedováł huzárjema, da ne zna brati, a tudi ta dva sta mígala z ramami.

„Kjé je Matizelj? Zlodej védi, kjé ga pes drží! Pójdite ga iskát!“ reče župàn fantalinom, ki so prišli počasi bliže. Kakor blisk jo uderó fantje po vasi, in „Matizelj! Matizelj!“ razlévalo se je na vse kraje. Matizelj je bil za trenutek najimenítnejša oseba v vsej vasi. V tem, ko so otroci iskali Matizlja, ogledovali so ljudjé, katerih se je čimdalje več zbíralo, natanko huzarja. Najčúdnjše se je zdelo vsem, da ta dva nímata rdečih hlač, marveč da sta vsa modra kakor plavica v pšenici; tudi se je ljudém dobro zdelo, da nista imela tako hudih brk, in Nepotrénikov hlapec, ki je gledal izzà vrtnega plota, je rekel, da ta dva nista na pol takó huda vídeti,

kakor so oni na vratih. Da bi pa huzarja ne čakala predolgo zunaj in da bi morebiti ne bila nevoljna, namigne jima župàn z očmi in z rokama, naj gresta ž njim. Huzarja prímeta vsak svôjega konja za uzdo in gresta peš za županom, ki zamišljeno ogleduje véliki pečát na pismu.

Otroci so prevpili vso vás, poglédali v vse krčme, povpraševali po vseh hišah, v katerih se je navadno oglašal Matizelj. Ali vse zamàn! Matizlja ni bilo nikjér, ravno danes, ko ga je bilo najbolj treba, je izginil. Pri zadnji hiši so še le izvédeli, da je šel z bližnjim mesarjem na Kozje Brdo koštrunov kupovát. Župàn je bil v veliki stiski, káj naj počnè; pismo se véndarle móra prebrati. Napravi se, vzame pismo in gre ž njim v grad, če tudi nerád.

Gospá mu rada prebere písmo, iz katérega se je izvédelo, da pride jutri stoindvajset kónjikov, za katere móra vás pripraviti stanovanje in živež. Za stótnika in porócnika z dvema služábnikom vred je bilo pripravljeno v gradu, druge je pa župàn še tisto popoldne z občinskimi svetovavci razdelil med vaščane, navadno v vsako hišo po dva, le kóčarji so bili prosti, zató so pa župàn in še nekateri drugi trdnejši kmetje vzeli po tri. Óna dva, ki sta prinesla pismo, sta ostala takòj pri županu.

Drugo jutro okoli enajstih so se zaslíšale trobente, in od známenja se je valíl prah kakor siv oblák proti vasi; niti kónjikov niti kónj ni bilo vídeti iz prahú, čule so se le trobente in peketanje konjskih kopít. Župàn s svôjima huzárjema jim hití naproti. Po dva in dva so jézdili v vás in se postavili v red pred cérkvijo. Župàn hitro pristopi z zeleno kápico v roki k stótniku in porócniku, ki sta poskakala s kónj, in ja ponižno pozdravlja. Nista ga sicér razumela, ali tóliko sta vídela, da jima velí, naj gresta ž njim. Župàn ja pelje naravnost proti graščini, in ko so zavili za cerkev, poskakali so tudi huzarji raz konje, in občinski svetovavci so jih jeli deliti po hišah. Skoro vsak gospodár je prišél sam ter je vzel dva ali tri možé, kólikor mu jih je bilo naménjenih, in kmalu se je izpraznil prostor pred cérkvijo. Ko je poldne zazvonilo, sedéli so že vsi pri polnih skledah.

Fran Erjavec.

52. Vélíka noč v Cárigradu.

Mar li v turškem Cárigradu tudi praznújejo vélíko noč? — Dà, pa seveda ne Turki, ampak med njimi živeči krščanje, katerih je na Turškem zlasti v večjih mestih precejšnje število. Bilo je l. 1886., ko sem tudi jaz bil tam o velikonočnem času ter praznovál kot tujec med tujci in drugoverci ta vélíki dan Gospodov.

O takih práznikih je pač najprijétnejše biti domá v krogu svojih rodíteljev, bratov in sester, blizu svojih prijáteljev in znancev. To vé jako dobro vsak diják, ki se šola v mestu, oddáljenem od domačega kraja. Kakó si želi velikonočnih počitnic! Že več dnij popréj misli na pirhe, potvice, kolače in klobase, ki ga bodo čakali na domači mizi; v duhu že gleda vesele obraze svojih ljudj, sedečih okolu nje, a sredi med njimi on — diják, ki sme ponosen biti na to imé, ako zasluži po svojem umu in vedenji, da je nosi. To bo pri-povedovanja, rádoti in petja, kakor bi ga težko našel pri bogato obloženi mizi najvéčjega bogatina! Na vélíko noč vlada v vsaki krščanski hiši iskreno veselje, kajti vse ude družine spaja prava ljubezen, njih srca polni čuvstvo pobóžnosti, in njih duh je vzvišen nad vsakdanje, pozémeljske reči. „Aleluja! Veselimo se! Danes je vélíka noč!“ to je geslo vse družine. „Hvala Bogú, da smo jo učákali!“ naglaša večkrat gospodár; — „Bog vé, bódemo li dočákali druge,“ dostavlja gospodinja.

Ako je človek na ta praznik daleč od domovine v tujem svetu, vzbújajo se mu s posebno živostjo spomini na óna leta, ko je še praznovál vélíko noč na domačih tleh v krogu svojih ljúbljencev. Tém spominom je pridružena neka otožnost, ktere se ne moreš otresti, ktero moreš samó oblážití, ako vidiš ali čuješ spet nekaj podobnega onim slikam in onim glasovom, ki so ti ostali v živem spominu iz onih srečnih časov. V takem položaji je pa potém vsaka podobna reč dvojne vrédnosti in vpliva na človeško srcé z izredno močjó.

V Carigradu sem stanováł v neki ógrski gostílnici, ležeči v najlepšem delu mesta — v Peri. Támošnji prebivavci so večínoma krščanje francoske, italijanske, grške, armenske, ruske in nemške národnosti. Oni, katerim so se že dedje in pradedje preselili sem, so sicér ohranili vero svojo in jezik, a imenújejo se z obćim imenom

„Levantinci“, naj bodo ktere kòli národnosti. Zató čuješ v Cárigradu vse mogoče jezike iz vseh delov svetá; to ti je pravi Bábilon. Samó v krščanski veri nahaja se ona vez, ktera jih druží v jedno celoto, zlasti ob vélikih práznikih, kadar se praznújejo po grško-vzhodnem in rimsko-katolíškem koledarji ênega in ístega dne. Takó je bilo tudi za môjega bivanja v Cárigradu; imél sem torej najlepšo príliko, opazovati prázniške običaje.

Že o pólnoči me je prebudilo pogostno streljanje iz spanja. Cerkveni zvonovi so se oglasili iz raznih cerkvá ter prijetno doneli v nočni tíšini. Turške oblasti dovoljújejo na ta dan krščanom zvonjenje celó po noči, dasi je fanátični Turki neradi poslušájo. Sicér pa je turških prebivavcev v Peri le jako malo, a do njhovega méstnega okraja, imenovánega Stambul, ki leži na drugi strani „Zlátega roga“, se ne čuje menda zvonjenje mnogo.

Rusi, Grki in Armenci praznújejo vstajenje že o pólnoči. Vse je na nogah. Po mestu vrví kočija za kočijo, ob stranéh po úlicah pa se drvé cele trume ljudij, vsak s svečo v rokah. Okolu cerkve se napravi sredi noči izprevod; na tísoče lučij brlí od daleč nalík bíserom na črnem plašči; sliši se cerkveno petje: „Hristos voskrese! (Kristus je vstal) Aleluja!“ Pred cérkvijo se začnó spúščati v zrak rakete, pókanje se množí, zvonjenje se nadaljuje, in v tem svečanem trenutku se poljúbljajo članovi iste mátere cerkve med sebój kakor bratje in sestre, zmirom ponavljajóč besede: „Hristos voskrese! Vo istino voskrese! (Kristus je vstal! V resnici je vstal!)“ Pred ruskó cérkvijo čuješ seveda ruske, pred grško pa grške molitve in pozdrave.

Ko je končana okoli treh popólnoči slavnost vstajenja pri ruskih, grških in armenskih cerkvah, začnó vábiti zvonovi v katolíške cerkve, kterih je tudi nekóliko, kajti vsaka národnost ali vsaka večja država imá blizu poslanstva tudi cerkev, ktero pohájajo največ njeni podániki. Avstrijci hódijo v cérkvico Matere božje, ki stoji v glavni úlici Pere. Prihájajo tja tudi drúgoverci, že iz radovédnosti in zarád krásnega petja, ki se sliši s kora. Cérkvica je bila natláčena ljudstva. Tu pa tam je bilo videti tudi fesov na glavah; kajti Turki prihájajo v krščanske cerkve, ne da bi sneli pokrivala z glave, ktere sploh nikdar ne odkrívajo; sicér pa se védejo jako dostojno, takó da ne mótiyo nikogar v njegovi pobožnosti. Sploh pa se mi vidi, da je pobožnost mnogo bolj obča v cerkvah na tujem, kjer se

nahájajo krščanje med drugoverci; kajti tukaj je za nje edino zavetje hiša božja, to je edino mesto, kjer je vse napravljeno takó kakor v domači cerkvi. Glas duhovnikov in sveti obredi so isti kakor domá; sliši se istotako „dominus vobiscum“ in „aleluja“ kakor pred domačim oltarjem. Kakó mило doné tukaj orgle, kakó ubrano pojó zvonovi — vse kakor domá. Cérkvica je okrašena, mnogo sveč je prižganih na vseh stranéh — pa vidim, da še več solzíc igrá v očéh pričujočih pobóžnikov, kateri so v duhu gotovo daleč, daleč od Cári-grada in mordà visoko nad zemljo, na kateri smo vsi tujci. Tukaj so duhovnikove besede: „Gospód z vami!“ mnogo pomenljívejše nego domá, kadar smo med svôjimi ljudmi; tukaj se čútimo osámljene, in ako si nismo v svesti, da je „Gospód z nami“ in njegov angel, težko nam bo hóditi po nevarnih potih v tujih deželah. „Kdor móliti ne zna, naj gre na morjé,“ pravi star pregovor; jaz bi pa dostavil: „ali pa naj gre med drugoverce — n. pr. med mohamedance.“ Tam mu postane tudi iz mlačne vere živo prepričanje; v cerkvenih obredih, kateri se mu domá mordà vídijo prazni, našel bo pravi pomèn, in glas duhovnikov pa mило petje zbránega národa mu bóde ségalo do srcá. Trdosrčen móra biti človek, jako trdosrčen, ako mu med božjo službo ne igrajo v očéh solzé, ktere dájejo duška prenapôlnjenemu srcu.

Postál je prekrasen dan. Spomlád je povsód mila in lepa, a v Cárigradu je upráv rajska. Sinje — pa kakó lepó sinje — nebó se razprostira nad obali „Zlátega roga“ in Bóspora, kateri delí tukaj Evropo od Ázije. Gredóč iz cerkve sem se večkrat oziral po šarnih prizorih, ki so se izpreminjali na vsakem oglu úlice. Kóliko raznih prázničnih nošenj v različnih živih barvah, tu pa tam jako okusno zloženih, tam zopet kričéčih in spominjajočih človeka, da se nahaja na vzhodu, kjer je domišljija posebno bujna in okús od nášega zapádnega popôlnoma različen! Pa danes me le mótiyo taki prizori; to se vidi tudi druge dní. A danes je véliki dan Gospodov. V hramu božjem sem dobíl ugodnih vtiskov za svojo dušo, kréniti hočem v večji hram božji, nad katerim je razpeto ono krasno sinje nebó — ven grem iz méstnega hrušča v prsto naravo, ktera tudi praznuje svoje „voskresenje“ t. j. probujenje svoje iz zímскеga spanja.

Čim bolj se oddaljujem od središča, tèm bolj redke postájejo liše, med ktérimi se prostirajo lepi vrti. V njih je že vse zeleno, prijetno diši različno cvetje, sliši se žvrgolenje ptic kakor po domačem

logu. Stopim v vrt, ki je imél napis „Café“. Kakó krasen razgléd se mi odprè na vse strani! Po Bósporu plávajo ladje, večje in manjše, na njih vibrajo zastave vseh mogočih držav. Vse mrgolí sem ter tja, kakor da plávajo trope vodnih ptic po vrtnem jézeru. Na obrežji stojé krasne palače súltanove in njegovih dvornih dostojánstvenikov. Bolj ven v „Bujuk-deré“ se vídijo letovišča raznih poslancev in bogatinov. Na nasprotnem bregu gledaš široko mesto Skútari, obkóljeno s krásnimi letovišči bogatih grških in armenskih trgovcev, a za njim se razprostírajó turška, gaju podobna pokopališča. V sinji daljini pa se vídijo maloazijske gore z ráznimi zgodovinsko znamenítimi imeni.

Krasno, divno krasno ležo imá Cárigrad; in ko bi imela vsa Evropa samó eno prestolno mesto, ne mogla bi si izbrati lépséga in krasnéjšega, nego je Cárigrad.

A. Bezenšek.

53. Pomorščákovo življenje.

Bilo je 18. avgusta leta 1873.; ležali smo s tedanjo največjo avstrijsko ladjo oklópnico „Lisso“ pred tržaškim pristaniščem ter slavili z gromom velikanskih topov rojstni dan nášega najvišjega vójnega poveljnika, presvétlega cesarja Francíška Jožefa I., ko nam dojde nenádoma telegrafsko povelje, pripraviti se na daljno potovanje po širnem morji. Kar nas je bilo samcev, smo vzprejeli to povelje z veliko rádostjo; kajti izpolnila se nam bo vendar enkrat srčna želja, zapustiti za nekóliko časa domača obrežja ter oglédati si nekóliko tudi tuja morja, tuje dežele in do zdaj še nepoznata mesta. Drugače pa je bilo pri srci onim, ki so bili ožénjeni; nenádoma smo mórali zapustiti pristanišče, in ni jim bilo možno, pritisniti še enkrat pred odhodom na prsi svoje drage soproge in poljúbiti svoje ljube dece; brez ločitve smo odrínili na daljno pot, ne vedé, kedáj se zopet vrnemo. In pomorščaki, katerim sicér prisvájajo malo sočutja, v takem času vendar nismo takó trdega srca, da bi ne umeli solz v očesu svójega bližnjika, celó svójega továriša.

Prva in glavna stvar je bila preskrbeti blagájnico z zlatom ter ukrácati vsakovírstnega živeža in premoga za tri mésece, da vsaj za tóliko časa ni treba trósiti novcev po inozemskem za veliko dražje in

čestokrat mnogo slabše blagó. Pripravile in oskrbele so se še druge malénkosti, in 24. avgusta smo zapustili tržaško pristanišče ter odpluli doli po Jadranskem morji.

Pri odhodu se nam je pripetila na morji ne redka nesreča. Komaj se je bila začela gíbatí kolosalna ladja, prestraši nas vpitje, da je pomorščák padel čez krov. Urno plánemo na krov in zapázimo, kakó ubožec plava že daleč za nami, in akoprám se ladja ustavi in póšljemo nesréčniku čoln naproti, doseči ga vendar niso več mogli, ker je morjé gnalo silno visoke valove, kateri so ga bili pogóltíli kmalu pred našimi očmí. Pozneje nam je bilo objávljeno, da je morjé zaneslo mrtvega pomorščaka med skalovje pri tržaškem svetílniku, kjer so ga našli in spodobno pokopali.

Začetek nášega potovanja je bil torej nesrečen, in babjeverci so nam prerokovali nezgodo za vso našo vožnjo; a hvala Bogú, da se jim ni izpolnila njihova volja; kajti to je bila edina nezgoda, katera nas je zadela.

Dolga pot je, preorati vso Ádrijo od sévera do juga, preplávati Jóniško morje, kréniti okoli Grecije med Kikladske otoke in čez Egejsko morjé do Smírenskega zaliva! Vozili smo se celih desét dolgočasnih dnij, v katerih časi ni moglo okó zazreti okoli sebe ničesar nego neizmerno morsko planjavo in sem ter tja svetlobela jadra samotne ladje, katera se je kakor mi borila s penéčimi valovi, da bi prej dospela do svôjega zaželjénega smotra. Oglejmo si torej med temi dôlgimi desétimi dnevi nekóliko od blizu pravo pomorščákovo življenje.

Vojna ladja se móre primérjati vojáščnici na suhem, todà s tem razločkom, da smo na ladji, posebno na širokem morji, navézani vsi takó drug na drúzega, da se móramo zmátrati za ude ene obítelji, a na suhem hodi vsak svojo pot. In to tudi drugače ne móre biti; na majhnem prostoru nas je živeló skupaj 550 osób; razumeva se torej, da smo mórali poznati drug drúzega od obličja do obličja, in kamor se je človek ozírl, je videl znan obráz. V takih razmerah se sklépajo prijáteljstva, katera veljajo mnógokrat vse poznejše življenje. Vsi imamo enake pravice, enako odgovornost, skupno veselje, skupno žalost; drug móra iti drúgemu na roko in drug potrpeti z drugim, da vlada mir in edinost v tej velikanski družini.

Za ránega jutra se razlega trobentačev rog po prostorih ladje ter budí moštvo in částnike na noge. In tedáj se začénja življenje in vršenje po vsej ladji kakor v velikem panji, kadar se zjutraj čebele naprávljajo na pašo. Todà mi ostanimo rajši še dobro uro v gorki póstelji; tudi vam ne bi svétoval zdaj že hôditi na krov; kajti nevarnost je, da bi vas ne odnesla povodenj; krov però namreč na vse zgodaj in snážijo ladjo od zunaj in od znotraj ter plúskajo z morsko vodo okoli, da bi kmalu vse odplávi, ako bi ne bilo také dobro pribito ali privézano. Pustimo jih tudi, da razpnó jadra na jutranjem solnei in prezráčijo ladji vse prostore ter počákajmo do osmih zjutraj, da razvijó zastavo. In glejte, da smo tudi zaspali, prebudila bi nas vojaška godba, katera gode o tej svečánosti mogočno cesarsko himno. Zdaj je torej čas, da vstánemo in odrínemo v obéd-nico posrkat svojo čokolado ali kavo in potém pogledat na krov, kjer so se menda že posušila známenja zjútranje povodnji.

Voda je sicér opráвила svoj posel, a na svojo ladjo ponosni pomorščák še ne miruje ter zahteva, da se ladja obleče vsako jutro v čisto, práznično obleko. Pazite torej, kakó svetlijo pomorščaki vso kovino, bódisi železo, med ali baker, visoko na jádrnikih, na krovu ali pod krovom. In zakáj tudi ne? Saj jim svira támo-le pri vélikem jádrniku vojaška godba za kratek čas, kakor bi bilo delo res také težko, da bi jim je mórali sladiti z godbo; todà míslimo si danes, da igrá nam na čast in poslušajmo; zagotavljam vas, da vam ne bo žal.

Todà godba kmalu odstopi in ob devetih se prično prave vojaške vaje. Kakor vsakdo také moram iti tudi jaz na svoj posel; vi pa ostanite támo-le na kasaretu, da ne boste nikomur na poti, in vídeli boste, kakó na mogočen glas povélnikov začné mrgoleti pomorščaki in plézati po vrvenih léstvicah na jádrnike v koš, kjer se kakor blisk razdelé po jádrnikih in rajnah, razvíjajo in zopet zavíjajo jadra, spuščajo rajne na krov in je zopet dvígajo na svoje mesto. Ko ste se naglédali teh nevarnih vaj, pri katerih móre vsak trenutek pomorščák pasti 30 metrov visoko na krov in si razbiti črepino, tedáj pôjdite v baterijo, kjer súčejo mogočne Krúppove topove in se vádijo rábiti jih o pravem času. Gorjé ladji, katero zadene tak projektíl! Ídite dalje in vídeli boste, kakó se tamo razlaga krmilo in njegòv pomèn, a pazite, da vas na vaši promenadi ne podere zopet druga četa pomorščakov,

kateri takó ognjevitó manevrújejo po ladji, kakor bi imeli Bog si ga védi kak prostor na razpoláganje. Pôjdite še skozi óna vrata iz baterije v sprednji del ladje in vídeli boste, kakó se naš kuhar v snežnobeli jópici ročno suče okoli želéznega ognjišča, dobro vedóč, da se bliža ura, ko bo moral pokázati svojo gastronómiško vednost.

Vratam na levi pa — ne svétoval bi vam bližati se, ako ste preméhkega srcá — tam je bólnica, tam gospoduje ládijski zdravník. Pôjdite rajši pa stopnicah pred nami, po katerih dospete nizko pod vodo, kamor solnce nikdar ne prisije, in uglédali boste velikansko mašino, gibalno moč, dušo vse ladje. Tukaj vlada mašiníst; tu je kováčnica, kjer poje kládivo po nakovalu, da se razlega po vseh spodnjih prostorih ladje. — Malo korakov nazáj zapázite starejšino med svôjimi pôlnimi sodi, vréčami in različnim žívežem, in ako se potrudíte po bližnjih stopnicah navzgór, dospete v elegantni oddelek ladje, do vélike dvorane in stanovalíšč ládijskemu štabu.

Opazovali ste med promenado na krovu částnika, pod krovom zdravnika in mašinista; posétite naposled tudi prijazno kabino, v kateri si računar beli glavo ter opazuje vse življenje na ladji od najbolj prozájične — od denarne strani. Vesél je vášega pohoda, ponudi vam mehke naslanjáč, da si nekóliko odpočijete, postreže vam tudi iz srca rad z čášico dôbrega črésnjevca ali dobre slívovke, zagotavlja vam, da vam bóde po njem bolje šel v slast drugi zajtrk, ki ga ravno naznanja trobente pomenljivi glas.

Tega klica nóčemo zamuditi. Urno torej popustí vsakdo svoje opravilo in se napotí v obédnico, iskat si pokrepčanja in razvedrenja po končanem delu. Vstopite tudi vi in vídeli boste, da življenje na morji ni ravno takó neprijetno, kakor si je misli mársikdo. Zajtrk nam diši, kakor bi prišli od najtéžjega dela, in med jedjó se pripoveduje marsikatera takó živahna, da bi človek lahko pozabil, da nas loči voda tóliko in tóliko mirijametrov od suhe zemlje.

Ob tem času obéduje tudi moštvo, in po obedu se privoščí vsej ladji ura splóšnega počitka. Trudni pomorščaki polézejo okoli po krovu in po bateriji ter si zapálijo pipo ali prižgó slastno cigareto; částniki pa si íščejo po prijetnih kabinah počitka, da nas vzdrami zopet krmílarjev zvon ob eni popoldne, kličóč nas vsákega na odménjeni mu posel. Tedáj se začénja zopet delo povsód: po jádrnikih, na krovu, v bateriji, nad vodó in pod vodó. Te splošne vaje trájajo

do petih popoldne, do glávnege obeda, kateri nas vse částnike zedini še enkrat v véliki dvorani. Žal, danes nas opozarja vse, da je že dolgo, kar smo ostávilí suho zemljo; mesto sočne in slastne pečenke se móramo zadovoljiti s slanico; mesto govédine in krepke mesne juhe móra dobra biti prežganka. A to nam ne kvari dobre volje; saj vemo, da dójdemo kmalu zopet v novo pristanišče, kjer nam bo prílíka, poravnati prebite nezgode. In božje kápljice, té nam je tudi še ostalo, da nam vedrí um in razveseljuje srcé.

Čas po obedu posvetí vsakdo svojim osebnim potrebám. Moštvo se razdelí v posebna krdela ter prične svoje navadne igre in svoja razveseljevanja. Tu se razgovárjajo znanci o domačih stvaréh, tam igrajo tómbolo; tu se čuje sramežljiva ístrska „Róžica rumena“, tam ona četa zopet z mogóčnimi glasovi poje slávnico „Králjeviču Marku“, da se razlega daleč okróg. In tudi částniki se zabávajo po svoje. Tu prinéseta dva vsak svoje citre v dvorano in igrata, da se človeku srcé smeje; tam se zaprè drug v svojo kabino in meloduje na svojo sentimentalno piščál; tukaj daruje v kotu pri mizi trojica bogu Bakhu, kakor bi ne bili prišli še le od obeda; pri oni zeleni mizi pa vídite zopet štiri druge razgrévati se pri taroku. Mársikdo pa se je izgubil takój po obedu v svojo célico, da číta zabavne ali poučne knjige, ali pa da piše dragim svojcem v domovino; kajti jutri bo padlo sidro v Smírenskem pristanišči, kjer bo imél prílíko, izročiti pismo pošti na zaželjeni naslòv.

Mene pa ne zanimlje niti vino niti igra, písati nimam nikomur, čítati me ne veseli, zatorej odrinem kmalu v svojo kabino k počítku ter pustím, da me vojaška godba, ki svira vsak večer po poldrugo uro na krovu, zaziblje v sladke sanje.

A. Ukmar.

54. Omika starih Slovanov.

Slovani so ud mnogobrójnega árijskega plemena, ki se je sčasoma razcepil na posámezne samostalne národe. Kot samostalen narod so zasedli Slovani evropsko nižino med gornjim Donom in Dneprom do vzhodnih obál Báltskega morjá in do srednje Visle, proti jugu pa do Prípeta. Od tod so se širili kasneje proti jugozahodu in séveru.

Prvo delo, katero so oprávljali naši dedje po krajih, kamor so dospeli, je bilo to, da so začeli křčiti les, sušiti močvirje in stávití svoje hramove. Kóliko truda, kóliko časa je trébalo za to, misli si vsakdo lahko sam. Zató tudi časa ni dognati; a smelo rěčemo, da se to ni zgodilo kasneje nego v petem stoletji pred Kristusom. Ali že tedàj so imeli Slovani precejšnjo omiko. Bávili so se s čebelarstvom, poljedelstvom in živinarstvom. Slovani so bili prvi, ki so iskali po neskončnih lípovih gozdih svoje domovine méd čébél, ki so napolnjevale v brezštevilih rojih lesovje, da so si dobávljali sladko jed in medico.

Že tedàj so poznali Slovani glavno orodje za poljedelstvo: plug, lemež, gredelj, plaz, oralo in brano; poznali so že žita, katera rástejo po vzhodni in srednji Evropi: rž, pšenico, ječmen, oves in prosó. Že tedàj so mleli žito na ročnem ali na vodnem mlinu in so si napravljali moko in mésili kruh. Poznali so pa že tudi repo, sočivje, grah, lečo in bob, mak, lan, konopljo in hmelj. Za jed jim je služilo mesó, katero so si pekli in kúhali. Od svoje živine so si pridobívali mleko in sir. Od sadnih drevés so imeli jáblano, hruško, višnjo, črešnjo, slivo in oreh. Pili so medico, ol in vino, s katerim so se seznanili po nemških sosedih na zahodu. Tudi sadjarstvo jim je že tedàj bilo znano v tem, da so cépili drevje, da je pitómijo.

Glavni opravke jim je bilo poljedelstvo, radi tega so imeli že zgodaj stalna selišča, vasí. Hiše so bile že tedàj primerno priprávljene in so imele: vežo, pívnico, streho, sleme, steno, vrata, prag, izbo, peč, mizo in klopi. Med hišo in med hlevom z gumnom je bil dvor, torej niso stanovali z živino pod isto streho.

Bojeviti niso bili, a branili so se hrabro in odločno. Gradili so si gradove, napravljali si okope, branili so se z lokom, s strélami, z mečem, s kopjém ali súlico, sekiro in nožem, s kijem ali z mlatom. Imeli so že ščit in šlem in oklepe.

Obitelj je bila uravnana po patriarhalni šegi: prebivavci ene vasí so bili v rodu po krvi, imeli so isto imé in skupno imetje. Volili so si starosto, kateri je upravljal vse, kar je zadévalo rod: darováł je bogovom, delil delo in sodil razprtije. Po njegovi smrti so izvolili najsposóbnejšega za nastópnika. Po načélniku so se imenovali ljudjé in vás. Iz več rodóv se je sestávljalo pleme, katéremu je stal na čelu zopet starosta, ki je bil vodja v vojski in je imél sicér v večjem področji iste pravice in dolžnosti kakor starosta v obítelji in v rodu.

Življenje slovansko je bilo нравno, naši pradedi niso poznali mnogoženstva, pri njih ni bilo súžnikov, s katerimi so se seznanili še le po vplivu drugih národov. Tedaj so se rodili že prvi pojmi o zákonih, akoravno lasti niso poznali, ker so živeli zádružno. Radi tega jim tudi dédiščina ni bila znana.

Po Gr. Kreku Fr. Hubád.

55. Uměšćanje koroških vojvod.

Dobro uro hodá od Celovca blizu ceste, ki pelje v Št. Vid, stoji prestara in prelepa cerkev: Gospá Sveta. Pol ure od tod proti zahodnji strani je župnijska vás Krnski grad. Tu pod Krnsko goro blizu cerkve sv. Petra so se svoje dni umešćevali koroški vójdove. Vetrinjski opát Jovan, ki je živel ob konci XIII. veka, popisuje nam to staroslavno svečanost blizu takó-le:

Pod Krnsko goro blizu cerkve sv. Petra je stal kamen, na katerem je sedél prosto rojèn kmet. Z eno roko je držal marógastega bika, z drugo pa kobilo enake barve. Ne daleč od njega je stal v sivi suknji in v kmetskih črevljih vójdova z deželno zastavo sredi svojih plemenítnikov in vítezov. Ko se približa vójdova, na pálico naslonjen, kmetu na kámenu, poprašá ga kmet v slovenskem jeziku: „Kdó se tam približuje?“ Nató odgovoré vsi okoli stoječi: „To je deželni knez“. Kmet dalje poprašá: „Ali bóde pravičen sodník, ki išče sreče domovine? Ali je prosto rojèn? Ali bo prijazen varih prave vere?“ Nató vsi odgovoré: „Je in vselej bóde.“ — „Pa po kateri pravici,“ reče kmet, „me móre pregnati z mójega sédeža?“ Vsi odgovoré: „Dobiš 60 beličev, marógastega bika, kobilo in obleko, ktero nosi zdaj knez, in prosta bóde tvoja hiša vseh davkov“.

Zdaj udari kmet kneza rahlo v lice, opominjajóč ga, naj bóde pravičen sodník, ter odstopi in odpelje živínčeti. Potém stopi knez na borni, neolépšani kamen, potegne meč, mahne ž njim na vse štiri vetrove in se zarotí, da bóde vsem sodník po dolžnosti in pravici.

S Krnske gore se napotí vójdova v gosposvetsko cerkev, kjer najvišji med duhóvniki poje véliko mašo in blagoslovi vójdovo po cerkveni šegi. Do zdaj je še vójdova zmirom nosil kmetsko obleko; potém pa se preobleče in sede k obedu. Pri obedu je vse veselo in dobre volje, in vsakovrstne zdravice se napívajo. Po dokončanem obedu

odrinejo vsi na bližnje Gosposvetsko polje; vójevoda sede na kamneni prestol, delí najeme (fevde) in dela pravico vsákemu, kdor jo išče pri njem.

A. Einspieler.

56. Črna kuga na Dúnaji.

Jako so se prestrášili Dúnajčanje, kakor nam pripovedújejo zgodovínarji, ko jim dojde glas, da se je na Madžarskem prikazala kuga. Pa kak je bil še le strah, ko se preselí prihodnje leto, t. j. leta 1679., strašna bolezen na Dunaj! V predmestji Leopóldovem so nájpopej zapazili morilko. Plazila se je nekaj časa le po predmestjih in se nahájala le bolj po stanovanjih révežev; míslili so torej, da imá bolezen svoje korenike v nesnážnosti in zaníknosti révežev — kar drzno prestopi tudi prag bogatinov in se vseli celó v palače velikašev!

Gospôda in tujci so bežali iz mesta, in poslanci tujih vlad so hiteli vsak na svoj dom, da bi utekli smrti. Verno ljudstvo je hitelo v mnóžicah v cerkve, da poprosi pomoči Ónega, kateri sam pomágati móre; mrtvaški zvon je pel neprenéhoma. Očitno so oklicávali, da je treba bolnikom strážnikov in da ni ljudíj, ki bi mrtvece pokopávali; očitno so ponújali visoke, visoke plače onim, kateri bi se ponúdili taki službi — zastónj! Siliti je mórala gosposka ljudí in loviti jih po kotih za taka opravila; celó zdravnike so mórali loviti in jih siliti k bolnikom v bolnišnice. Naposled so izpustili vse jetnike, da bi po bolnišnicah stregli bolnikom in pokopávali mrtvece. Že so bile bolnišnice polne, marsikoga je morilka na úlicah dohitela; v mestu in po predmestjih, na trgih in po úlicah, povsód je bilo vse polno bolnih, umirajočih, mrtvih ljudíj.

Govorica je bila: ta je umrl, oni umira, po onem bo kmalu! Kakor v vojake so lovili ljudí, da so mrtvece pokopávali. Ti so drdrali s svôjimi vozovi pa úlicah, nakládali mrtve in umirajoče ljudí vse na en kúp in jih sípali v eno jamo.

Na úlicah je vse hitelo, vse teklo, kakor bi jim gorelo za petami. Skrbno so se várovali, da ni drug drúgemu preblizu prišél, koga se dotaknil in se takó okužil; zapuščene so bile torej tudi cerkve, zapuščene izpovednice, kjer bi bili mogli dobiti réveži edínega tolažila.

In kaki prizori na úlicah! Tukaj hiša zaklénjena, vrata in okna priprta, ker je vse v njej pomrlo; pred ono je ležalo nakopičenega blagá, obleke in hišnega orodja, lépega in slábega, brez reda drugo vrh drúgega. Tam zopet so vzdigovali na voz ravno umršega očeta, na pragu je čepela njegova žena v zadnjih díhljajih, temno je zrlo vodeno njeno okó za njim — kròg nje je lazilo malo dete, jokaje objémalo mater in okúženo kmalu mrtvo obležalo. Tam je letelo število otročičev za vozom, na katerem so jim ležali rodítelji, soródniki in znanci mrtvi, kakor polena drug vrh drúgega nakopičeni. Naposled se je vlačilo tóliko malih zapuščenih sirót po mestu, da jih je dala gosposka na deželo odvesti in tam oskrbovati.

Takó silno je razsájala nemila črna smrt, da jih je od méseca prosinca do listopada samó v mestu umrlo 49.486, še več pa v predmestjih. Zapustila je naposled strašna morilka Dúnajčane. Preiskávali so hiše in po njih so našli še veliko, veliko trupel, seveda že na pol gnilih, nekaj kar v pósteljah, veliko na tleh: saródniki so jim pomrli, posli jih zapustili, ostali so brez jedí, brez pomoči in takó so pogínili strašno.

Res strašen vzglèd božje kazni! Taka šiba pa ni zadela le posámeznih mest in krajev, ampak rómala je večkrat od mesta do mesta, iz dežele v deželo po vsej Evropi. Tudi naše kraje je večkrat zadela, zlasti v Ljubljani je večkrat razsájala. Vzroka torej imamo, da klíčemo pri cerkvenih molitvah prav iz dna svojih src: „Gospód, reši nas kuge!“

A. Zupančič.

57. Turki pred Rádgono.

Leta 1418. so divjali Turki po Ógerskem. Pridérejo tudi na Štájersko ter oblézejo Rádgono. A Radgónčanje se bránijo krepko in póšljejo do vójvode Érnesta Želéznega¹⁾ v Gradec za pomoč. Ker je pa bila štájerska vojska premala, je prosil vójvoda pomoči tudi z Avstrijskega, s Kránjskega in s Koróškega. Na lípniškem polji je čakal pomočnikov. Dné 4. oktobra pride Nikoláj Frángipan. S Kránjskega je vodil 250, s Hrvátskega pa 800 kónjikov. Deželni glavár koroški je pa imél pod svojim poveljem 700 kónjikov in 2000 pešcev. Ti se združijo s Štájerci in jo udárijó proti Rádgoni.

¹⁾ Imenovali so ga Želéznega, ker je hodil vedno v železnem oklepu.

Áhmed-beg, turški poveljnik, naskakoval je med tem neprenehoma trdnjavo. Noč in dan niso imeli oblężenci miru.

Od treh stranj so naskakovali nevěrniki, samó ob Muri niso mogli do mesta. Rjové so drli proti zidovju, mōčne lestve so nosili s seboj, prislánjali so jih na zidovje ter po njih plézali kvišku. A Radgónčanom bílo je hrabro srcé v prsih, gosto so štrlela z ozidja kopjá proti sovražnikom, kakor toča je pádalo kámenje na turške glave. Z mōčnimi drogovi so odrivali lestve od zida, da so pobíjale Turke, lazeče po njih. Ali Áhmed-beg ne jenja; vedno nova krdela pošilja proti krščanom, črez mrtve svoje tovaríše se spénjajo mohamedani na zid. Moško se bránijo Radgónčanje, še žene in déklice pomagajo v boji, nósijo kámenje, polívajo Turke z vrelo vodo po glavah, obvezújejo ránjence. Na strani svōjega ženina je stala njegova nevesta na zidu. Sovražna puščica zadene ženina; neustrášena stopi nevesta na njegovo mesto, borí se, doklér ne pokosí tudi nje bela smrt. V prvem naskoku je padlo tri tisóč nevěrnikov. Naskakújejo v drugo, v tretje; ne polasté se mesta.

V Cmureku se ustavi Ěrnestova vojska, da počíje zadnjo noč pred bojem. Kmalu so spali vojaki, samó straže so bdele na vseh stranéh, da bi várovale krščane túrskega napada. Samó vōjvoda Ernest ne móre spati. Bilo je že pólnoči, kar pripelje straža mládega vojaka pred vōjvodo. Čelada pokriva mladéniču glavo, oklěp mu brani prsi, a lice mu je blede, glas se mu trese, ko začne pripovedovati: „Radgónčanje me pošíljajo prosit pomoči. Že dvanájstkrat je naskočil Turek mestno zidovje. Zidovje in stolpi so že skoro porúšeni. Kar je bilo krepkih možakov, pokosil jih je turški meč. Le starci in dečki se še bránijo. Včera j nas je napadel pri Ógerskih vratih. Že so omagovali branítelji. Turki so že plézali na zidovje, skoro so se polastili mesta. Kar prihruje zadnja pomóč. Ženske in device, kterim so pobili Turčini možé, očete, brate in ženine, opráville so se v orožje ubitih možakov. Ko je bila sila največja, prihrule so na ozidje, vrgle so sovražnika nazáj. Skoz sovražne trume nas je prodrlo nekóliko, ali samó mēni se je posréčilo priti do vas. Ne odlášajte s pomočjó, gospód!“

Takó gevorí junák. Jedva končá svoje poročilo, omahne brez zavesti na tla; čelada mu pade z glave, dolgi ženski lasjé se mu usújejo po ramah.

Prestrašen skoči Ernest na noge, sluga hoče pomagati ránjenemu junaku. Odpnè mu oklèp. Ali, o čudo, v oklepu ne najde junaka umirajoča junákinja je bila! Mlada devojka, ki je vodila zjutraj svoje družice v bój zoper mohamedane, je prodrla vrste sovražnikov, poročat vójvodi, kakó huda je v Rádgoni. Bog jej je dal moči, da je prinesla svoje poročilo, ali tu jo je poklical Vsemógočni k sebi. Rdeča kri je curljala iz rane, duša pa se je vzdígnila v nebesa.

Ernest ni čakal več zore. Trobente glas pokliče takój vojake na noge. Molcé se postávijo krdela v vrste ter odrínejo proti Rádgoni. Ko je zasijalo solnce na vzhodu, zaglédajo krščani turške šatore in obléženo mesto. Prestrašene jávljajo sovražnikove straže Áhmed-begu, da prihaja vójvoda Ernest s Štájerci, Korošci in Kranjci zvestim svojim Radgónčanom na pomoč. Hitro se uprè nasprótnikom. Vname se strašen bój. Krščanom na čelu seka Ernest Turčine; kakor snopje za žanjico so pádali Turki za njim. Ali kmalu ga obkoli divja truma mohamedanov, sovražno kopjé zadene vójvodovega konja, vójvoda pade na tla. Veseli zavpijejo Turki. A Bógomir Ravbar, kranjski junák, priskoči na pomoč, poseka Turke ter reši svójega gospodarja. Korošci med tem tudi niso držali križem rók. Junaški Kolnic je napadal sovražnike od straní, njihovo desno krilo zažene v beg. Ko izvé to Áhmed-beg, pride svojcem pomagat. Prestrašen jih vidi béžati. Ravno je podrl hrabri Kolnic dva turška povélnika pred sebjó. Mahne z mečem, prvi se zvalí s konja, mahne v drugo, drúgega prekolje. Besen od jeze se zakadí Áhmed-beg sam nad njega. Kolnic se ga ne ustraši. Mirno čaka svójega nasprótnika. Mirno odbija njegove udarce. Jezen udriha Turek po vítezu. V svoji jezi ne pazi dosti. Kolnic porabi príliko, spretno udari in izvije Áhmedu sabljo iz róke. Divje zatuli mohamedán, skoči med svojce, ki mu hité pomagat. Prvému iztrga sabljo iz rók in se zakadí zopet nad krščana. Od vseh straní pritiskajo sovražniki na njega. Huda je že pela Kólnicu. Le malo je imél še továrišev pri sebi, róka mu omaguje, na več krajih mu že curljá kri izpòd oklepa. Ko pride Áhmed blizu njega, udari Kolnic z vso silo po njem; rani ga, ali meč se mu zdrobí na drobne kosce. Srečno prestreže še s ščitom Turkov udarec. Pa káj bi mogel brez orožja! V tem hipu prihití Frángipan s Kranjci in s Hrvati. Kakor vihra pridirja na konji in zadene Áhmed-bega s kopjém takó dobro, da ga strmoglavi

raz konja. Po polzkih, krvavih tleh se pobira Áhmed-beg, a ne móre več na noge. Milo začnè prôsití, naj bi ga pustili živega, ali Frángipan mu porine kopjé v hudobno srcé. —

Po smrti svôjega povéljnika se spusté Turki v beg. Dva víteza Dietrichsteina pridêreta celó v turški tabor. Radgónčanje opázijo to z zidovja, plánejo iz mesta. Kakor hudoúrniki pritiskajo krščani od vseh straníj na mohamedane. Beguni niso védeli, kam bi se naj obrnili. Mnogo jih je poskakalo v Muro; reka je rdela od same sovražnikove krvi.

Ta dan jih je padlo 12.000 pešcev in 7300 kónjikov mohamedanov. Izmèd krščanov je padlo 1500 pešcev in 500 kónjikov; izmèd onih pa, ki so ostali še živi, je bil ranjen vsak tretji.

Takó je spodil Ernest Turke izprèd Rádgone; pa da niso bile Radgónčanke takó junaške, prišèl bi bil prepozno.

Z veselím navdúšenjem so prišli po boji krščani v mesto. Vójvoda sam pohvali Radgónčanke, odkaže jim del plena, ostali plen pa razdeli med svoje vojake in med cerkve.

Fr. Hubád.

58. Kakó je ujél vójvodič Evgén francóskega generala v njegovi lastni trdnjavi.

Leta 1700. je umrl kralj španjski Karol II. Po sorodstvu in po veljavnih pogodbah prišlo naj bi bilo španjsko kraljestvo v roke drúgega sina Léopolda I., némškega in rímskega cesarja iz slavne habsburške rodovine. Ali francoski kralj Lúdvik XIV. je bil pregovoril špánjskega kralja še pred smrtjo, da je napravil skrivno oporoko, v kateri je volil svoje kraljestvo Lúdvikovemu drúgemu vnuku, vójvodi Filipu Anžovínskemu. Komaj je zatisnil Karol II. oči, je Lúdvik XIV. dal zasestí po svojih vojakih Špánijo v imenu svôjega vnuka. Take krivice Léopold I. seveda ni smel trpeti. Zató se začnè takó imenovana španjska naslédstvena vojna, ki je trajala celih trinájst let.

Proti francoski vojski na Italijanskem pošlje cesar svôjega slávnega vojskovodjo vójvodiča Evgena. Ali francoski generali so mu bili zaprli pot s Tirólskega v Italijo. Tam, kjer se odpira dolina, po

kateri teče Adiža na Italijansko, so postavili svojo vojsko ter so utrdili kraj takó hudó, da Evgén ni mogel napréj. Ménili so, da bodo primórali avstrijskega generala, naj jih napade ravno tam, kjer bi se mu bili branili prav lahkó. Na desni in levi se vzdigújejo namreč visoke gore proti nebu, takó da ni drúgega pota s Tirólskega na Italijansko.

Evgén je videl, da bi izgubil tisoče svojih vojakov, preden bi prodrl skozi sovražnike. Ogibal se je najrajši prelivanju krvi, če se je le mogel. Zató pošlje le nekaj malih oddelkov proti Francozom. Ti so napádali sovražnike zdaj tu, zdaj tam. Mislili so Francozi, da se jih hoče lotiti Evgén z vso svojo silo.

Ali takó nespámeten ni bil. Glavni del svoje vojske je peljal po težavnih stezah, po katerih so hodili sicér le pastirji in lovci, čez hribe na Italijansko. Pot je bila res slaba; po nekterih krajih so mórali lômiti kámenje, da so mogli konji in vojaki napréj; topove in strelivo so mórali vláčiti po škripcih na visočine, ali vse to ni kalilo vojakom rádoti, ker so se veselili že napréj, kakó kisle obraze bodo délali Francozi, ko jim prídejo kar nenádoma za hrbèt. Po dolgih dnevih trudapólnega potovanja prídejo Avstrijci na ravnino; napádejo več mest, ki še míslila niso, da bi bil sovražnik blizu, ter si osvojé velik kos dežele.

Takó je prekanil Evgén francóskega generala Catinát-a. Ta je bil sicér izvrsten vojskovodja, ali kralju Lúdviku XIV. ni bil posebno priljubljen, ker ni znal takó gladko in lepó govoriti kakor drugi. Posebno pa se je odlikováł na kraljevem dvoru maršál Villeroi (Vilroá), o njem pa so sodili pravi vojaki, da zna bolje plésati nego vojsko vódit. Ali kralju je ugajal, ker se je ustil: „Ko bi prišél jaz na Italijansko, zagodel bi Evgenu, da bi moral plésati, kakor bi se mêní ljubilo. Kmalu bi ga dobíl v pest ter bi ga poslál sem Parižanom na oglèd.“

Ker se je bila stvar Catinát-u takó slabo obnesla, pošlje Lúdvik res Villeroi-ja na Italijansko, naj prevzame on poveljstvo. „Nádejem se,“ rekel mu je kralj pri ločitvi, „da mi bódete dali kmalu príliko, vam čestítati.“

Med tem se je začela jesén. Po blatu ali po snegu Villeroi itak ni brodil rad, zató pošlje vojsko v razne trdnjave in v razna mesta, naj si počíjejo, da bi se mogli spomladi vojevati tem bolje.

Evgén pa še po zimi ni mirovál. Zdaj je napadal to mesto, zdaj ono ter je lovil Francoze, da je bilo joj. Po mestih je dobíl tudi mnogo živeža in streliva v pest, da je hranil laže svoje vojake. Zató so ga pa ljubili ti nad vse. Nikdar niso mrmrali, če jih je vodil tudi po dežji in snegu okolu, še veseli so bili, če so mogli zasoliti sovražniku kako prav gorko.

Ker je branil Evgén réveže, ker ni puščal, da bi rópali njegovi vojaki po deželi, ker je bil tudi najpriprôstejšim ljudém vedno pravičen, se je prikupil celó prebivavcem onih pokrajin, kjer so gospodárili Francozi. Imél je pa tudi svoje ogleduhe povsód, da je hitro izvédel vsako nakano sovražnikovo. Dober prijatelj mu je bil župnik cerkve sv. Marije v mestu Kremoni. Ta je imél svojo hišo ravno tik méstnega zidú. Iz njegove kletí je vodil star, že popólnoma suh vodovód iz mesta. Ali tam, kjer je vodil na prosto, je bil takó gosto zarasten, da ni slutil nihčè, káj je tam skrítega. Vesél sporočí župnik to vójdóču Evghenu. Temu so poróčali že drugi ljudjé, da hoče priti francoski generál zadnji dan januárijá 1. 1702. v Kremono ogledovát vojake. „Ta bi bila lepa, ko bi mogel napasti mesto ravno tačas!“ misli si Evgén. Védel je sicèr, da je v mestu kakih 8000 francoskih vojakov, ali vendar hoče poskúsiť svojo srečo tèm bolj, ker je bil izvédel, da je pisaril njegov nasprotnik še vedno v Paríz, kakó mu bo godel spomladi.

Odbere si torej 6000 mož ter jih pošlje od raznih straníj proti Kremoni. Izmislil si je namreč stvar takó: Po vodovodu pošljem par sto vojakov v mesto. Ti naj napádejo po nóči stražo pri mestnih vratih, pred katera pošljem oddelek svojih kónjikov in pešcev. Ko bodo vrata odprta, naj zdírajajo kónjiki po mestu ter naj posékajo straže pri drugih vratih, da bodo mogli oddelki, katere pošljem tja čakati, tudi noter.

Kakor mislil, takó storil.

Prvéga februárijá 1. 1702. po pólnóči pride Evgén pred mesto in čaka v zapuščeni kmetski kočí, da bo čas. Pot je bila strašno slaba; vojaki so dospeli še le proti pèti uri zjutraj tja. Bilo je vse dobro pripravljeno. Majorja Hóffmanna z 225 vojniki in nektérimi délavci pošlje po vodovodu v mesto. Težko je bilo hôditi po nizkem predoru, ali vendar prispè majór s svôjimi vojniki srečno v žúpnikovo klet. Ko se zberó vsi njegovi vojaki okolo njega, gre iz hiše ter

napade stražo pri vratih sv. Marjete. Kmalu pobije ali pa ujame zaspane Francoze, odprè vrata ter spustí kónjike in pešce v mesto, sam pa zasede vrata in zidovje nad njimi. Grof Nazari zdirja po mestu ter napade glavno stražo, Kufstein pa hišo méstnega poveljnika.

Prvi Francóz, ki je opazil, káj se vrší, je bil kuhar nékega francóskega generala, ki je hotel iti na vse zgodaj kupovât za svôjega gospodarja. Ko vidi v mestu tuje vojake, steče domóv ter vzbudi svôjega gospodarja. Ta mu dolgo ni hotel verjeti, ali kmalu se prepriča sam. Francozom na srečo je bil ukazal neki polkovnik, naj bóde njegòv polk pripravljen že pred dnem, da ga bo ogledováł. Vojaki so že stali na dvorišči svoje vojàščnice ter so čakali svôjega poveljnika. Ko pride polkovnik iz svoje sobe, sliši hrum po bližnji úlici, hitro gre s svôjimi vojaki tja, spozná Avstrijce in začnè stréljati na-nje. Pókanje pušek vzbudi druge Francoze: z vseh straníj se zbírajo, nekateri prídejo bosí in na pol obléčeni, samó z orožjem v roci na svoja mesta.

Villeroi je bil prišèł ravno prejšnji večer v mesto. Poveljnik je napravil njemu na čast veliko gostijo. Pozno je bil prišèł domóv. Pisal je še v svoji sobi, ko prisopiha sluga s strašno novico. Hitro ukaže, naj mu pripéljejo konja, ter pošlje částnika gledat, káj je. Komaj je imèł nogo v stremenih, izvé, da so Avstrijci v trdnjavi. S svojim slugo zdirja na trg, kjer naj bi se zbírali vojaki v sili. Ko pa pridirja tja, sekal je ravno Nazari glavno stražo. Ves obupan vpíje Villeroi nad svôjimi vojaki, naj se bránijo hrabro; ali kmalu obkólijo Avstrijci tudi njega. Spoznajo po njegovi opravi, da mora biti generál, pa ga potégnejo s konja. Stotnik Macdonáld ga ujame ter odpelje na stran. V tej stiski pové Villeroi svoje imé. Částniku obeta 10.000 cekinov in službo polkóvnika na Francoskem, če ga izpustí. Macdonáld mu pa odgovorí mirno: „Že mnogo let jém cesarjev kruh; svôjega gospodarja ne izdám!“ Na to ga pelje pred Evgena na trg in ga zaprè na glavni straži.

Med tem se je zdanilo. Po mestu so se bojevali Avstrijci s Francozi. Zadnjih je bilo več nego dvakrat tóliko kakor cesarskih. Tretji oddelek, namreč 3000 mož, ki bi naj bil napadel mesto od strani reke, ni mogel napréj, ker so bila pota preslaba. Ta torej ni mogel na pomóč. Tem hrabreje so se bojevali drugi.

Evgén gre s svojim spremstvom na zvoník glavne cerkve gledat, kakó je po mestu. Kmalu se prepriča, da ne bo mogel nadvladati, ker so prihajali Francozom že tudi vajaki iz bližnjih vasíj na pomoč. Zató ukaže, naj se pripravijo Avstrijci popoldne na odhód. Dalje ni smel čakati, kajti njegovi vojaki so bili že po sédemkrat v ognji, bili so trudni, da so komaj še nosili puške. Proti večeru odpotuje s svôjimi vojaki v najlepšem redu iz mesta. Ósemdeset částnikov, štírsto vojakov, sedem zastáv in mnóžico kónj je vodil s seboj. Seveda tudi francóskega generala ni pozabil. Francozi so bili še takó zbegani, da njegovih zadnjih straž niso kàj nadlegovali.

Takó je zagodel pred pustom márcija l. 1702. Evgén maršalu Villeroi-ju, upráv temu, ki se je bahal kralju, kakó bóde on Evgenu zagodel. Z Italijánskega ga je poslál na Tirolsko in kasneje v Gradec. Devét mésecev je ostál jetník, doklér ga ni izpustil cesar Léopold iz lástnega nagiba. Ali je ta generál potém še takó rad plesal v Parizu, ni nam znano.

Fr. Hubád.

59. Bòj pri črnuškem mostu l. 1813.

Leta 1809. so bili pridrli Francozje v naše dežele. Kranjsko noter do štájerske meje, del Koróškega, Primorje, Gorico, Istro so zedinili v posebno Ilirsko kraljestvo. Na cesti, ki pelje iz Ljubljane proti Dúnaju, jim je bil posebno važen most črez Savo pri Črnučah. Zató so napravili ob levem savskem bregu okope, da bi lože branili Avstrijcem pot črez Savo, ki bi pridrli s Štájerskega črez Brdo in Trzín proti Ljubljani. Kesneje so napravili tudi ob desnem bregu okope, ker so začeli pritiskati l. 1813. cesarski vojaki tudi z Dolénjskega proti Ljubljani.

Leta 1812. je pogínila silna vojska Napoleónova na neizmernih planjavah ruskih. V početku leta 1813. se zvéžejo nemške države z avstrijskim cesarstvom, da ukroté silovíteža. Avstrijski vojaki so vreli navdušeni v bòj. Ne bódemo právili, kakó se je godilo drugód, zanima nas le, kar se je godilo ob Dúnajski cesti.

Iz Celja sem pride avstrijski generál Fölseis na Kranjsko. Dne 25. avgusta je stal s svojo brigado na Brdu, njegove prednje straže so bile pa že ob Bístrici med Kámnikom in Dolom. Črez

Velésovo je občeval z avstrijskimi krdeli v Kókriški dolini, čez Litijo pa z avstrijskim generalom Rébrovičem, ki je prihajal iz Zágreba proti Nóvemu mestu. Fölseis je imél pri sebi en bataljón 27. pešpolka, dva brámbovska bataljóna 16. polka slovenskih Štájercev in nekaj škadronov huzarjev in ulancev — vsega vkup 3000 mož.

Francoski generál Bellotti dobí povelje, naj udari iz Kranja s tremi bataljoni, dvesto grenadirji na konjih in z dvema topóvoma na Fölseisa pri Brdu, da pride cesta proti Celju Francozom v last. Neki kmet, blizu Kranja domá, je vodil Bellóttija čez Smlednik in Komendo proti Mengšu. Deževalo je takó hudó, kakor bi cúrkoma lilo, ko pridejo Francozi 8. septembra pred Mengeš. Ob eni uri popoldne zadénejo na poldrugo kompanijo 27. avstrijskega polka. Začnè se bòj. Cesarski vojaki so se bojevali srčno, puške so pókale, da je bilo joj, ali káj hoče napráviti poldruga kompanija proti trem bataljonom. Počasi se umáknejo naši vojaki proti Trzinu. Med tem so bili že avstrijski kónjiki in rezerva v Trzinu. Kmalu vidi Bellotti, da skozi Trzín ne móre na Črnuče. Zató se obrne proti Mengšu nazáj. Pri Homcu sta pa stala dva bataljona slovensko-štájerskih brámbovcev. Njihov poveljnik je slišal pókanje pušek; hitro pride Francozom naproti ter jih zažene nazáj proti Trzínu. Francozi nas-kakújejo vás Trzín, ali támošnji Avstrijci jih vržejo nazáj. Francozi se obínejo proti Vranšici, ali tudi tu so jih že čakali cesarki bajoneti. Bellóttija sámege je zadél avstrijski voják v stegno. Nôstiti so ga mórali njegovi vojaki. Dež je lil neprenéhoma. Francoski generál vidi, da mu ni pomoči več, udá se torej cesarskim vojakom. Ujeli so tedáj Avstrijci generala Bellóttija in več částnikov, 650 pešcev, 80 grenadirjev na konjih, énega vójnega komisarja, dobili so 2 topa, 2 zastavi, tri vozove smodnika in vojno kováčnico; razven tega je ležalo 55 Francozov mrtvih, 200 pa ránjenih na bojišči. Avstrijci so imeli samo 5 mrtvecev in 14 ránjencev. Le málemu krdelcu Francozov se je posréčilo priti čez Vranšico na Črnuče. Ker je dežavalo takó hudó, ni bilo mogoče stréljati, bojevali so se vojaki s kopiti svojih pušek in z bajoneti. Zató so prejeli trije srebrne svetinje za hrabrost.

Ker dosti mož v bataljonu 27. polka še ni bilo popólnoma obléčenih po vojaško, dali so jim francoske čake, plašče in telečjake.

Dne 23. septembra zasede Fölseis Kranj in se odloči napasti Francoze na Črnučah. Dogovoril se je, da jih bo napadel on dne

25. septembra ob levem bregu Save, generál Rébrovič, ki je prihajal z Dolénjskega, pa ob desnem.

Zató pošlje iz Kranja bataljón 27. pešpolka mimo Šmarne gore proti Črnučam, sam pa udari iz Trzina ravno tja. Osemnajsto kompanijo 27. polka, ki je bila oprávljena s francóskimi čakami in plašči, póšljejo napréj. Skozi Gámeljne pridejo na Stražo — gozd, skozi katérega pelje cesta proti Črnučam. Nadporočnik Mazzari in práporščak Cherain (Šerén), rojen Francóz, sta stópala prva. Govorila sta glasno francoski; vojaki, ki niso znali francoski, so pa morali mólčati. Ko prideta do francoskih straž, zavpije prva nad nje: „Ki ví?“ (Qui vive? t. j. kdó je?) Častnika na čelu odgovorita francoski. Ker so bili Avstrijci francoski obléčeni, míslile so francoske straže, da so njihovci. Ko pa prideta junaška častnika s svójimi vojaki do pregraje, katero so napravili Francozi črez cesto, zakadita se nad Francoze, dobita hitro pregrajo v pest in se polastita s pol kompanije prívega okopa. Francozi so bežali prestrašeni v drug okòp nekóliko više od prvega. Mazzárijja pa zadene krogla v prsi, ko je skočil ravno na prsobrán okopa; na Cheraina je pa že meril Francóz, kar ga zgrabi Cherain za pas in ga vrže v jarek. Potèm skoči junák v okòp ter prebode povéljnika tega okopa z mečem.

Ali Rébrovič na desnem bregu Save ni mogel priti na pomóč, ker so ga bili napadli Francozi iz Ljubljane že prejšnji dan in so ga potísniili nazáj. Vendar so pa mogli biti zadovoljni naši junaki. Med Francozi je nastala namreč taka zmešnjava, da so streljali iz okopov na desnem bregu na lastni svoj zgornji okòp, ker so ménili, da ga imajo že Avstrijci v rokah. Vendar so se v zgornjem okopu Francozi ubranili cesarskih vojakov. Ti so se mórali umákiniti nazáj, ko so bili črez eno uro v spodnjem okopu in so ujeli več častnikov in veliko vojakov.

Kar je bilo mrtvih Francozov, so jih pokopali zraven ceste, kjer še vsako leto zažígajo ljudjé nanóšeno suhljád v spomín umrših Francozov.

Osemnajsta kompanija je izgubila nadporočnika; osem vojakov je bilo mrtvih, enindvajset pa ránjenih. Práporščaka Cheraina je postavil generál za njegovo junaštvo za nadporočnika na Mazzárijevo mesto.

Francozi se niso držali več dolgo na Črnučah. Avstrijci so natepli Francoze pri Círknici in pri Laščah in so sílili že proti

Gorici in Trstu. Zató so zapustili sovražniki po noči dné 29. septembra Črnuče ter so požgali most. Ali Fölseis jim je bil hitro za petami. Že ob dveh popoldne je bil v Ljubljani, kamor je dospél eno uro kesneje tudi Rébrovič z Dolénjskega.

Fr. Hubád.

60. Bolška soteska

Bolška soteska (Flitscher Klause) je najožji, globoko vrézani klanec med Júlijskimi Álpami. Na njegovi zahodni strani se vzdiga ravno nad Bolcem 2210 *m* visoki Rombón (Vélíki vrh), a na vzhodni nekóliko višji vrhunec (2322 *m*) Krnice. Obá spúščata svoja gola rebra prav strmo k Bolški soteski, ki leží pri mostu le 532 *m* nad morjem. Tam doli se približújeta obá nasprotna obronka do 150—200 *m*. Skozi to sotesko si je izdolblja réčica Korítnica, ki izvira na južni strani Mángarta in se izliva v Sočo jugovzhodno od Bolca, jako romántično korito, ki je 90 *m* globoko, 470 *m* dolgo, a po nekaterih krajih samó dva metra široko. Po tem koritu je dobila réčica svoje imé Korítnica. Ravno sredi soteske drží čez korito omótičen most, s katérega se navadno meče kámenje doli v strašno globočino. Po tem mostu prestopi predelska cesta, ki je dosedáj vodila ob levi vzhodni strani Korítnice, to réčico in pelje skozi skálnato zaseko dalje proti Bolcu. Ta del ceste so dodélali še le l. 1850., dočim je stara cesta nekóliko niže doli pod sotesko in koritom držala čez réčico ter se potém navzgór zavijala na bolško poljë. V sredi soteske, na južni strani mosta in ravno vrhu strahovitéga prepada se je vídela še do l. 1881. prav romántična razvalina. A jeseni l. 1881. so začeli avstrijski ženisti poprávljati stari grad in naprávljati novo trdnjavo, katera naj bi sovražniku zapírala pot skozi Bolško sotesko, ali ga vsaj kólikor mogoče ustávljala na njegovem prehodu proti Koroški. Trdnjávicó so dodélali l. 1883. po vseh novošegnih zahtevah, in zdaj imá tudi svojo malo stražo, katera redno dohaja vsak mesec iz Trbiža.

Zgodovina stárega grada v Bolški soteski je zeló zanimiva, ker je ž njo spojena zgodovina vsega bólškega okraja od XV. stoletja dalje. Bolško je bilo pod Ávstrijo posebno glavarstvo, čigar načelnik je dobival ukaze naravnost od vlade v Gradci. Ta cesarski glavár je stanovál navadno v bolškem gradu, in tu je ljudstvo plačevalo

tudi svoje desetine, kajti cesarskih davkov so bili Bólcánje oproščeni celó do časa Francozov. Todà poglejmo, kdó in kdáj je sezidal bolški grad.

Ko so bili začeli Turki zadnja desetletja XV. stoletja prihájati tudi na Goriško in so l. 1478. prodrli ob Soči gori čez Predél na Koroško, pošljejo Benečanje, posluživši se slabotne vlade poslédnjega goriškega grofa Leonharda, svôjega pooblaščenca Jákoba Valvasona na Tolminsko, da bi pregledal zemljo in potém benéškemu senatu nasvétoval, kjé naj se napravijo male trdnjávce v obrambo proti Turkom.

Ko je ta pooblaščenec prišél v tolminske in bolške gore, začudil se je njih prirodni lepoti, globokosti dolín in bistrosti vodá. Poslál je v Benetke zeló obširno poročilo, v katerem popisuje med drugim tudi romantično ležó in prirodno krasoto Tolmínskega. Na to odloči senát, postáviti malo trdnjavo v Bolški soteski. Ker je bilo mesto jako ugodno ležeče in že po prirodi sami utrjeno, zató Benečanom ni bilo potreba veliko zidati, in zarés nam pričajo sočasni viri, da je bila bolška trdnjávica iz početka le lesena. Za dovoljenje, utrjevati se na goriških tleh, takrát Benečanje niso vprašali nikogar, kakor so tudi samooblastno postavili l. 1472. trdnjavo Gradišče ob Soči na goriškem svetu. Benečanje so namreč mislili, da mórajo po zamrtji goriških grofov njim pripasti vsa njihova posestva na južni strani Júlijskih Alp, kakor so bili že l. 1418.—1420. pogóltnili akvilejsko patrijarhovino. —

Večjo važnost dobí bolški grad še le l. 1508., ko so bili Benečanje vzeli vse Goriško cesarju Maksimilijanu. Beneški vóvoda Alviono postavi tedáj močno posadko v bolški grad, da bi Avstrijci ne mogli pošiljati vojakov po predelski cesti na Goriško. Ko pa so bili Benečanje nastópnega leta z Goriškega pregnani in je avstrijski generál Henrik Brunšviški brezuspešno oblegal poprėj Čedad, potém Tolmín, obrne se naposled na Bolško, kjer so prebivavci kazali veliko naklónjenost do Ávstrije. Ko pride torej Brunšviški v Bolec, vzpréjmejo ga rádostno támošnji prebivavci ter mu prostovoljno izročé svoj grad in ves okraj. Izgovoré si le, da móra avstrijska vlada várovati njih samostalnost in da jim ne smé nakládati nikakih bremén. Prevzeli so dolžnóst, da bodo samí branili bolški grad zoper Benečane. Za potrebe in vzdrževanje tega gradu

odménili so tri gozde, ki so še zdaj državna lastnina. Takó je dobil bolški grad svojo stalno posadko.

Ko je cesar Maksimilijan uredil goriško grofijo, je dal tudi Bolčanom posebno glavarstvo. Prvi bolški glavarji so zapovedovali navadno ob enem tudi v Gradišči in Meranu, torej ob vsej meji proti Benečanom.

Najmenitnejši bolški glavár je bil Filip Jurij Gera od l. 1612.—1643. Ta je popólnoma popravil ali morda iznova prezidal bolški grad. Ker grad ni imél zadosti pitne vode, iskál in stikal je po razpoklinah bližnjega skalovja takó dolgo, da je zasledil primeren studenec. Do njega je dal napraviti zložno pot in ga je takó zavároval, da ni mogel sovražnik do njega.

Važnost bolške trdnjave se je pokazala zlasti v drugi beneški vojni (1615.—1617.), ko je posredovala pošiljanje vojakov s Koróškega na Goriško. Pa tudi pozneje so jo skrbno várovali. Bolški glavár je imél kot zapovednik grada pod sebój énega topníčarja in štiri vojake, katere je plačevala vlada.

Vendar se je še le za francoskih vojná zopet ponúdila prilika, da je grad iznova dokazal svojo stratégično važnost.

Ko so l. 1797. Francozi posedli Gorico, so kmalu začeli napredovati ob Soči navzgór za umikajočo se avstrijsko vojsko. Generál Bėjalič je bil pustil za sebój kot zadnjo stražo generala Köblösa z njegovo brigado. Ta se je moral pri svojem umíkanji po predelski cesti neprenéhoma bojevati s Francozi. Prišedši na Bolško, posede s 500 grenadirji grad v soteski ter se zaprè v to trdnjávico. V náglici so poprávili vojaki grad in pripravili za obrambo, kólikor se je dalo, kajti sovražnik jim je bil za petami.

Dne 22. marca méseca l. 1797. prídejo Francozi pred grad, utaboré se ob stari cesti na vzhodni strani in začnó trdnjávico oblégati. Posadka sicér hrabro odgovarja francóskemu ognju, ali kmalu razvidi, da se ne bóde mogla dolgo brániti proti tóliki sili Francozov. Zató sklène pomágati si z zvijačo. Ko se naredí zvečer trda noč, zapustí skriváj en oddelek trdnjavo, drugi pa razkríjejo leseni most, ki je vodil preko globókega prepada, in ostánejo mirni v gradu. Francozi, mislèč, da je zapustila grad vsa posadka, in bojèč se, da bi Avstrijci ne posedli iznova takó vážnega mesta, sklénejo še tisto noč polastiti se grada. Ko začnó v temi korákati

proti razkriteму mostu, popada drug za drugim v globoko korito. Ko pride tudi bobnar na most, zatoči se tudi on z bobnom vred v prepád. Ali to nenavadno ropotanje bobna opomni Francoze, da mora tu biti nekaj posébnega. Ko se prepričajo o zvijači avstrijskih vojakov, razsrdijo se silno in sklénejo, grad na vsak način dobiti v svojo pest. Kúpijo si za suho zlató izdajavca (nékega pastirja), da jih je pripeljal na visočino nad gradom, s katere se je prav lahko streljalo. Ko so takó Francozi zjutraj 23. marca posedli vse bližnje visočine, razvidi posadka, da je nemogoče dalje se držati, in ker ni bilo od nikoder nobene pomoči, udá se ob eni uri popoldne. Francozi razdêrejo v náglici grad in odpéljejo vso posadko kot jetnike. Kmetje iz bližnje okólice so mórali potém v tlako hôditi, vlačit ubite Francoze iz korita in jih pokopavat.

Ljudstvo dándanes pripisuje vso to nesrečo Turkom. Právijo, da je posadka, ko so se Turki približali, po gradu prižgala luči, razkrila most in potém zbežala. Od mnóžice v korito popadlih Turkov se je bila bajè voda zajezila in je še v poznejših časih nosila na dan trupla in orožje.

S. Rutar.

61. Grof Jožef Radecky.

Na Mali strani staroslavne Prage se nahaja lepa, jako duhovito sestávljena soha: na mrámornem stojalu stojé kipi vojakov, predstavljajočih poedine národe lepe naše in prostrane avstrijske domovine; tu vidiš Hrvata in Poljaka, Čeha in Nemca, Madžara in Italijana in mornarja od Ádrije. Vsi skupaj držé nad sebój okrogel ščit, na katerem stojí kip vójnega maršala grofa Jóžefa Radéckega. Málokdej je umetnik takó izvrstno pogodil pomenljivost življenja in dejanja odličnega vojskovodje kakor ustvaritelj tega spomenika. Skupina avstrijskih vojakov je podoba skupine avstrijskih národov, óna je umetniško poosébljenje nerazdružljive zveze raznoličnih življev, ki pa imajo vsi skupaj en in isti smoter: brániti zemljo ene in iste Ávstrije, sodelovati v dosego vseóbnega blagostanja vsákega poedínega národa, pa tudi v dosego častí in slave skupne domovine. V onem spomeniku je torej izrážena misel celokupne Ávstrije, izrážena je pa ob enem ístina, da so oni mnogovrstni národi tudi dokazali, kakó silna je v prsih vseh članov vélike družine zavést one celokúpnosti; dokazali so v krutem

boji, da jim gre Ávstrija črez vse; kakor bratje so bili poslušni poveljem vkúpnege vodítelja in kakor junaki so na krvavem bojišči oteli Ávstrijo pogina in med sebój vnovič sklenili in potrdili starodavno zvezo.

Ko se je l. 1848. in 1849. lotila svetovna revolúcija tudi Ávstrije in jej pretresla tla, da je strašljivec že mislil, da se bóde razrušil stari dom, tedáj je 82 letni maršál Radecky s sinovi vseh avstrijskih národov pogazil sovražnika, ki se je drznil z orožjem napasti našo zemljo. Domá so raznovrstna stránkarstva razbúrjala nemalo duhove, da je domovina naša bila podobna morju, kadar tuli nad njim silna burja in se tepó med sebój goram enaki valovi; a skozi vrata, ki so védla v vojni tabor na solnčnih ravninah italijanskih, genij Ávstrije ni dovolil vhoda nezlogi; todi je navdájala srca vojakov edina misel, da je treba pogáziti sovražnika skupne domovine. Zarés, malo je takih prizorov v zgodovini: ko se nasprótniki škodoželjni že púlijo za dozdevni plen in ko se že v duhu veselé bogate dédiščine, v istem trenutku si osvetli Ávstrija na bojišči lice na čudovit naćn; v istem trenutku dovrši vojevodja, služěč že šestemu vladarju, vojno in prisili nasprótnika, da miruje! S to zmago pri Novari pa je unićil Radecky tudi zadnji up revolucijonarne zarote, ki si je izbrala nas za žrtev, vrgel je raz prestol piemonteškega Károla Álberta ter utrdil prestol mladéniškega cesarja svójega, Franca Jožefa.

Radecky pa ni še le l. 1848. in spomladi l. 1849. pokazal svetu svojega vojaštva, on si je bil že po bitvah pri Sv. Luciji, pri Kurtatoni, pri Kustoci in pri Novari kot mlad častnik priboril odlično mesto v avstrijski vojni zgodovini. Dasi je njegovemu očetu, hotéćemu dati sina v voja-ke, svétoval imeniten strokovnják, naj to misel popustí, češ, iz šibkega in malega grofića ne bóde nikdar káj prida vojaka, je vendar postál Radecky voják in je že kot 23 leten častnik pomagal osvojiti Běligrad. Prišěl je bil v šolo izvístnega mojstra, v vojsko slavnega Lávdona; kmalu pa je imél v bojih s Francozi odvěć prílike dokázati, da je junák, ki se ne ustraši nobene nevárnosti. Reko Sambro v Bělgiji je preplaval na čilem konji in se vrnil z vážnimi poročili; liki Horacij Koklet se je upiral Francozom ob Mínciju takó dolgo, da se je rešil bolni nadpoveljnik Beaulieu, potěm pa je preplaval reko; preplaval je celó deroćo Adižo in se vrnil z bogatim plenom, s 50 Francozi ujětniki. Pét krogelj mu je prebilo plašč v bitvi pri Marengu; v vseh

bojih mu je bilo jahajóčemu pobitih 8 kónj. Nekdaj je pa tudi on posvetil francoskemu častniku; ker ga ni zadela njegova kroglja, ranil ga je močnó s samokresom, udarivši ga ž njim v obraz.

Ni čuda, da se je Radecky jako hitro uspél do najviših dostojanstev v vojski, saj je često dokazal, da je ne le hraber voják, temvéč tudi prebrisan in bister pa moder poveljnik. L. 1805. je odrekel celó pokórščino povelju svójega vójvode: Ko je videl, da je velik oddelek vojske v nevárnosti, je zapustil dolóčeno mu mesto in udaril na Francoze, ne boječ se njih prevelike množine. Takó krepko je zadržaval sovražnike, da je otél oni oddelek. Seveda ga je cesar za tako slavno dejanje odlikováł s komturskim križem reda Marije Terézije. Tudi v onem vélikem boji l. 1813., v katerem je bil uničen Napóleon I., niso bili združeni vladarji brez Radéckega; poverili so mu odlično, a tudi sila odgovorno mesto načelnika glavnega štaba; on je odločevál zlasti pri sestávljanji vójnega načrta, iménoma načrta za bój pri Lipskem. Tu je bil ranjen; položili so ga na nosílnico in mu obvezali težko rano. Tu na bojišči mu je cesar podelil véliki križ Leopóldovega reda, knez Schwárzenberg pa je snel svoj véliki križ reda Marije Terézije in ga obesil Radéckemu okróg vratú, češ: „Ta križ je nekdam nosil véliki Lavdon, in nihče ni vrédnejši nositi ga od vas.“ Kot odličen stratég je sodelováł dalje pri bojih v Fránciji, potém pa se je v mirnih časih za cesarjev Franca in Férdinanda kot poveljnik na Ógerskem in kot poveljujóči generál v Lombardo-Venéciji z neutrudljivo marljívnostjo posvečevál déloma teorétiškim strokam vojnih ved, déloma pa véžbanju svojih polkov; v tem oziru je bila dóba njegóvega službovanja na Laškem posebno znamenita; vsako jesén je zbral svojo vojsko in napravil velike vojaške vaje v takih krajih, koder se mu je zdelo, da bóde še kdáj treba býti se s sosedom ónostran Ticina. Kretajóč se po ravninah in pogorjih ob pritókih reke Pada, so se udomáčili vojaki in poveljniki upráv na tistih tleh, ki so bila l. 1848. in 1849. pozorišče naših zmag.

Motil bi se pa, kdor bi imél Radéckega zgolj za zgodovinsko osebo, za hrábrega junaka in bistroúmnega vojskovodjo, poudárjati móramo marveč, da je bil Radecky tudi dober človek, blaga duša. Le pogléj mu v častito lice, ne v dobi mladéniški, ko še osrečújeta srcé veselje in brezskrbnost, ampak v visoki stárosti po tóliko grenkih izkušnjah in prevarah, po tóliko krutih bojih. Še starček je bil čil

in živahen, kretal se po mladéniško lahko in hitro; okó mu je bilo bistro, pogléd globoko segajóč v dušo sléherniku, in sicèr ne strog, bodèč, ampak čudovito ljubezniv in takó prikupen, da mu nisi mogel skrivati najtájnejših mislij; prodíl ti je ta pogléd na dno duše, in odprlo se ti je srcé kakor dobremu sinu. Plemenítega srcá je bil Radecky, pa tudi veren krščán; rožni venec mu je bil zvest sodrúg. Nikogar ni preziral, pristopen je bil sléherniku, in gotovo je bilo razmerje in občevanje med slavnim maršalom in njegovimi částniki málokedaj takó prijazno in domače, kakor kadar je Radecky zbral svoje částnike okróg sebe in jih pogoščeval sicèr skromno, pa očarujóč jih z ljubeznivostjo svojo. — Nekóč l. 1849. nagovarjajo částniki pri obedu maršala, naj si pustí rasti brke. Radecky se brani, a ko gostje le ne odjénjajo, udá se jim rekóč: „Dobro, obljubim vam, da si pustím rasti brke, ako v prvi bitvi Piemonteza dobro potóľčemo.“ Bil je mož beseda; po bitvi pri Novari je zarés postál brkast.

Usmíljeno srcé je imel proti zovrážniku; zmage svoje ni hotel uporábiti, da bi sovrážnika stiskal bolj, nego je bilo po njegovih mislih potrebno, kajti dejál je: „Bog ceni zmernost zmagálčevu više od prevzétnosti.“ Lavor ga ni naredil niti ošábnega niti krivičnega; ni si lastíl vse slave sam, ampak pošteno jo je delíl z vojaki, priznavajóč tudi njih zasluge; krasne so besede njegove: „Nihčè se ni dal zadrževati, nihčè ni hotel zadnji, vsakdo je hotel biti prvi. Kdor vódi tako vojsko, ne zasluži nobene hvale. Ne mèni, vojakom gre lavorika, ki so mi bili udani z voljo in neomejenim zaúpanjem.“ Ko se je pa l. 1857. poslavljal od vojske, da bi prebíl večér svójega življenja v pokoji, je govoril svojim „otrokom“: „Jaz se ne poslavljam od vas, ker ostanem med vami. A zahváliti vas moram za vaše zaúpanje, za vašo udanost, ki nas je dovédla do tóliko zmag in storila, da nas občuduje in čísla ves svét. Rad ponavljam, da je vaše delo svit, ki zlatí večér mójega življenja liki večerna zarja konec krásnega dneva. Vam gre hvala za to, kar sem dosegel. Vaše vojaške kreposti so mi spletle venec, ki diči osivelo glavo mojo po nájviši mílosti nášega presvétlega cesarja in vrhóvnega povéľjnika.“ Seveda je Radecky. zahteval od vojaka, da vestno izpolnjuje dolžnosti svoje; to zahteva vojaški red. A bil je vojakom tudi pravi oče, skrbel je za-nje v vsakem oziru: izboljšal jim je hrano in stanovanje, priskrbel je bolnikom čedne stanice, mehko ležišče, dobro hrano in pošteno

postrežbo. Sam je hodil v bólnico poskušat jedí; sam se je prepričeval, kakó se skrbi za vojaka; svojeročno je potisnil včasih ubógemu vojaku na straži kàj okróglega v tórbico za patrone in poslál je ujétnikom v Génavi vsákemu po dvajsetico.

Zdaj je umevno, zakáj je bil vsak voják z dušo in telesom udán Radéckemu, zakáj je v neki bitki stopil voják pred poróčnika, ki je trdil, da ne bóde mogoče vzeti nékega stímega hriba, in mu rekel: „Pozdrávide gospoda maršala; mi bódemo oni hrib naskočili in tudi vzeli!“

Mnogo je še sivolasih mož, bivših vojakov izzà dobe Radéckega; le govori ž njimi o Radeckem, videl boš, kakó se oživí stari voják, kakó mu zažarí okó, kakó ga vznesse spomín davnih dnij, kakó ga premaga mogočni čut, da se mu zasveti solza v očesu. In ako ga hočeš poslušati, ne bóde ti žal celih ur, saj ti bóde pravil o Radeckem in slikal ti ono stran vélikega generala, ktere ne móre dostojno naslikati peró zgodovínarjevo, ampak samó usta ónega, ki je bil v znameniti dôbi četudi najbolj pripròst član one vélike družine, ki se zove vojska, in katerej je bil gospodár neumrljivi „oče Radecky“.

J. A p i h.

B. Berila v vézani besedi.

1. Oj planine!

1. Oj planine, oj planine,
Róznate planine ve,
Kras slovenske domovine;
Ino sinje ve goré,
Ki ste žive skalovite
Straže nášega svetá,
O, pozdrávljene bodíte!
Kličem tóžnega srcá.

2. Kólikrát se v meni glasi
Rádosten na vás spomín,
Pred menój vrsté se časi,
Ki sem vžil jih vrh planín,
Ko presrečen na višavah,
Síčnega veselja vnet,
Po ravninah in nižavah
Písani sem gledal svet.

3. Vsako jutro zlato zoro
Sem pozdravljal prevesél
In čez dan v zeleno goro
Glasno žvižgal, glasno pel;
Mislil sem, da rože krasne
Mêni se razcvítajo,
In da ptiči pesni glasne
Mêni le prepévajo.

4. Toda moral zapustiti
Tebe sem, planinski raj,
In med druge ljúdi iti,
Po poklici v drugi kraj.
Res, povsód se dá živeti,
Kdor poguma kàj imá,
Pa samó v domači sveti
Zemlji sreča je domá.

5. Torej moje srčne želje
Ve zelene ste goré,
Kjer otročje kdàj veselje
Vžívalo mi je srcé.
Na višinah domovine,
Kjer živi ves moj spomín,
Oj planine, oj planine,
Srečen bil bi gorski sin!

2. Gorska cvetica.

1. Oj, cvetica,
Ki samica
Tam cvetiš na gori mi,
Res, da mala,
Vendar zala
Gorska si cvetica ti.

2. Ti vonjavo
In dišavo
Rajsko kròg sebé puhtiš;
Ti v lepoti
In čistoti
Vsa vesela tu stojiš.

3. Tu na gori
Koj ob zori
Solnce te obseva že;
O večeru
Pa v jezeru
Rosa zbira se za te.

4. Tu spomladni
Vetrc hladni
V lice ti ljubó pihljá.
Da ne vsahneš
In omahneš,
Blagi dež te okrepčá.

5. Ti v samoti
In tihoti
Se razcvetaš prelepó;
A minulo,
Se osulo
Tvoje cvetje kmalu bo.

6. Odcvetela
Tak' vesela
Tudi meni bo mladóst!
Časno mine,
Naglo zgine,
Za veseljem gre bridkóst.

7. Ljubezniva,
Veseliva
Zdaj se, ko imava čas!
Kmalu bila
Bo nemila
Ura, da zgubiva kras.

Fr. Cimperman.

3. Mornarska.

1. Ládija meni domovje,
Polje neskončno morjé,
Klasi rumeni valovje,
Kadar jih žarki zlaté.

2. Ládijo veter poriva,
Mokri odpira se tir;
Jasno nebó se odkriva,
Lučij nešteti izvir.

3. Mnoga mi znana dežela,
Zemlje široke okrog,
Znana na nebu krdela —
Ves mi neskončni obòk.

4. Bòj silovito mi geslo
Sredi nemirnih vetròv,
Ròka obrača mi veslo,
Gledam grob temnih valòv.

5. Ládija hípoma plava,
Vstaja — odhaja vihár,
Čvrsta je moja postava,
Zdrav in vesel je mornár.

A. Umek.

4. Sirota.

1. Zunaj veter brije,
Plan in goro krije
Črna noč;
Jadno dete kliče
Iz grobòv mrliče
Na pomóč.

3. „Zlata mama moja,
Glej, sirota tvoja
Tu stojí!
Nima kàj obleči,
Nima kàm se vleči,
Glad pretí.

2. Mati mu umrla,
Očo v grob zaprla
Bela smrt.
Samo je ostalo,
Tužno pribežalo
V božji vrt.

4. Vzemi mene k sebi,
Dobro je pri tebi,
Mámica!
Nimam druge mame,
Da bi ôna na-me
Glédala.“

5. Dete se sklonilo,
Leglo na gomilo
K mámici.
Zarja rumenila,
Ni ga prebudila
V pósteljci.

Fr. Cegnar.

5. Spomladnji sprehòd.

1. Za mano ostani, o mesto!
Z veselo te dušo pustím;
Čez travnik, čez polje in cesto
Od griča do griča hitím.

2. Sijati spomlád je začela,
Gorkoti umiče se mráz,
Vsa zemlja je zopet vesela,
Vesél je človeški obráz.

3. Studenec in reka se taja,
Vsa rast iz zemljice hití,
In tukaj in tam se sprehaja
Družina veselih ljudíj.

4. V najkrásnejši dóbi nam leta,
Naj človek bo star ali mlad,
Veselja up nájveč obeta,
Obeta še mnogi nam sad.

7. Veselje mi daje peruti
Ko ptiču, ki ječe je prost;
Zemljé skoro noga ne čuti,
Navdaje me up in mladóst.

5. O, kar je življenja po sveti
In kar je na zemlji stvarij,
Ko spomlad začenja cveteti,
Vse giblje in se veseli.

6. Tud' mēni srcé se dviguje,
Skrbí pa umíčejo se;
Iz misli se misel mi snuje,
Iz rádoti radost cvetě.

Fr. Levstik.

6. Lesena riba.

1. Tam, kjer valovje rensko
Med gôrami šumí,
Da Švajci, zemlji prosti,
Do dna srcá doní —

2. Tam híšica je stala,
Oj, híšica 'z lesá,
Pokrita z revnim bičjem,
Na breg postávljena.

3. V tej híšici leseni
Stanuje siromák;
Otroke, njega, ženo
Hranjeva ribji vlak.

4. V tej híšici leseni
Ni srebra, ni zlatá;
Pa biva v njej družina
Pobóžnega srcá.

5. Odhájalo že solnce
Za strme je goré;
Oblaki črnosivi
Nad bájtico visé.

6. In pogubljive strele
V oblakih švígajo;
V brloge izpòd neba
Zverí se umíkajo.

7. Za mizo svojo ribíč
Z družínico sedí;
Od zunaj dež uliva,
On v híši kruh delí.

8. Ta čas nekdó na vrata
Trdó potrka kar;
Od mize naglo vstane,
Odpira gospodár.

9. Čez prag duhovnik stopi
In v roki križ drží;
Pa brada se mu bela
Ko čisti sneg bliščí.

10. „Oj, hvaljen bodi Jezus!“
Popotni mož je d'jál,
„Na večne čase amen!“
Ribár odgovor dal.

11. „Preljubi moji, prosim,
Naj tu se posušim;
Pri vas do zore bele
Pod streho naj zaspím!“

12. Poštteni ribič pravi:
„Častiti moj gospód:
Nocój hudó je vreme
Zadelo vašo pot.

13. Postreči vam ne morem;
Pa kólikor imám,
To z roko vam veselo,
Z veselo dušo dam.

14. Vlomite kruha z mize,
Ak' vam je z nami všeč,
Potèm se z nami grejte,
Na gorko pojte leč!“

15. Že vstaja zora zlata
In sije nad goró;
Popotni mož pa jemlje
Od rib'čevih slovó.

16. In gospodár še spremi
Do ceste ga veselí;
Tam sede trudni starec,
Ker hod ga je prevzél.

17. Rezilo v rôke prime,
Odreže pálico,
Iz pálice pa dolbe
Leseno ríbico.

18. Nad ribo čudno moli,
Nareja sveti križ;
Potèm velí ribarju:
„Glej, da je ne 'zgubiš!

19. Privézana ti v mrežo
Bo srečo klícala,
Veliko rib in ribic
Iz reke dvígala.

20. Al' kedar več ne bo je,
Tud' več loví ne bo;
Vsa tvoja sreča pojde,
Ves blagoslòv za njo!“

21. In ribič je hvaležen
Leseno ribo vzel;
Domóv se je povrnil,
Za vado jo pripél.

22. Nalovil ž njo je blaga,
Nalovil dobrih dnij,
Ko tólstemu županu
Obraz mu zabliščí.

23. Že nekaj let ni rezal
Več kruha čínega;
Naložil v svoje hrame
Srebrá je in zlatá.

24. Sosedje so poznali
Ribarja nekedáj;
Al' s čim si je pomogel,
S čim obogatel zdaj?

25. Skriváj za njim so vedno
Obráčali oči;
Pa káj se jim pokaže?
Da mnogo rib loví.

26. Natóčijo mu vinca.
Srcé se mu odprè,
O ríbici leseni
Povedal jim je vse.

27. Sosedje preveseli
Hité od njega preč;
A drugi dan pa v mreži
Ni bilo ribe več.

28. Zastónj je solze točil,
Zastónj se je kesál;
Z družino je ubožen
V prezgodnjo jamo pal.

M. Vilhar.

7. Drvár.

1. Glej, temná že noč nad naravo leží,
Zatisnil k pokoju je človek oči;
I Mihec že spava, pobožni drvár,
Rodé se mu sanje ko preje nikdár:

2. Tam v sénčnatem gozdu je sekal drevó,
Pri tem pa iz duše vzdihával takó:
„Drvarju, siroti, gorjé je stokrát;
Káj jaz bi le maral, ko bil bi bogat!“

3. A komaj to reče, pred njim že stoji
Prekrasen fantiček, se v zlatu blišči,
V desnici on páličko ima zlató
Ter Mihca, drvarja, tolaži takó:

4. „Oj Mihec, resnično ti reven si mož,
A kar le zahtevaš, od mene dobóš;
Jaz angel sem rajski, pošilja me Bog,
Da — ker si pobožen — te rešim nadlóg!“

5. Neverno izprva mož ángela zrè,
A kmalu prosíti ga milo začnè:
„Oj rajski poslanec, daj to mi samó,
Da česar se taknem, bi bilo zlató“.

6. Fantičku zaziblje krog ust se smehljáj,
Drvarja dotakne se s páličko zdaj:
„Jaz mislil sem, Mihec, da drugo želiš;
A česar si prosil, to tudi dobiš!“

7. To rekši, izgine fantiček takój,
Drvár govoriti sam začne s sebój:
„To moč čudotvorno poskúsi čem.
Al' bodem res srečen, pri priči naj zvem.“

8. Dotakne se hrasta — oj čudež, pogláj:
Ves v zlatu od debla blišči se do vej!
Naš Mihec zauka, razlega se v les:
„Oj hvala, oj hvala ti, angel z nebés!

9. Zdaj konec je mojih morečih skrbíj;
Več vkvárjati z delom se treba mi ni;
Pečenko jaz jedel, pil vince le bom,
Sezidam priležen in krasen si dom!

10. Zdaj zadnjič pokúsiti čem ovsenják
In vode napravim požirek krepák!“
Takó-le naš Mihec se je veselil,
Vrč prime lončeni, da vode bi pil.

11. A glej, pri tej priči vrč tudi je zlat,
In k ustom ga nagne naš Mihec bahát,
A ústnice komaj omoči v vodó,
In voda je trdo bliščeče zlató!

12. Čudèč se zagrizne zdaj kruh — pa gorjé
Ob zlatu si trdem odkrhne zobé!
Od silnih bolestij se Mihec je vil
Ter v svojem obupu takó-le je vpil:

13. „Oj, kám me je speljal po zlatu pohlèp!
Káj mēni pomaga zlatá polen žèp?
Saj jesti in piti ne dá se zlató,
Od glada in žeje bom šel pod zemljó!“ —

14. A čuj, iz zvonika zdaj zvonec glasán
Zapoje — napočil spet beli je dan;
Naš Mihec iz sanj se pretežkih vzbudí,
Z oléhčanim srcem takó govori:

15. „Oj hvala nebesom, da zgodba ta vsa,
Nič nego nedolžna je sanja bilà;
O človek, po zlatu ne hlepi nikdár,
Ker mnógokrat isto bi bilo ti v kvar!“

16. Če Bog ti podaril je zdrave roké,
Če bije ti v prsih pobožno srcé:
Veliko srečnejši si v koči selján
Od kralja pri zlatu sred širnih sobán.

J. Lebán.

8. Zaklād.

1. „Le hitro na delo roké!
Pod sivo to skalo ležé
Veliki, neznani zakladi,
Ruménega kupi zlatá
In bélega čudo srebrá
V globoko zakôpani kadi.

2. Marija, ki srenja te tá
Dobrótnico milo pozná,
Nam bódi nocój pomočnica!
Če dvígnemo srečno zaklād,
Pa kakor je koli bogát,
Od vsega ti bo polovica.“

3. Tak prosi in kliče drhál,
Poprime kopaje se tal,
Z lopátami, s krampi pritíska.
„Že nekaj zvenčí pod zemljó,
Le zdaj še udarim krepkó!“
In — suho zlató se zabliška.

4. „Okoli železne kadí
Vrzimo debele vrvi,
Da v zemlji posoda se gane,
Na desno, na lévo še stran
Kopljimo, da zdajci na dan
Bogati dobiček nam vstane.

5. Kopali na vsako smo plát,
Otvézena silna je kàd;
Zdaj vprimo, tiščimo, vlecimo!
Če sléherni počil bi ud,
Obilo poplačan bo trud,
Saj vemo, zakáj se potimo.“

6. Močnejše vsakteri se vprè,
Da kàd se zaziblje, zmajè
Ter dviga se, dvigne, ustavi;
Pa sila pomnóžena vsa
Potegne na ravna jo tla,
Na trato jo varno postavi.

7. „Al' káj, ko pa naše vse ni!
Bedaki, neúmneži mi,
Storiti enako oblubo!
Čemú bo Mariji zlató,
Devici prečisti srebró?
Molitev le jemlje za ljubo!

8. Zatorej bolj pámetno bo,
Med nami bogato blagó
Pravično naj bi se delilo“ —
Pa groza! Odprè se prepàd,
In kàd jim požrè in zaklād,
Delitve več treba ni bilo.

S. Jenko.

9. Noč in dan.

1. Nékedaj prepír imela
Noč in dan sta med sabó;
Da en sam bi, sta hotela,
Vladal čas nad vso zemljó.

2. Beli dan je temnej noči
Ostro bil takó dejál:
„Noč, za vselej ti se loči,
Da bom vedno jaz svetál!

3. Žezlo mēni se spodobi,
Sama vidiš in spoznáš;
Da te srd moj ne vgonobi,
Glej, da brž slovó mi daš!

4. Zlato solnce, óko moje,
Gleda ves strmeči svet,
Vse mi hvalne pesni poje,
Kadar pridem, idem spet.

5. Usahnile bi rastline,
Vse postalo bi mrtvó,
Zemlje plod vesoljne mine,
Če zatisnem jaz okó.

6. „Svitaj, beli dan!“ že glasno
Rano mi okròg doní;
Ko slovó jemljēm začasno,
Vse okròg se žalostí.“

7. Temna noč odgovorila
Dnevu je besede té:
„Ni ga tvojih del števila,
Čast in hvala tebi gre.

8. Prazna pa so dela tvoja,
Ako dam slovó ti jaz,
Svét imél ne bo pokoja,
Klel te jezen bo v obráz.

9. Káj trpinu bo početi,
Kdó mu bode brisal znoj,
Ko zefir poneha veti,
Ki je spremljevávec moj?

10. Kjé popotnik bi se vstavljal,
Da moči bi zbiral spet,
Če me več ne bo pozdravljal,
Ker bo v svitu vednem svét?

11. Vse umrle bi rastline,
Ko bi vzela jaz jim hlad;
Ž njimi vsa živál pogine,
Cvet nehá, živòt in sad.“

12. Čul besede beli dan je,
Šle so mu do dna srcá,
Obudí se v njem kesanje,
Noči tak odgovor dá:

13. „Ljuba noč, nikár ne hodi
Ti od mene, oj nikár!
Ti z menój kraljica bódi,
Jaz s tebój naj bom vladár!

14. Jaz brez tebe, ti brez mene,
To mogoče biti ni;
Nič naj naju ne razžene,
Dokler svét se kròg vrtí!“

15. Noč in dan sta se objela,
V zvezo dala si rokó;
Noč je lahno odletela,
Gledal dan je skoz nebó.

Fr. Cimperman.

10. Ločitev od doma.

1. Rojstna hiša, hiša mala,
Kjer sem prvič vgladal svét,
Kjer me mati je zibala
In učila me je pét',
Danes jaz od tebe iti
Moram v daljni tuji kraj,
In Bog vé, če dano priti
Bo mi k tebi še kedáj.

2. Draga lipa ti dišeča,
Ki pred hišo mi stojiš,
Dóma várhinja cveteča,
Danes zadnjič me hladíš!
Glédala me dete malo
Kdáj igrát' si pod sebój,
Danes sprejmi pa zahvalo
In poslednji pózdrav moj!

3. Tudi tebe, vrt ljubljéni,
Jaz za dolgo zapustím,
Delal si veselje mêní,
Zdaj te drugim izročím.
Moje rôke zalivale,
Krasne rože, zdaj so vas,
Tuje vas oskrbovale
Bodo pa prihodnji čas.

4. Gozd pri gori tam samotni,
V katerem sem sprehajal se,
Vir tu bistri in tihotni,
Vaju zdaj pozdravljam še!
Vse je za-me pomenljivo,
Kar zaglédajo očí,
Vse me opominja živo
Zlatih ur, ki več jih ni.

5. Lepi dnevi res ste bili,
Ki ste tekli kdáj mi tú,
Al' mladostni časi mili,
Zdaj o vas ni več sledú;
Prešli ste mi kakor zora,
Ki odpira solncu tir —
Z Bogom hiša, lipa, gora,
Ljubi vrt in gozd in vir!

J. Cimperman.

11. Popotnik.

1. Živél sem dolgo časa z vami,
Le zopet v roko, grčav les!
Če ímam tórbico na rami,
Ne briši, sêstrica, očés!
Ta ni možák, ta ni za rabo,
Kdor videl tujih ni ljudíj;
Té hribe pustil bom za sabo,
Mogoče mi ostati ni.

2. Kdor íma v pravem konci glavo,
On gre v Jeruzalem in Rim,
Premaga solnce, dež, težavo,
In dobra volja roma ž njim;
On skusi pač si kàj po sveti.
Pretehta srečo vse zemljé,
Navaja ga veselje pétí,
In žalost trdi mu srcé.

3. Kjer sever goni jadra bela
Na trg do zadnjih mej svetá,
Kjer juga sápicá vesela
Naproti petje mu pihljá,
Kamór le priti je mogoče,
Povsód domá popotnik je.
Nikjér si ne sezida kočé,
Postelje si ne pósteljce.

4. Oblák nebeški ga odeva,
In pósteljo mu zemlja dá,
Ko obudí se zora dneva,
Solncé ga dalje popeljá:
Po kopni stezi peš koraka,
Na mokrem sapi se 'zročí,
Kàj nôvega mu ura vsaka
Pred željne pripeljá očí.

5. On ne sadí, nikdár ne seje,
In njemu sad ne obrodí,
Pri svoji peči se ne greje,
Pri svoji mizi ne sedí;
Veselja dosti vendar vžije,
Sadí in seje mu ves svét,
On vsake trte vino pije,
On trga vsake rože cvet.

6. Neumen človek, ki razpenja
Šatora varno streho si!
Ko zemlja rómati ne jenja,
Ko morje mirno, solnce ni:
Tak' se obrača romar vedno,
Povsód poznán, nikjér domá;
Kjer vleže uro se poslednjo,
Tam smrt mu domovanje dá.

Fr. Levstik.

12. Svetinja.

1. Bogastva ni mogla mi dati,
Svetinjo pobožno samó;
Na glas je solzila se mati,
Pretežko biló je slovó.

2. „Svetinjo, ná, zlato!“ je dela,
„Zaklád to čestít je, moj sin!
Od dedov sem jaz ga vzprejela,
Zdaj dajem ga tebi v spomín.

3. Domače boš kraje ostavil,
Med tújimi hodil ljudmí,
Zaklád pa ta moj ti bo pravil
O domu, kjer mati živí.

4. Rodove boš videl srečnejše,
Zemljó bogatejšo drugód;
Svetinja te spomni: krasnejše
Od svoje ne najdeš nikód.

5. In ko bi nas tujci grdili,
Domačo nam sméšili last:
Svetinja te spomni, sin mili,
Da mátere braniš mi čast!“ . . .

6. Na glas je solzila se mati,
Ko težko jemál sem slovó,
Ničesar imela ni dati —
Svetinjo pobožno samó.

7. Svetinjo to hranim jaz verno,
Ki mati jo dala na pot:
Ljubezen za dom neizmerno,
Za dom in predragi svoj rod.

A. Aškerc.

13. Na Gospesvetskem polji.

1. Deželni knez je nov izbrán
Na polji Góspe Svete,
Pozdráv kipí v nebó glasán
Iz množice neštete:

2. „Vihtél si meč na vse strani
Obetal nas braníti,
Prisegel, nam vse žive dni
Sodník pravičen biti!

3. Zaupno zrè na té naš rod
Na Gospesvetskem polji;
Pozdravljen, knežji nam gospód,
Izbrán po naši volji!“ . . .

4. Minl je sèn ... Pradedov teh
Utlhnili so glasi,
Spomín le plove na grobéh,
Kjer spé nekdanji časi! —

A. Funtek.

14. Pozdravljam, domovina, te!

1. Pozdravljam, domovina, te, o moja Ávstrija!
Od Rena do karpatskih sten v krasoti diješ vsa!
Ogledal mnogo sem polján v življenja srečnih dneh,
Najvěč prijetnosti pa vžil sem tu na tvojih tleh!

2. Pozdravljam, domovina, te, gorá te pas mejí,
Dežél enakih tebi se na zemlji ne dobí!
Če širni svet v krasoti vsej ogleda si okó,
Nad vsem ti, moja Ávstrija, razcvetaš se lepó.

3. Pozdravljam, domovina, te, ki v pravi svóbodi
Delávnost tvojih národov ti blagodár delí!
Na zemlji mnoga lepa še razširja se lastnóst,
Nad vse pa tvojih se slavi žená in mož čednóst.

4. Pozdravljam, domovina, te, dežél mogočnih vez;
Pravico vedno le gojiš, krivici staviš jez!
Zatorej, moja Ávstrija, domovje srečno ti,
Pozdravlja zvesto te srcé, za tebe le živí!

Posl. J. Pintar.

15. Avstrija moja.

1. Domovje moje, Ávstrija,
Ti biser vsega si svetá!
In za-te, za-te jaz gorím,
In za-te, za-te le živím.
Ko bi v izbiro dal mi Bog,
Da dom poiščem si okrog:
Ne dvomil bi ter rekel koj,
Ti Ávstrija, ti dom si moj!

2. O domovina, Ávstrija,
Ti biser vsega si svetá!
Bogastvo ti rodi morjé,
Visoka gora in poljé,
Gojí se v tebi mož krepóst,
Domá je ženska tu zvestóst,
Zató mi duša vneta poj:
O Ávstrija, ti dom si moj!

3. O domovina, Ávstrija,
Ti biser vsega si svetá!
In káj drží te, káj krepí,
Da vsak sovrág se te bojí?
Edinost tvoja njim je jez,
Edinost Ávstriji je vez,
Edini gremo za-njo v boj,
O Ávstrija, ti dom si moj!

J. Kersnik.

16. Domači vaši.

O Vrba, srečna draga vas domača,
Kjer hiša môjega stoji očeta;
Da b' uka žeja me iz tvôj'ga sveta
Speljala ne bilá, golj'fiva kača!

Ne vedel bi, kakó se v strup pre'brača,
Vse kar srcé si sládkega obeta;
Ne bila bi mi vera v sebe vzeta,
Ne bil vihárev nótranjih b' igrača.

Zvestó srcé in délavno ročico
Za doto, ki je nima mil'jonarka,
Dobíl z izvóljeno bi bil devico;

Mirno mi plávala bi moja barka,
Od ognja dom, od toče mi pšenico
Bi bližnji sosed vároval — svet' Marka.

Fr. Prešeren.

17. Slovo od mladosti.

1. Dnij mojih lepša polovica kmalo,
Mladosti leta, kmalo ste minule;
Rodile ve ste mēni cvetja malo,
Še tega rož'ce so se koj osule;
Le redko upa solnce je sijalo,
Viharjev jeze so pogosto rjule;
Mladost, vendár po tvoji temni zarji
Srcé bridkó zdihuje, Bog te obvarji!

2. Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Veselja dókaj strup njegòv je vmoril:
Sem zvedel, da vest čisto, dobro djanje
Svet zanič'vati se je zagovoril;
Ljubezen zvesto najti — kratke sanje,
Zbežale ste, ko se je dan zazoril;
Modróst, pravičnost, učenóst, device
Brez dot žal'vati videl sem samice.

3. Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
Komúr sovražna je, zastónj obrača,
Kak veter nje nasproti temu vleče,
Kogár v zibéli vid'la je berača,
Da le petica dá imé sloveče,
Da človek tóliko veljá, kar plača.
Sem videl číslati le to med nami,
Kar um slepí z golj'fijami, lažami.

4. Té videt', grje videti napake,
Je srcu rane vsékalo krvave;
Mladosti jasnost vendar misli take
Si kmalo iz srcá spodi in glave,
Gradove svetle zida si v oblake,
Zelene trate stavi si v puščave,
Povsód vesele lúčice prižiga
Jej up golj'fivi, k njim iz stisk jej miga.

5. Ne zmisli, da diš prve sap'ce bóde
 Odnesel to, kar misli so stvarile;
 Pozabi koj nesrěč prestanih škode
 In ran, ki so se komaj zacelile,
 Doklér da smo brez dna polnili sode,
 'zučé nas v starjih letih časov sile.
 Zató, mladóst, po tvoji temni zarji
 Srcé zdih'valo bo mi, Bog te obvarji!

Fr. Prešeren.

18. O nevihti.

Zanesi nam, zanesi, Bog,
 Otmí nas rev, otmí nadlóg!
 Grozí sovražnica srdita
 V oblakov sivih plašč zavita;
 Beseda njena — grom rohněč, 5
 In nje poglěd je — blisk gorěč.
 Besede grom in blisk očesa
 Nebesa in zemljó pretresa.
 Pod plaščem nosi bič prikrít,
 Oj bič iz zrn ledenih zvit! 10
 Gorjé, če jezna ga zavzdigne,
 Če ž njim po polji plodnem švigne,
 Gorjé!
 Glej, tam na polji setev mlada,
 Živilo naše, naša nada, 15
 Pod težo sklónjeno drevó,
 Glej, nežni cvet na mladem vrtil,
 Ognjeni sok na vinskeji trti
 Plahó ozira se v nebó,
 In vse se vije, vse trepeče, 20
 Bojí vse šibe se grozeče.
 Zanesi nam, zanesi Bog,
 Otmí nas rev, otmí nadlóg!
 Oh, saj te klíčemo očeta,
 Čuj prošnjo siromaka kmeta, 25

30 Sprejmi naš jok in vzdih in stok,
 Ne vniči žuljev pridnih rók!
 Ti migni — blisku žar se vpihne,
 Le prst zavzdigni — grom potihne,
 Le vèli — bič se razdrobí,
 Le žèli — led se raztopí,
 In rôka, ki je prej grozila,
 Bo blagoslòv na nas rosila.
 35 Zanesi nam, zanesi, Bog,
 Otmì nas rev, otmì nadlóg!

— — — — —
 Zastónj!
 Nebó mu prošnje te ne čuje;
 Vihár strašán
 40 Čez drn in strn grmé prihruje,
 Ledeno zrnje v setve vsuje
 Oblák temán —
 Končán je cvet in sad obrán —
 Gorjé!
 45 Ozrè se kmet na strte nade,
 Ozrè na sinke, hčerke mlade,
 In divja bôl, skrbí strašné
 Očetu v srci zabesné, —
 Gorjé ti, vbogi kmet, gorjé!

S. Gregorčič.

19. Velikonočna pesem.

1. Na dan, na dan, kar kod cveteva,
 Kar v zimskem snu še omedleva!
 Na dan, vijolica duhteča,
 In tudi zvonček belogláv
 Ter jéglič, resa z lesk viseča,
 Cvetovi drevja in goščáv!
 Na dan, na dan čarobno mladoletje!
 Na dan, veskrésno te obuja petje!

2. Škrjanec vriska na višavi,
In tisoč glasov po dobravi;
Šumeče reke in potoki,
Na vedrem nebu solnčni žar,
Planine strme, svet široki,
Čuteča vsaka živa stvar
Oznanja, da oblast ljubezni mile
Močnejša je od temne smrtne sile.
3. Na dan, kar je molitev svetih,
Kar v prsih pesnij je prevnetih!
Na dan, duhovi vsi potrti,
Iz žalosti se spet buděč;
Razpelo glejte, grob odprti;
Pretákajte solzé, hvalěč!
Vam odkupljenje bilo je storjeno,
Ter Vam na zemlji vse je prerojeno!
4. A ve, cvetlice zornolike,
Ve néžnosti, veselja slike!
Vi vsi, o katerih posvečeni
Človeški Sin dejál nekdáj:
„Nedolžnim ne branite k meni,
Ker njihov je nebeški raj“ —
Vi srce Njemu izročite,
Molěč klečě veliko noč slavite!

Lujiza Pesjákova.

20. Nada.

1. O nada, ti ískrica mila nebeška,
Ti ude otrple nam spet oživíš;
Umakne se tebi vsa reva človeška,
Na prestol berača celó posadiš.
2. Mladen'ču v obrazi veselje se bere,
Ker nada mu lice oživlja, rdí;
Da tudi usoda vso srečo podere —
Je nada, ki žalost z veseljem sladí.

3. Valovi življenja udárjajo grozno,
Ob nadi pa vendar razpeni se vsak;
Če nada posije v grenkosti noč pozno,
Slovó dá obupu resnobni možák.

4. Ob pálici starček še pota prehodi,
Popelje v dni prejšnje ga nada nazáj;
V spominu upira se reví, nezgodi,
V spominu povrne sladkosti se mlaj.

5. O nada, ti ískrica mila nebeška,
Od rojstva do groba ti spremljaš nas zmér;
Umakne se tebi vsa reva človeška,
Le v tvojem naročji dobí srcé mir!

Gr. Krek.

21. Smrt.

Dolgóst življenja nášega je kratka;
Kàj znancev že zasula je lopata!
Odprta noč in dan so groba vrata;
Al' dneva ne pové nobena prat'ka.

Nas smrti ne obvarje koža gladka,
Od nje nas ne odkup'jo kupi zlata,
Ne odpodí od nas življenja tata
Veselja hrup, ne pevcev pesem sladka.

Naj zmisli, kdor slepoto ljubi svéta
In od veselja do veselja leta,
Da smrtna žetev vsak dan bolj dozori.

Mor'biti, da, kdor zdaj vesél prepeva,
V mrtvaškem potu nam pred koncem dneva
Molcé trobental bo: memento mori.

Fr. Prešeren.

22. Vsem národom blagoslòv.

(Psalm 66.)

1. Bódi milostiv, Gospód.	2. Naj' rodovi Te časté,
Blagoslòv naj Tvoj nam lije;	Naj slavé Te vsi naródi;
Tvoj obráz naj se razkrije,	Vsem plemenom radost bódi:
Da spoznamo Tvojo pot	Vodiš ljudstva vse zemljé,
In naródom sreča sije.	Vsi so ravni Tvoji sodi.

3. Hvalo narod vsak Ti poj,
 Naj slavé Te vsi rodovi!
 Zemlji se množé plodovi.
 Svét veseljni se Te bój;
 Bog naš, Ti nas blagoslovi!

Iv. Vesél.

23. Za dom med bojni grom!

1. Zastava že razvita je,
Morilna cev nabita je,
Nabrušen bridki meč!
Zdaj puško v dlan in meč ob stran,
Napočil je krvavi dan,
Urá, u boj besnèč!	3. Še en pozdráv ti, dragi dom,
Popréj ko gremo v bojni grom,
Med bitve hrum in šum!
Še en pozdráv vam, dragi vi,
Spomín na vas podžiga kri,
Povzdiga nam pogúm.
2. Naš bòj je svét in svét naš roj,
Saj kliče nas u hrabri bòj
Naš Bog, naš car, naš dom!
Nezmágana mi četa smo,
Brez straha in trepeta smo,
Urá, med bojni grom!	4. Kot orel čuva dom in rod,
Takó svoj rod in dom nezgód,
Braniti hčemo mi!
Kot iz oblakov blisk in tresk
Orjaške hraste stere v pes'k,
Sovrage stremo mi!

5. Napréj tedáj, junaški roj,
 Za dom, za carja v hrabri bòj,
 Tja sred sovražnih čet!
 Med nami vsak je cel junák,
 Naj pade tretji, drugi vsak,
 Da bo le dom otét!

S. Gregorčič.

24. Vojakom pri ločitvi.

1. V brambo slavne domovine
Kliče cesar svoje sine,
Kliče hrabra Ávstrija.
Le na noge, korenjaki,
Slavnovénčani vojščaki —
Za cesarja in Bogá!

2. Ostre meče opašite,
Puške s króglami nabite,
In na puške bajonét!
Ura že ločitve bije,
V zraku se zastava vije,
In kròg nje očetstva cvet.

3. Srečno, srečno! Bog vas vòdi,
Desni angelj z vami hodi
Čez doline in goré!
V duhu bomo vas spremljali
In po hrabrosti poznali,
Da ste sini Ávstrije.

4. Za vas bomo mi molili,
Ko se boste srčno bíli,
Sekal meč bo mah na mah,
Da sovražnike pobili,
Na vse kraje razkadili
Bi ko veter cestni prah.

5. Ko na čelo mir drhali
Boste z mečem zapisali,
Zopet prídite domó,
Da junaške hrabre sine,
Sine drage domovine
Z venci slave vénčamo!

6. Ko bi pa po božji volji
Padli tam na slavnem polji,
Vas ne bilo več nazáj:
Bodi vaša tovar'sija
Jezus, Jožef in Marija —
Vas spremljaje v sveti raj!

J. Virk.

25. Odlikovanje.

1. Vihár je bojni grozni vtihnil,
Urá, dobljena zmaga je!
A mnog junák svoj duh izdihnil,
Pod máhljaji sovraga je.

2. Pač bíl se hrabro vsak ko lev je,
Kdor živ, kdor mrtev tu je zdaj;
Otét, utrjen stol kraljév je,
Otét je doma krasni raj!

3. In zbere že na bojnem polji
Borivce hrabre gospodár;
Njim, ki junaci so najboljji,
Svetinje zlate daje v dar.

4. Pripél že vrsti je vojakov
Vladár poguma častni znak:
„Čemú pa známenja junakov
Ti braniš borcev se prvák?“

5. „Nevreden nisem pač odlike,
A dosti vrédnejših poznám;
To známenje častí ni dike,
Dovoli, kralj, da tistim dam.“

6. Primigne kralj; — junák pa stopi,
Kjer mož pri možu v krvi spi,
Najbližjemu v mrličev tropi
Pripnè na prsi znak častí.

7. „Kar meč, kar strel jih je pomoril,
V tem jednom sem odlikováł;
Teh slednji manj kot jaz ni storil,
Več kot mi vsi je žrtvováł.“

8. Spoštljivo kralj glavó odkrije,
Ž njim vrste vse se odkrijó,
Okó junakom solze lije,
Po mrtvih bratih jim tekó.

S. Gregorčič.

26. Brodník.

1. Mej skálami Sava šumí,
Valove mogočne valí,
V naročaj jih Dúnavu tira.
Čoln ziblje ob bregu se tam,
A ribič mi v njem sedí sam,
Na veslo se truden opira.

2. „Hoj, starec, kar veslo zdaj
v dlan
Pa jáderno v drugo tam stran
Čez šumno prepelji nas Savo!
Čuj, turško rumeno zlató
Plačilo bogato ti bó . . .
Če nočeš — ti vzámemo glavo!

3. Molčita že polje in log,
Tam onkraj krščanski ostróg
V neskrbnem že spanji počiva.
Zavíti v plašč temne noči,
Ogledat poslani smo mí,
Kód kleti sovražnik se skriva . . .“

4. „Ne maram za vaše zlató!
Čemú mi pač ribiču bó?
Zastónj vas čez reko prepeljem.
In tudi mi sive glavé
Jemati ne bode trebé;
Rad vašim ustrezam poveljem.“

5. Že čolnič od brega hití
In nese oglédnike tri;
Veslaje pa ribič ozira
Srpó se v vrtenje vodá,
Ki rado se s čolni igrá
In slastno na dnó jih požira.

6. „Res, hrabro srcé ti imáš,
Res, vrl prevozník si ti naš,
Ni tákega blizu okoli!
A nas bo pohvalil glavár,
Oh, krasen pač čaka nas dar,
Krasnejši nas ni še nikoli!“

7. „Na mestu!“ — dé ribič krepkó —
A veslo zažene v vodó
„Tu vaše in moje plačilo!“
„Bes, djaur!“ še krik iz valóv,
Iz mokrih je Save grobóv —
Potèm pa vse tiho je bilo.

A. Aškerc.

27. Ponočna pótnica.

1. Po nebu ščip plava,
Šumí, šumí Drava . . .
„Prepelji, brodník, me takój!
Oh, mēni mudí se;
In predno zdani se,
Mi daleč je priti nocój.“

2. Po nebu ščip plava,
Šumí, šumí Drava . . .
Čez reko čoln črni letí;
A pótnica pozna,
Velika in grozna
Z brodníkom v njem tiho sedí.

3. „Teló ko kost suho
Zavijaš v rjuho;
Mrtvášk iz ust diše ti puh!
Pod čelom prikrita
Dva oglja gorita . . .
Živ človek si, ali si duh?“

4. „Káj znoj si otiraš?
Káj v me se oziraš?
Napréj, napréj tiraj svoj čoln! . . .“
In žena vzravná se,
Glej, večá se, rase —
Ves čoln že je skoro je poln.

5. Po nebu ščip plava,
Šumí, šumí Drava . . .
Pri bregu! Čoln butne na kraj . . .
„Kdó tujka si grozna?
O, pótnica pozna,
Brodmino odštéj mi sedáj! —“

6. „Za manoj smrt bleđa,
Puščoba in beđa,
Strah, stok in drgèt pred menój!
Kdó tvoja sem drúga?
Imé mi je — kuga!
Nocój grem na desni breg tvoj!

7. V vsak dom se odpravim,
Ljudí vse podavam . . .
A tebi naj milost storím!
Ne boš čul vpijočih
In gledal ne mročih —
Zdaj prvéga tebe vmorím!““

A. Aškerc.

28. Turki na Slévici.

1. „Grmade po goráh goré,
V nebó njih plamen šviga!
Privrél je Turek, koder gre,
Rohní, morí, požigá.
Pred njim je jok, za njim je stok,
Pomagaj zdaj nam, večni Bog!
Če on se nas ne vsmili,
Ni nam pomoči v sili.

2. Kakór čez polje vodni val
Divjá ob hudi uri,
Rohneča se dreví druhál,
Ne bránijo jej duri.
Krví pijani vrískajo,
Bridké se sablje blískajo;
Zdaj, zdaj bo truma cela
V vasico prihrumela.“

3. Križ starček je sè stene snel,
Podobo smrti božje;
„Káj boš s sekiro, sin, začél?
Križ nam je zdaj orožje.
Le urno, urno za menó
K Mariji gori na goró,
Tam bo devica mila
V nadlogi nas branila.“

4. Otroka, ki v zíbeli spi,
V naročje jemlje mati;
Kakó se, glej, na smeh drží,
A zdaj ni časa spati!
In hčerko prime za rokó,
Sin krila se drží plahó.
Mož pa očeta vzame
Na mlade krepke rame.

5. Iz smrečja témnega blišči
Zvoník s cerkvíco belo,
Marija milost tam delí
Med rómarjev krdelo.
V oltarji vénčana stojí,
V naročji Jézusa drží,
Pozdrávljena kraljica,
Krščanom pomočnica!

6. Že begajočih je ljudíj
Vsa polna slevska gora;
Cerkvíca, oh, velika ni,
Ne bóde vsem prostora.
Otroci, starčki in žené
V hram božji plahi se drvé,
Pred vrata se cerkvena
Mož trdna vstavi stena.

7. Takó se stískajo ovcé,
Ko gladni volk je straši;
Takó golobje koprné,
Kadàr je jastreb plaši.
„V oltarji, mati, tu stojiš,
V naročji Jézusa držiš;
O sliši nas uboge
Ter reši nas nadloge!“

8. „Čuj! Bliže se dreví druhál,
Po krvi naši vriska;
Kdó nam bo zdaj pomoči dal?
Na vrata že pritiska!“
Sekire s sábljami zvenčé,
Že omagújejo možjé,
Razbiti so zapahi,
Gorjé zdaj trumi plahi!

9. Čez prag na konji prirohní,
Gorjé, sam turški paša,
Krvavi v ròki meč vihtí,
Zdaj bije ura vaša!
A — čudo čudovito glej!
Kònj ne premakne se naprèj,
Ne gane ga ostroga,
Pribita mu je noga.

10. Marija — kdo se stavi
v bran! —
Grozečo roko dviga;
Glej, iz očíj — poglèd strašán,
Ognjén plamén jej šviga!
Plašán spusti se paša v beg,
Za njim nevérniki vsi vprek.
Oteti so krščani; —
Marija svoje brani.

11. Še dándanášnji priča vam
To zgodbo čudovito
Za pragom v kamen konjsko tam
Vpodóbljeno kopito.
V oltarji mati tam stoji,
V naročji Jézusa drži;
Češčena, ti kraljica,
Krščanom pomočnica!

J. Stritar.

29. Pri bolškem gradu.

Od bólškega trga le uro hodá,
Ob bregu Korítnice divjih vodá,
Na skalo stoletno, na silni prepàd
Iz davna sezidan bil „bolški“ je grad.
Skoz vrata graščinska, čez mostni obòk
Pa cesta se vije skoz jarek globòk.
Gorjé mu, kdor todi bi hodil drzán,
V globino nezmerno bi bil pokopán. —

Ob turških napadih že pozno v noč
 Približa se gradu sovražnika moč, 10
 Razsvečen, okrašen ves grad je lepó,
 In godba prijetna in petje sladkó
 Vablivo pozdravlja sovražnikov roj,
 K počitku je vabi v graščino nocój.
 V veselji presladkem sovrág se smejí, 15
 Ko godba in petje v uhó mu doní;
 Izvestno je mislil, da prapor njegòv
 Še danes postavi na grajski se krov,
 Da v gradu priját'lji se dragi gosté
 In zmage sijajne se že veselé; 20
 Zató pa le hitro, le hitro napréj,
 Da združi vsa vojna se v gradu hitréj'!
 In polk je za polkom korakal na most,
 In polk je za polkom — propadel v globóst,
 Na dnu globočine razdrobljen in strt, 25
 Tu našel je vsakdo zasluženo smrt.
 A godba šumeča in petje sladkó,
 Ko prej se odmeva iz grada glasno,
 A Turku se smeje vsakdó od srcá,
 Da stírtega videl ni v noči mostá. 30

J. Rejec.

30. Junákova smrt.

1. Črn oblák nad Belim gradom plava,
 Zlato solnce skozi ne posije.
 Ni oblák, ki ga z nočjó obdava,
 Žalost s tamnim plaščem mesto krije;
 Črna žalost Beli grad zagrinja,
 Ki veselja žar je ne prešinja.

2. Žalost vidi vsem se na obrazi,
 Kar jih ni na vojsko šlo krvavo;
 Starček, ki ob pálici se plazi,
 Žalostno pobeša sivo glavo.
 Vse je tiho, pesem se ne poje,
 Tiho ziblje mati dete svoje.

3. Igre ne igrajo se otročje,
Glasna se ne govori beseda;
Plaho stiska dete se v naročje
Máteri, ki solzna je in bleđa;
Poročila od možá vojaka
S težkim srcem kakor druge čaka.

4. „Káj je hipom živo vse po mesti?
Ljudstvo steka se, in hrup se glasi;
Dolga vrsta vije se po cesti
Vóz, ki se pomíkajo počasi.
Pojva gledat, sin, káj je; mogoče,
Da povédo nama, kjé je oče.“

5. Žena ni še prestopila praga,
Voz pred hišnimi se duri vstavi;
Možu blédemu voják pomaga
Z voza; tu domá je mož krvavi!
„Bog, moj mož!“ prestrášena zakliče.
Dolga vrsta dalje se pomiče. —

6. Položé ga v pósteljo postlano,
Težko sope, težka mu je glava;
Z roko stiska si na prsih rano,
Smrtna že obhaja ga težava;
Vendar še zavé se, izpregleda,
Težko gre iz prsij mu beseda:

7. „Žena, po zdravnika mi ne hodi,
Mêni ni pomoči več na sveti;
Solz mi ne pretakaj, mirna bodi!
Lepa smrt je za svoj dom umreti;
Storil sem dolžnóst po svoje moči,
V hladni pokoj grem po bitvi vroči.

8. V vojski zvesta ni nam bila sreča,
Drugo zamolčím; čemú tožiti! —
Srbija junaška, krvaveča,
Še enkrát ti bo na vojsko iti!

Jaz tedáj bom v večnem spal pokoji,
Ti, moj sin, boš stal v junaškem boji.

9. Daj rokó, zvestobo mi prisezi
Domovini, sin! Bog daj vam zmago!
Prav takó! — Ostani zvest zavezi! —
Zdaj naj še poljubim hčerko drago.
Z Bogom, dragi —!“ govor mu prestane,
Truden zamiži in več ne gane. —

J. Stritar.

31. Hajdúkova oporoka.

1. Zastava strta, skrhan meč,
Končán je boj strašný besněč,
Bolgarska tožna prosta ni,
Zastónj si tekla, draga kri!

2. Ob gozdu tam na hrast opřt,
Sloní junák — na lici smrt —
Junák bledečj, blag Bolgár,
Hajduški četi je glavár.

3. Hajdúk se smrti ne bojí,
Umreti pa še ne želí:
Izpolnil ni prisege še,
Smrt ne, tó stiska mu srcé.

4. Od hudih ran že ves šibák
Še zadnjo zbere moč junák;
Kròg njega čética stojí,
Hajdúk pa četi govóří:

5. „Otrók jaz nimam, bratov ne,
Vi bratje mi in deca ste;
Vam torej, preden v smrt zaspím,
Poslednjo voljo izročím.

6. Rad pustil bi vam kàj v spomín,
A káj? ko vse je vzel Turčín:
Turčín mi je blagó pobrál,
Turčín mi hišo je požgál.

7. Imetje moje — puška ta,
Handžár in samokresa dva;
Moj dom — Balkana vrh visòk
In streha mi — nebá oblók.

8. Pa — naj si brez zakladov sem,
Skleniti oporoko hčem,
Da pozni čudil bo se vnuk,
Kakó zapuščal je hajdúk.

9. Poglejte, bratje, to zemljó,
Ravnine glejte pod sebó,
Po njih lepó poljé rodí,
Blišcé se mesta in vasí.

10. Dà, krasna je dežela ta,
In narod čvrst je tod domá;
Pa, oh, te zemlje gospodár
Zatiran, suženj je — Bolgár!

11. Za Turka to poljé rodí,
Za Turka se tržàn potí,
Turčín uživa sad in cvet
In polja sad in cvet — deklét!

12. Moj dom je lep, moj rod krepák,
Za robstvo ni rojèn junák,
Pač lepših, slávnejših usód
Je vreden rod, ki biva tod.

13. Prost mora biti, prost moj rod,
Na svoji zemlji svoj gospód!
Takó sem se Bogú zaklél,
Svét dolg s prisego sem prevzél!

14. Za to sem živel, se boríl,
Večkrat za to že kri sem lil,
Trpljenja, ran se nisem bal,
Da le prostóst bi dómu dal.

15. A zdaj me zgrabi mrzla smrt,
Prečrta dragi mi načrt;
Umreti, bratje, težko ni,
Pustiti nade — to boli!

16. Junaci vrli, vi z menój
Ste bili mnog junaški bòj,
Pustili niste me nikdár,
Bil četi zvesti sem glavár.

17. Otrók jaz nimam, bratov ne,
Vi dédiči po méni ste:
Bolgarsko v last vam izročím,
Nje svóbodi vas posvetím!

18. Kar jaz prisegel sem nekdáj,
Spolniti vsak prisezi zdaj:
Za vero, za prostóst domú
Živite, mrite brez strahú!

19. To nado vzamem naj s seboj,
Zdaj ko pod črno grem zemljó,
Da v zemlji prosti ležal bom,
Da prost moj rod bo, prost moj dom!“

20. Na tla se vklone sto kolén
Sto rok zavzdigne nož jeklén,
Sto grl zedini glasov sto:
„Priségamo ti vsi na to!“

21. Izzà oblaka jasni ščip
Na četo ist' posije hip,
Glavár vesél se v njo ozrè,
Nasmehne se — očí zaprè.

22. Na glas zaplakal ni nikdó,
Skriváj pa jim rosí okó,
Molčé žaluje zvesti tròp,
Molčé se spravlja na pokòp.

23. Štir' hlode dá jim bližnji log,
Mladík grmovje tam okròg,
Nosila naglo naredé,
Mrliča na-nja položé.

24. Že nema, gluha noč pòvsód!
Kám pojde sprevoz od ondód?
Po strmi stezi stopa, glej,
Duhovna ni, dà šel bi sprej!

25. Pogrebna pesem ne zvení,
Le veter skozi gozd ječi;
Ne svéti luč pokopnih sveč,
Gorí pa zvezdic svit brlèč.

26. Pri vrhu so, zdaj obstojé —
Lopate votlo zazvené —
Kopáti čuješ — to bo gròb! —
Spet tiho vse! — končán pokòp!

27. Kot drugi ni bil ta junák,
Ni drugim grobom grob enák:
Glej — vrh Balkana rob strmán,
Nad njim hajdúk je zakopán.

28. Ki ljubil ga je žive dni,
Na grobu sveti križ stojí,
Ni rezan kamen, tesan les;
En meč navpík, handžár počéz.

29. Tam spi hajdúk — on mirno spi,
A duh njegov živí, budí,
Množé borivcev se vrsté,
Gorjé ti bo, Turčín, gorje!

S. Gregorčič.

32. Božična pesen.

Betlehemsko obližje. — Ravnina. Od daleč se vidi nebeška svetloba.

Pastirska družba

Káj sveti se tam na ravnoti?
Zdaj solnca nebéškega luč ne gorí,
In luno, častito kraljico noči,
Oblaci so skrili v visoti.

Eden od družbe.

Od roda do roda je velik Jehova,
Dobrotna in mila je rôka njegova,
Ker nam iz nebeške višave
Pokazal je známenje sprave.

Vsa družba.

To žarek ni zore, ni plamen danice;
Pogléd oslabeva, pokrijmo si lice!

Ángelska družba. (Daleč.)

Adámovi sini v verigah so spali,
Bil zemljo je Bog radi greha proklél.
A dnevi otetbe so zdaj prisijali!

Eden od ángelske družbe.

Kar duh se napuha bil v prahu je vnel;
Kar volja stvarnikova bila mu črt:
Vzdihaval on let je tisúč in tisúč —
Zdaj zora je póčila, v sponah je smrt!
Zató naj vesele se pesni glasé
Ter zarji pozdrávljajo novo naj luč!
Duhovi človeku le sreče želé.

Vsa ángelska družba.

Zató naj vesele se pesni glasé
Ter zarji pozdrávljajo novo naj luč!
Duhovi človeku le sreče želé.

Eden od pastirske družbe.

Boječe posluša uhó,
Česár poslušálo še ni;
Ta pesen iz neba zvení,
Povrača se zopet v nebó!

Vsa pastirska družba.

Ne poje mladenič, ne poje devica;
Jehova je blizu, pokrijmo si lica!

Ángeli blizu. Eden od njih družbe.

Čuvaji pošteni vi čredi in paši,
Trepetu in strahu podajte slovó!
Mesije učákali dnevi so vaši,
Dan sužnje je sile odšel za goró.
Ki bil je obetan na zemlji in v raji,
Poródil v pastirski nocój se je staji;
Odkupil je spet Izraélovo kri!
Tjà k Betlehemu hitite,
Tám kaj ga v jaslíh iščíte;
V jaslíh zdaj dete nebeško leži!

Ángelska družba (dvigaje se v zrak.)

O slava Gospodu v višavah,
In mir ti, Adámova kri!
Mesijo Devica rodila,
Peklenska je moč izgubila
Pravico do sužnjih ljudíj,
Zdaj mir ti, Adámova kri!

Eden od pastirske družbe.

Kedó mi predivne in tajne odkrije besede?

Vsa družba.

Nam posel Gospodov povedal čuvajem je črede,
Da v hlevu Mesija poródil se je v Betlehemu;
Le jádrno, bratje, zdaj jádrno k njemu!

Betlehemski hlev.

Pastirska družba.

V pokoj vsej zemlji dete rojeno
Slávljeno bódi, bódi češčeno!

Eden od družbe.

Bil Mójsij je vójevoda Judin izbrán,
Tvoj svetli je videti želel obráz;
Odšel je, k očakom pokojnim poslán;
Ni bil mu prisojen ta blázeni čas.

Vsa družba.

Pred tábo smo v prahu,
V ljubezni in strahu!

Pastirjem najprvim si milosti svoje
Pokazal svečavo rojeno z nebés,
Dodelil, da v lice zdaj glédamo tvoje!
Kar koli po gori zeleni drevés,
Kar koli po brdih, po dolih je trave,
Kar koli po travi cvetočih očés,
Kar v jasni je noči nebeške svečave:
Da tóliko mi bi jezikov imeli,
Še vendar nikoli časti bi in slave,
Mi smrtni, z dostojnim ti glasom ne peli!
A sam si odklenil zdaj mílosti hram,
Pastirjem najprvim nocój se odgrnil;
Da Juda otét je, oznanil si nam,
Da mir se je zopet na zemljo povrnil —
Pred tábo smo v prahu,
V ljubezni in strahu!

Hlev obsije nebeška svetloba.

Ángelska pesen iz zraka.

O slava Gospodu v višavah,
In mir ti, Adáмова kri!
Mesijo Devica rodila,
Peklenska je moč izgubila
Pravico do sužnjih ljudj;
Zdaj mir ti, Adáмова kri!

Fr. Levstik.

33. Régulovo slovó *).

M. Atilij Regul;	Lucij, njegov sin;
Valérija, njegova mati;	K. Manlij Vulson, njegov prijatelj;
Virginija, njegova žena;	Rimsko ljudstvo.

Regul.

Ne dalje, mati! Sinu že prevèč
 Části si izkazala; vrni se,
 Da hlad ne žali dalje jútranji
 Častite sivolase ti glavé,
 Z ženó, ki mēni s tíhimi solzami
 Srcé mečí. Tolaži jo domá!
 A preden greš, polóži mi roké
 Na glavo; máterin naj blagoslòv
 Najslajše brašno sinu bo na pot.

Valérija.

Oj sin, večerna zvezda mojih dnij —
 Tolažba sladka moja, moj ponòs!
 Na zadnjem potu sem spremila te,
 Saj vem, da se ne vrneš več nazáj:
 Zdaj idem; prošnje stare mátere
 Pri tebi, vidim, nímajo močí —
 Zdaj prvič, vedno bil si dober sin.
 In vendar grájati ne morem te;
 Premagal vse si, osramotil nas.
 Kakó stojimo majhni pred tebjó!
 Ponosen ti v nebó se dvigaš hrast,
 Pohlevne sápipe so vzdíhljaji
 In prošnje, ki mu perje zíbljejo,
 A krepke mu ne omajó glavé. —
 Ponosno čul strměč bo pozni rod:

*) Pripoveduje se, da so Kartažani v prvi kartaški vojni (264.—241. l. pr. Kr.) poslali ujétega vojskovodjo, prokónzula Régula, v Rim z naročilom, naj pregovori Rimljane, da se pomírijo s Kartago. Ali Regul je domá navduševál rojake na vojno in se vrnil v Kartago navzlic vsem prošnjam svoje matere, žene in prijátelja, zvest zastávljeni besedi, nazáj med sovražnike v gotovo smrt.

Rimlján je bil, ki zvest besedi dani
 V nemár pustivši prošnje mátere,
 Žené, solzé otrók, prijáteljev
 V gotovo smrt k sovražniku je šel,
 Imenu rímskemu na čast — uzór
 Sijajen, kot na nebu meteór,
 Posneman, a dosežen nikedár!
 Toréj le idi slavnim pótem svojim,
 Junaški sin, ne morem te držati.
 Glej, kar najdalje seza mi okó
 Rimljanov četa, z glavo tik glavé,
 Sprevòd sijajen daje kónzulu.
 Bogóv te milost spremlja naj povsód,
 Kakór te moje sprémljajo željé.

Virginija.

Jaz nimam kakor mati tvoja, mož,
 Junáškega srcá; glej, tu klečím
 Pred tabo v prahu ter kolena ti
 Objemam, ne zapusti nas sirót!
 Upali lici glej, o glej oči,
 Ki solz jim potok je ugásil žar;
 V naročji mojem dete glej sladkó!
 Sirota, káj godí se tu, ne zná;
 Z nasmehom ti obé molí ročici,
 Da ga v naročje vzámeš, prosi te.
 Okleni trdno se okróg vratú
 Očeta, dete, da ne gre od nas;
 Mordà ga sladki smeh tvoj omečí;
 Ko moje ga ne mórejo solzé. —
 In ti, moj sin, kaj tu molcé stojíš?
 Poklekni pred očeta, rôke k njemu
 Povzdigni, ti si ljubček bil njegòv;
 Saj vidiš, ne posluša mátere!

Lucij.

Ne, mati, pravi Rímljan ne klečí!
 In ko bi se mi omečiti dal —

Kakó bi mogel ga prositi jaz,
Ker dela sam, kar mene je učil:
„Beseda dana sveta naj ti bo;
Ne oprostí ga več nobena moč,
Kedór se je enkrát zavezal sam.“
Takó si me učil, takó počenjaš.
Če kàj te, oče moj, prositi smem:
S sebój me vzemi, nisem več otròk,
Da zvest tovariš bódem ti povsód,
Da vse nevárnosti, če treba smrt,
Da slavo, večno čast delím s tebój.

R e g u l.

Takó, moj vrli sin! Ti si zarés
Rimlján, ti pravi sin si Régulov!
Vendàr z menój ne smeš; ostani tu
V tolažbo in podporo máteri,
Sestrici, ki na prsih jej leží.
In stari ženi, ki si ljubček njen.
Očetov náuk v srci hrani, sin!
Njegòv ti vzglèd naj biva pred očmí,
In dika domovini boš enkrát! —

M a n l i j.

Ko niso prošnje sive mátere,
Ganile niso žene te solzé,
Ni déteta nedóležnega poglèd,
Kakó oduren, grčav star voják
Omájati bi upal trdni sklep,
Ki zna rabiti meč, jezika ne!
Res! — imenuješ me prijátelja,
Tovariš bil sem tvoj od mladih nog;
Orožja skupaj sva se vádila,
Pod enim skupaj spala sva šatorom.
In v boji stala sva pri moži mož. —
A káj ti to naštevam? Ni mi bil
Namén, da trkam možu na srcé;

Dolžnóst edina vódi naj možá. —
 Atilij Régule! — Ne govori
 Tu Vulson — domovina, ljudstvo tu stoji,
 Ki s tabo mi najvišjo je oblást
 In za državo izročilo skrb.
 Poslušal nisi svoje mátere —
 A domovino moraš slúšati,
 Ki to iz mojih ust ti govori:
 „Jaz ênega imám le Régula,
 Ti vzeti mi ga češ, odsékati
 Desnico krepko hočeš mênì zdaj,
 Ko za življenje svoje se borím!“
 Káj boš na to jej odgovarjal ti? —
 Blag, vem, te goni, plemenít nagíb,
 In večna slava pojde za tebój.
 Sovrážniku si vjet besedo dal,
 Da v ječo se povrneš sam nazáj,
 Če Rima ne pregovoriš, da mir
 S Kartago sklène. — Ti z ognjeno si
 Besedo prigovarjal stárostam,
 Navdušal ljudstvo zbrano si na bòj!
 Zdaj vračáš se sovrážniku v oblást.
 V gotovo ideš, muke polno smrt.
 Zakáj? — Ker prelomiti se ne smé
 Beseda dana. — Prav! Daruješ se
 Za čast. — Lepó! — A domovini káj
 Koristiš s tem? Govôri! — Vse se sme
 Za domovino! Vse je blago, pravo,
 Lepó, kar domovini je na prid.
 Dejanja vsega možu mera naj
 Edina domovine bo korist!
 Čast sama móra se vmakniti njej.
 Nič več! Zdaj stori, kar se prav ti zdi;
 Govoril — storil svojo sem dolžnóst.

R e g u l.

O Manlij, moj izkúšeni tovariš,
 Poslušal vedno sem tvoj modri svèt;

Zdaj ga ne morem. Kar si mi dejál,
Premislil vse sem že pri sebi sam.
Verúj mi to samó, za svojo ne,
Za domovine delam čast takó.
Češ, da v velikodúšnosti Rimlján
Kartážanu se premagáti dá
V sramoto večno rímskemu imenu?
Vse domovina bódi nam! — Gotovo;
Kar ima Rim sinóv, nobénemu
Jaz v domoljubju ne umikam se;
A ta je misel, ta je vera moja:
Svetó služímo sveti domovini!
Iz slabega se slabo le rodí.
Gorjé naródu, ako neomajni
Zakoni večni ne stojé mu več,
Igrače so nesmrtné mu resnice!
Akó beseda več, jeklena vez,
Možém, naródom dana ne veljá,
Káj stalno je? Česá se je držati?
Oj rimsko ljudstvo, ti, ki v četah me
Na zadnjem potu spremljaš kónzula,
Poslušaj Régulovo oporoko:
Ne kreni s prave poti nikédár,
Resnica naj nad vse ti sveta bo;
Z lažjó nikdár se ne prijázniti,
Nevarna je, pogubna zveza njena,
Krepóst, moštvo Rimljanu naj veljá,
Pravica vódi te, in svét bo tvoj!
Oj Rim, ki v žaru jutranjem žaríš,
Na svojem potu solnce naj nikdár
Ne gleda nič na zemlji lépšega!
Pozdravljen, Rim, mi bodi zádnjikrat!

J. Stritar.

Kazalo. — Inhaltsverzeichnis.

A. Berila v nevézani besedi. — Prosaische Gesellstücke.

I. Basni, pravljice, pripovedke in povesti.

I. Fabeln, Märchen, Sagen und Erzählungen.

	Stran (Seite)
1. Pes in ovca (Fr. Metelko)	6
2. Hrast in trst (Fr. Metelko)	6
3. Skopuha (V. Vodník)	6
4. Navzočnost duhá („Vrtec“)	7
5. Rojenice. Národna pravljica (I. Tušek)	7
6. Neték. Národna pravljica (M. Čilenšek)	7
7. Varčnost v malem (V. Vodník)	8
8. Jež in lisica (A. Slomšek)	8
9. Kakó se je škorec rešil smrti (A. Umek)	9
10. Brátovska ljubezen (A. Kržič)	10
11. Cesárjeva mati — kuma (Iv. Skúhala)	11
12. Cesarsko življenje (Iv. Skúhala)	12
13. Nespámetna sramežljivost (Iv. Návratil)	14
14. Volk in lisica (Fr. Erjavec)	16
15. Sin in mati (A. Zupančič)	18
16. Vraža in sodník (Iv. Návratil)	19
17. Usinara. Índijska pravljica (Priobčil K. Glaser)	21
18. Sójenice. Národna pravljica (Po M. Valjavcu)	21
19. Ríbica, ki nosi srečo (M. Šašelj)	22
20. Práprotovo seme (Zapisal A. Bénigar)	23
21. Kralj Matjaž ni umrl. Národni pravljici (Priobčil B. Krek)	25
22. Vile (J. Trdina)	26
23. Káj pripovedújejo ob Ložnici (M. Čilenšek)	27

II. Prizori iz živálskega življenja.

II. Bilder aus dem Leben der Thiere.

24. Prigodki iz hróščevega življenja (Š. Meglič)	32
25. Prizori iz življenja mravelj (Fr. Erjavec)	36
26. Levljenje rakov (Fr. Erjavec)	40
27. Slavec (Fr. Erjavec)	42
28. Kúkavica (Fr. Erjavec)	44

III. Bog in človek. III. Gott und der Mensch.

	Stran (Seite)
29. Kjé je Bog? (Fr. Lampè)	47
30. Lepota božja (Fr. Lampè)	48
31. Božja družina (Fr. Lampè)	49
32. Človek je gospodar na zemlji (Fr. Erjavec)	51

IV. Mladostna leta slavnih Slovencev. IV. Die Jugendjahre berühmter Slovenen.

33. Vodnik diják (P. Bohinjec)	53
34. Mladostna leta Frana Erjavca (Fr. Levec)	55
35. Deček Prešeren (Tomo Župan)	56

36. Sreča (J. Stritar)	59
----------------------------------	----

V. Iz prirode. V. Aus der Natur.

37. Nevihta (J. Ogrinec)	63
38. Mávrca (S. P. H. v „Zvonu“ l. 1876)	65
39. Solnce in zemlja (Fr. Hauptmann)	66
40. Na Dobraču (J. Párapat)	70
41. Na Črni prsti (J. Vesél)	73

VI. Iz národnega življenja. VI. Aus dem Volksleben.

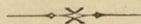
42. Kraška hiša (Fr. Erjavec)	75
43. Pleš pod lipo pri Zilanih (U. Jarnik)	76
44. Trgatev na Dolenjskem (J. Jurčič)	77
45. Slovenska božja pot (J. Jurčič)	78
46. Semènj pri svetem Roku v Prilesji (J. Stritar)	81
47. Božični večér na Slovenskem (Fr. Erjavec)	84
48. Po zimi na kmetih (J. Ogrinec)	86
49. Vrnitev v domačijo (J. Jurčič)	90
50. Gorjanski duhovnik (A. Funtek)	91
51. Vojaki pridejo na Polico (Fr. Erjavec)	93

52. Vélíka noč v Cárigradu (A. Bezenšek)	98
53. Pomorščákovo življenje (A. Ukmar)	101

VII. Iz domače zgodovine. VII. Aus der heimatischen Geschichte.

54. Omika starih Slovanov (Po Gr. Kreku Fr. Hubád)	105
55. Uměšćanje koroških vojvod (A. Einspieler)	107
56. Črna kuga na Dúnaji (A. Zupančič)	108
57. Turki pred Rádgono (Fr. Hubád)	109

58. Kakó je ujél vójvodič Evgén francóskega generala v njegovi lastni trdnjavi (Fr. Hubád)	112
59. Bój pri črnuškem mostu l. 1813 (Fr. Hubád)	116
60. Bolška soteska (S. Rutar)	119
61. Grof Jožef Radecký (J. Apih)	122

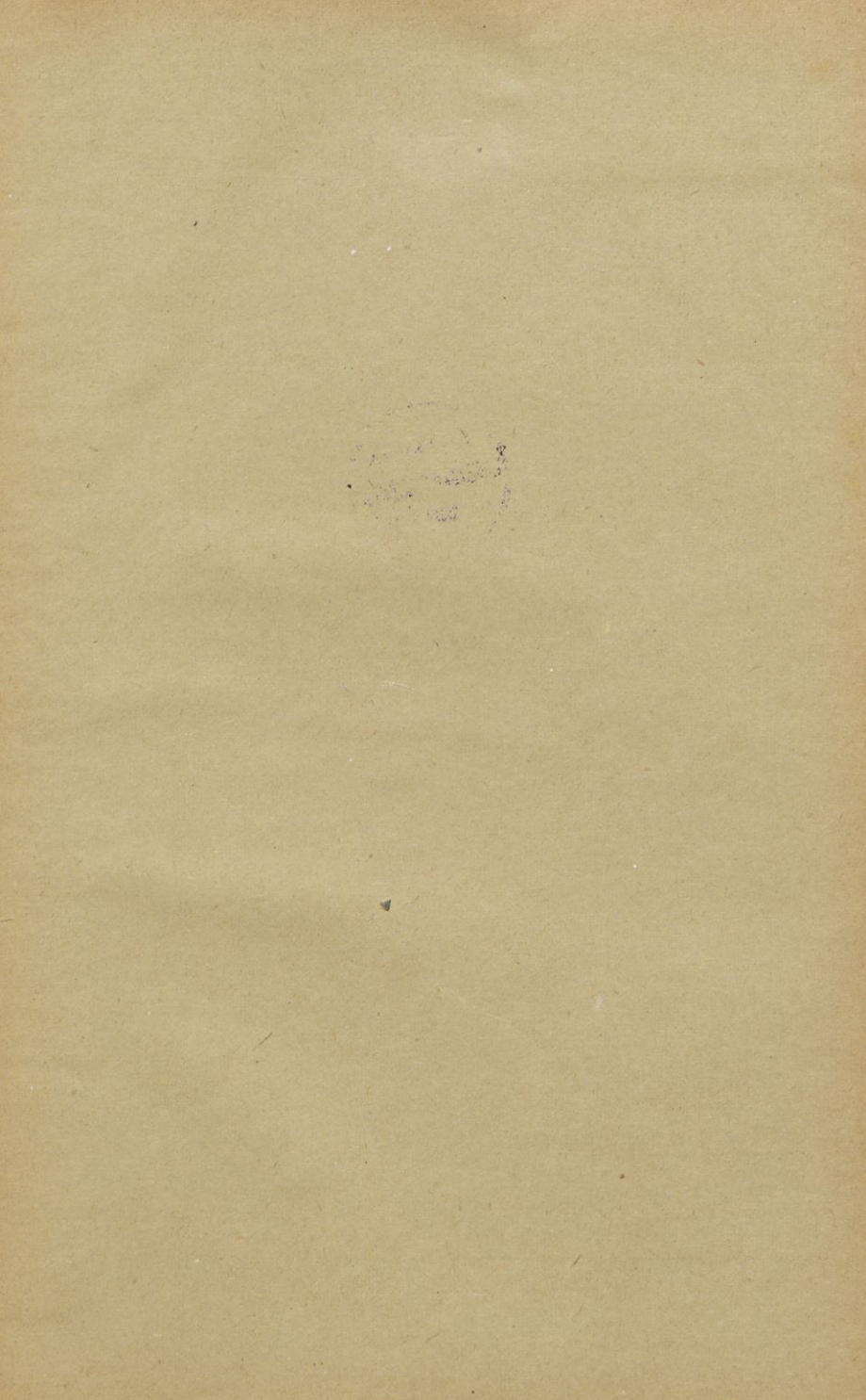
B. Berila v vezani besedi. — Poetische Lesestücke.

1. Oj planine! (Fr. Levce)	127
2. Gorska cvetica (Fr. Cimperman)	128
3. Mornarska (A. Umek)	128
4. Sirota (Fr. Cegnar)	129
5. Spomladnji sprehòd (Fr. Levstik)	129
6. Lesena riba (M. Vilhar)	130
7. Drvár (J. Lebán)	132
8. Zaklád (S. Jenko)	134
9. Noč in dan (Fr. Cimperman)	135
10. Ločitev od doma (J. Cimperman)	136
11. Popotnik (Fr. Levstik)	136
12. Svetinja (A. Aškerc)	137
13. Na Gospesvetskem polji (A. Funtek)	138
14. Pozdravljam, domovina, te! (Posl. J. Pintar)	138
15. Ávstrija moja (J. Kersnik)	139
16. Domači vasi (Fr. Prešeren)	139
17. Slovo od mladosti (Fr. Prešeren)	140
18. O nevihti (S. Gregorčič)	141
19. Velikonočna pesem (Lujiza Pesjákova)	142
20. Nada (Gr. Krek)	143
21. Smrt (Fr. Prešeren)	144
22. Vsem národom blagoslòv [Psalm 66.] (Iv. Vesél)	145
23. Za dom med bojni grom! (S. Gregorčič)	145
24. Vojakom pri ločitvi (J. Virk)	146
25. Odlikovanje (S. Gregorčič)	146
26. Brodník (A. Aškerc)	147
27. Ponočna pótnica (A. Aškerc)	148
28. Turki na Slévici (J. Stritar)	149
29. Pri bolškem gradu (J. Rejec)	150
30. Junákova smrt (J. Stritar)	151
31. Hajdúkova oporoka (S. Gregorčič)	153
32. Božíčna pesen (Fr. Levstik)	157
33. Régulovo slovo (J. Stritar)	160


~~~~~  
Natisnil Karel Gorišek na Dunaji. V.  
~~~~~

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000529989

